

Enemmän kuin tuhat sanaa

Taiteilija-papin ammatillinen tarina ja identiteetti.

Käytännöllisen teologian Pro gradu-tutkielma
Helsingin Yliopisto
Johanna Mantere
Kevät 2014

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion		Laitos – Institution	
Teologinen tiedekunta		Käytännöllinen teologia	
Tekijä – Författare			
Johanna Julia Mantere			
Työn nimi – Arbetets titel			
Enemmän kuin tuhat sanaa – Taiteilija-papin ammatillinen tarina ja identiteetti.			
Oppiaine – Läroämne			
Yleinen käytännöllinen teologia			
Työn laji – Arbetets art		Aika – Datum	Sivumäärä – Sidoantal
Pro gradu		04.04.2014	97 + 7
Tiivistelmä – Referat			
<p>Tutkimuksessa tarkasteltiin seitsemän kuvataiteilija-papin ammatillista tarinaa ja ammatti-identiteettiä tarinallisella tutkimusotteella. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millainen taiteilijuuden ja pappeuden suhde on 1) haastateltavien ammatillisessa tarinassa ja 2) ammatti-identiteetissä. Teoreettinen viitekehys muodostui identiteettiä ja tarinallista identiteettiä sekä ammatti-identiteettiä koskevasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta. Ammatillista tarinaa tarkasteltiin tarinaa ohjanneiden arvojen ja motiivien näkökulmasta, ja ammatti-identiteettiä tarkasteltiin Heikkisen (2001) ja Jokisen (2002) mukaan persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin osana.</p> <p>Tutkimuksen aineisto kerättiin avointen teemahaastattelujen avulla. Aineisto analysoitiin Lieblichin et. al. mukaan holistisen muodon ja sisällönanalyysin keinoin. Holistisessa muodon analyysissa erottui kolme tarinaryhmää, joista kussakin taiteilijuus ja pappeus suhteutuivat toisiinsa eri tavoin:</p> <p>1) Muutostarinat, 2) Kompromissitarinat sekä 3) Vuorottelutarinat. Muutostarinoita yhdisti tietoinen päätös ryhtyä päätoimisesta papista täysiaikaiseksi taiteilijaksi pääasiassa papin työn asettamien luovuuden rajoitteiden vuoksi. Kompromissitarinoita yhdisti tasapainottelu taiteilijan ja papin työn välillä kompromisseja tehden. Vuorottelutarinoita puolestaan kuvasi niin intensiivinen suhtautuminen työhön, että taiteilijuuden ja pappeuden yhtäaikainen esiintyminen ammatillisessa tarinassa oli haastavaa.</p> <p>Holistisessa sisällönanalyysissa tarkasteltiin niitä ammatti-identiteetin kannalta merkittäviä teemoja, jotka nousivat esiin aineistosta. Aluksi teemoja tarkasteltiin tarinaryhmittäin, jolloin havaittiin, että samankaltaisesta tarinan rakenteesta huolimatta ammatti-identiteetin teemat saattoivat vaihdella melko paljon tarinaryhmien sisällä. Siksi tarkastelua laajennettiin vertailemaan toisiinsa kaikkia haastateltavia. Näin löytyi uusi tapa ryhmittää tarinat: taiteilijuuden ja pappeuden <i>yhdistymisen</i> ja <i>eriytymisen</i> tarinat. Näissä ryhmissä aiemmat ammatillisen tarinan ryhmät sekoittuivat keskenään. Yhdistymisen tarinoissa (Marika, Vilho, Eemil, Lasse ja Heikki) keskeisiä teemoja olivat näkemys taiteilijan ja kirkon yhteisestä tehtävästä sekä molempien ammattien näkökulmia yhdistävät työtehtävät. Eriytymisen tarinoissa (Marja ja Martti) keskeisiä teemoja puolestaan olivat pettymys kirkkoon työpaikkana sekä sekä etääntyminen luterilaisesta kirkosta.</p> <p>Taiteilija-pappien ammatilliset tarinat osoittautuivat hyvin moninaisiksi. Niitä määrittää vahva sitoutuminen itselle tärkeisiin arvoihin, jota voi nimittää myös kutsumukseksi, vaikka kutsumus-sanaa käytetäänkin arasti. Se, millä tavalla taiteilijuus ja pappeus suhteutuvat toisiinsa ammatillisessa tarinassa, näyttää riippuvan paljon siitä, kuinka itsenäisesti ja luovasti papin työtä on ollut mahdollista toteuttaa. Suurinta itsenäisyyttä papin työssä oli saatu kokea sairaalapapin työssä tai sivutoimisessa papin työssä. Kaikkein vaikeinta oli ollut kiireisessä seurakunnassa, jossa työnteko oli epäitsenäistä ja työyhteisössä oli ongelmia. Itsenäisyys ei ollut silti taannut mahdollisuutta pitää yllä taiteilijan työtä papin työn rinnalla, jos papin työ oli kaiken kaikkiaan liian kokonaisvaltaista ja kiireistä.</p> <p>Taiteilija-papin ammatti-identiteetin havaittiin painottuvan vahvasti persoonallisen identiteetin puolelle. Sosiaalisen identiteetin osalta näkyy sen sijaan pyrkimystä valikoida samaistumisen kohteet tarkasti. Taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymisen näkökulmasta keskeistä on, näkeekö taiteilija-pappi taiteilijalla ja papilla jonkinlaisen yhteisen tehtävän. Tämä näkemys näyttää olevan yhteydessä käsityksiin taiteesta ja kirkosta. Vahvinta yhdistymistä ilmentävät ne tarinat, joissa suhde kirkkoon on positiivinen ja omalla taiteilijuudella on hengellinen perusta. Vastaavasti selkeintä eriytymistä ilmentävät ne tarinat, joissa kirkkoon on petytty ja hengelliset teemat on pyritty pitämään omasta taiteesta erossa. Näitä tarinoita yhdisti myös lapsuudenkodin taiteilijuutta vähättelevä ja pappeutta ihannoiva ilmapiiri. Mielenkiintoista on kuitenkin, että riippumatta yhdistymisen asteesta oma spiritualiteetti oli alue, jolla taiteilijuus ja pappeus saattoivat kuitenkin kaikilla jossakin määrin kohdata.</p> <p>Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että jatkotutkimus luovien alojen ja teologisen alan yhdistelmistä voisi tuoda kirkon ja taidemaailman välille hedelmällistä – ja tarpeellista – vuoropuhelua.</p>			
Avainsanat – Nyckelord			
narratiivisuus, narratiivinen identiteetti, ammatti-identiteetti, sisäinen tarina, ammatillinen tarina			
Säilytyspaikka – Förvaringställe			
Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen tausta.....	1
1.2. Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet.....	3
1.3. Aikaisempi tutkimus.....	5
2. Taiteilijan ja papin jalanjäljissä	10
2.1. Identiteetti tutkimuskohteena.....	10
2.2. Tarinallinen identiteetti.....	12
2.3. Ammatti osana identiteettiä.....	14
2.4. Ammatissa kasvamisen elämänmittainen matka.....	17
2.5. Tarina ammatti-identiteetin ilmentäjänä.....	20
2.6. Taiteilijan ja papin matkassa.....	22
3. Tutkimuksen toteuttaminen	26
3.1. Narratiivinen tutkimus.....	26
3.2. Tutkimusaineisto.....	27
3.3. Narratiivisen aineiston analyysi.....	31
3.4. Luotettavuus narratiivisessa tutkimuksessa.....	35
4. Muutostarinat	37
4.1. Papista taiteilijaksi.....	37
<i>Muutostarinoiden kuvaus</i>	38
<i>Muutostarinoiden erityispiirteet</i>	41
4.2. Ammatti-identiteetti muutostarinoissa.....	42
4.3. Jaettu haaste ja kaipuu.....	49
5. Kompromissitarinat	52
5.1. Taiteilijuuden ja pappeuden tasapainottelu.....	52
<i>Kompromissitarinoiden kuvaus</i>	53
<i>Kompromissitarinoiden erityispiirteet</i>	56
5.2. Ammatti-identiteetti kompromissitarinoissa.....	57
5.3. Yhteisellä pohjalla.....	63
6. Vuorottelutarinat	66
6.1. Taiteilijasta papiksi ja takaisin.....	66
<i>Vuorottelutarinoiden kuvaus</i>	67
<i>Vuorottelutarinoiden erityispiirteet</i>	70
6.2. Ammatti-identiteetti vuorottelutarinoissa.....	74
6.3. Kohti uutta.....	78
7. Yhdistymisen ja eriytymisen tarinat	81
7.1. Ammatilliset tarinat vertailussa.....	81
7.2. Ammatti-identiteetin tarkastelu.....	86
8. Uskon ja luovuuden risteys	91
8.1. Tutkimuksen rajoitukset ja mahdollisuudet.....	91
8.2. Pohdinta.....	94
Liite: Haastattelurunko	98
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	99

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta

Identiteetti nousee keskustelunaiheeksi usein juuri silloin, kun sen hahmottamiseen liittyy haasteita. Elämän käännekohdissa ja epävakaisissa elämäntilanteissa korostuu tarve luoda käsitys tapahtumien tarkoituksesta ja suhteista toisiinsa. Merkityksiä luomalla etsitään vastauksia kysymyksiin siitä, kuka olen ja mihin kuulun.¹

Ammatti-identiteetistä on tullut viime vuosikymmeninä ajankohtainen tutkimusaihe. Kiinnostuksen taustalla on laaja-alainen työkuulttuurin murros, jonka myötä työuraan panostamisen ja työssä jaksamisen merkitys on korostunut. Samalla työelämän vaatimusten täyttämistä on tullut yhä vaikeampaa. Työurien sirpaloituessa huomio on kohdistunut yksilön kykyyn muuntautua ja sopeutua työelämän vaihteleviin odotuksiin. Muutosten keskellä vakaan ammatti-identiteetin tarve on kasvanut – mutta samalla sen saavuttaminen on vaikeutunut.²

Työkuulttuurin muutokset ovat vaikuttaneet myös taidealaan ja teologiseen alaan. Kiinnostus luovia aloja kohtaan on lisääntynyt, mutta pitkään vaikeana jatkunut työllisyystilanne kulttuurialalla ei ole helpottunut. Valtaosa taiteilijoista joutuu elättämään itsensä sivutoimisilla ansioilla. Lisäksi kulttuurialan koulutukseen on kohdistunut Suomessa viime vuosina tiukkoja säästötavoitteita.³ Teologisella alalla työllisyysnäkökulmat ovat olleet pitkään vakaat, mutta suomalaisten muuttunut suhde kirkkoon heijastuu myös kirkossa tehtävään työhön ja teologian opiskelijakuntaan. Yhä useampi opiskelija suuntautuu opinnoissaan monialaisesti, ei nimenomaan papin työhön.⁴

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan taiteilija-papin ammatillista tarinaa ja ammatti-identiteettiä. Taiteilija-papilla tarkoitetaan henkilöä, joka on toiminut elämässään sekä kuvataiteilijana että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappina. Tutkimusaiheen taustalla ovat paitsi työkuulttuurissa tapahtuneet muutokset ja niiden vaikutukset taidealaan ja teologiseen alaan, myös käsitys siitä, että luovilla ja persoonallista panosta vaativilla aloilla ammatti-identiteettiin panostamisen tärkeys on erityisen tärkeää työssä jaksamisen ja työssä

¹ Eteläpelto 2007, 93; Heikkinen 2001, 122.

² Eteläpelto 2007, 91–92, 111; Julkunen 2007, 18–19.

³ Herranen & Houni & Karttunen 2013, 1; Houni & Ansio 2013b, 28.

⁴ Niemelä 2013, 11; Salomäki 2013, 3.

kehittymisen kannalta.⁵ Oman lisähaasteensa taiteilijana ja pappina toimimiseen luovat pitkän historian ammattirooliin tuomat odotukset, mielikuvat ja stereotyypit, jotka voivat olla myös ristiriidassa oman persoonan kanssa. Taiteilijoihin liitetään usein mielikuvia neroudesta, boheemiudesta ja epäsovinnaisuudesta – jopa eräänlaisesta “jumalan työtoveruudesta”. Pappeihin kohdistuu odotuksia muun muassa nuhteettomasta ja esimerkillisestä elämäntyylistä, mutta myös vahvasta uskosta.⁶ Taiteilijaan ja pappiin liittyvät odotukset voivat näin olla toisaalta hyvin erilaisia, ja silti hämmentävän samanlaisia.

Taiteilijan ja papin työt muodostavat kiinnostavan kohteen ammatti-identiteetin tutkimiselle jo erikseen. Sekä taiteilijoilla että papeilla on ensikäden kokemusta juuri siitä työnteon osa-alueesta, joka tänä päivänä näyttäytyy yhä useammilla aloilla niin keskeisenä – omasta persoonasta työnteon perustana.⁷ Sekä taiteilija että pappi laittavat itsensä likoon jonkin itselleen tärkeän viestin välittämiseksi.⁸ Henkilöillä, joiden elämässä yhdistyvät sekä taitelijuus että pappeus, on tämän lisäksi kosketus myös siihen, mitä kahden ammatin läsnäolo työuralla todellisuudessa merkitsee ammatti-identiteetin kannalta. Onko se kaksinkertainen haaste, vai kaksinkertainen mahdollisuus?

Erilaiset luovuutta ja persoonallista panosta vaativat alat nähdään usein kutsumusammatteina, sillä ne edellyttävät ammatinharjoittajalta vahvaa sitoutumista. Sekä taidemaailmassa että kirkossa on kuitenkin tapahtunut muutoksia, jotka asettavat kutsumuksen käsitteen uuteen valoon. Aiempaa harvemmallalla teologilla on vahva hengellinen viitekehys esimerkiksi herätysliikkeissä. Hengellisen kutsumuksen kokeminen on vähentynyt ja kutsumus-käsitteen tulkinta muuttunut: kutsumus ymmärretään yhä useammin itsensä toteuttamisena.⁹ Taidemaailmassa on sen sijaan nähtävissä muutosta taiteilijoiden suhtautumisessa taiteen kaupallisuuteen. Taiteen on perinteisesti ajateltu perustuvan pyyteettömyyteen, ja kaupallisuuden nimissä harjoitettua laskelmointia on jopa paheksuttu. Uusimman tutkimuksen mukaan ainakaan

⁵ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26–29.

⁶ Houni & Ansio 2013b, 18; Salomaa 2007, 317; Niemelä & Salonen 2001, 6; Niemelä 2004, 29; Lepistö 1991, 45.

⁷ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 28.

⁸ Houni & Ansio 2013b, 26; Niemelä 2004, 28–30.

⁹ Niemelä 2004, 31; Niemelä 1999, 231.

nuoret kansainvälistyneet suomalaistaiteilijat eivät kuitenkaan enää pyri pitämään taloudellista näkökulmaa taiteesta loitolla siinä missä edeltäjänsä.¹⁰

Niin taiteilijoiden kuin pappienkin keskuudessa tapahtuneet muutokset kutsumuksen kokemuksissa herättävät kysymyksen: mitä kutsumus merkitsee taiteilija-papin ammatti-identiteetin kannalta? Mikäli sitä ilmenee lainkaan, onko se kahden ammatin identiteetissä yhdistävä vai erottava tekijä?

Samaan aikaan kun aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallinen, se on allekirjoittaneelle myös väistämättä omakohtainen. Sekä teologian että kuvataidekasvatuksen opiskelijana olen monia vuosia pohtinut taiteilijuuden ja pappeuden eroja ja yhtäläisyyksiä, ja kysynyt mielessäni, onko näiden kahden alan yhdistyminen identiteetissäni hyöty vai haitta. Tutkimalla taiteilija-pappien kokemuksia olen päässyt askeleen eteenpäin ymmärryksessä myös omasta ammatillisesta identiteetistäni – ja samalla oman ammatti-identiteettini vakiintuminen on auttanut minua ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevien taiteilija-pappien tarinoita yhä monipuolisemmin.

1.2. Tutkimustehtävä ja keskeiset käsitteet

Tutkimustehtävänä on selvittää, millainen on taiteilija-papin ammatillinen tarina ja ammatti-identiteetti. Tätä tehtävää tarkastellaan taiteilija-pappien omien kokemusten näkökulmasta yhdistettynä teoreettisen viitekehyksen tuomiin näkökulmiin ammatti-identiteetistä ja ammatillisesta tarinasta.

Taiteilijan ja papin ammatti-identiteetissä kohtaa kaksi erilaista maailmaa, joilla on kuitenkin myös yhteistä. Siksi tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita juuri taiteilijuuden ja pappeuden suhteesta toisiinsa. Tutkimustehtävä jakautuu kahteen pääkysymykseen:

Millainen on taiteilija-papin ammatillinen tarina ja ammatti-identiteetti?

- a. Millainen on taiteilijuuden ja pappeuden suhde toisiinsa taiteilija-papin ammatillisessa tarinassa?
- b. Millainen on taiteilijuuden ja pappeuden suhde toisiinsa taiteilija-papin ammatti-identiteetissä?

Tutkimuskysymyksiä lähestytään tarinallisesti. Ratkaisu perustuu *narratiivisessa tutkimusperinteessä* keskeiseen ajatukseen siitä, että tarina on inhimillisen elämän perustavanlaatuinen ilmiö ja tapa antaa merkityksiä ja jäsentää elämäntapahtumia ja kokemuksia. Tarinoiden kautta ihminen järjestää

¹⁰ Rensujeff 2014, 142; Karttunen 2009, 209; Erkkilä & Vesänen 1989, 15.

yksilölliset kokemukset ja tapahtumat ymmärrettävämpään muotoon ja suhteeseen toistensa kanssa. Tapahtumien näkeminen yhteydessä toisiinsa tarinan muodossa lisää ymmärrystä ja antaa koetulle merkityksen.¹¹

Tarinallisen lähestymistavan tarkoitus tässä tutkimuksessa on antaa haastateltaville paikka ilmaista taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyviä merkityksiä ja suhteita toisiinsa mahdollisimman vapaasti. Kertoessaan ammatillista tarinaansa haastateltavat jäsentävät samalla taiteilijuuden ja pappeuden merkitystä koko elämänsä kontekstissa ja antavat ammalleen erilaisia asemia suhteessa toisiinsa. Tarinoita analysoidaan sekä tarinallisina kokonaisuuksina (taiteilijuus ja pappeus elämäntarinassa ja suhteessa toisiinsa) että sisällöllisesti, taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyvien teemojen mukaan (taiteilijuus ja pappeus ammatti-identiteetissä).

Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat *narratiivisuus*, *narratiivinen identiteetti*, *ammatti-identiteetti*, *sisäinen tarina* ja *ammattillinen tarina*. *Narratiivisuus* viittaa tässä tutkimuksessa sekä tarinalliseen tutkimusmetodiin että tutkimuksen takana vaikuttavaan epistemologiseen käsitykseen tiedon tarinallisesta rakentumisesta. *Narratiivinen identiteetti* tarkoittaa identiteettikäsitteitä, joka perustuu narratiiviseen ajattelutapaan laajemmin. Narratiivisessa ajattelutavassa ihminen ilmaisee itseänsä tarinoiden kautta: itseymmärrys on tulkintaa, joka löytää muodon kertomuksessa. Ihminen määrittää identiteettiään erilaisten kertomusten kertojana.¹²

Ammatti-identiteetillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa narratiivisen identiteettikäsitteiden pohjalta identiteettiä, joka ilmenee ihmisen kertomuksessa omasta ammatillisuudestaan, mutta kumpuaa samalla hänen koko elämäkertomuksestaan. Ammatti-identiteetin nähdään samalla olevan osa ihmisen sosiaalista ja persoonallista identiteettiä.¹³ Ammatillinen identiteetti ymmärretään näin ollen kokonaisvaltaisena ihmisen minäkuvan osana, joka muokkautuu läpi elämän oman persoonallisen kasvun myötä. Tarina ilmentää ammatillista identiteettiä sellaisena, kuin se kertomisen hetkellä kertojalleen näyttäytyy.¹⁴

Sisäinen tarina on käsite, joka viittaa ihmisen tapaan jäsentää ja hahmottaa eri asioiden merkityksiä ja suhteita toisiinsa elämänsä kokonaisuudessa. Sisäinen

¹¹ Polkinghorne 1988, 13.

¹² Kaasila 2008, 44; Widdershoven 1994, 109.

¹³ Jokinen 2002, 127; Heikkinen 2001, 122–123.

¹⁴ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26; Jokinen 2002, 127; Heikkinen 2001, 123.

tarina ei siis viittaa juonellisesti ehjään kertomukseen, vaan identiteettiä ylläpitävään ja rakentavaan kerrontaan. Tämä kerronta voi olla osittain mielen sisäistä, mutta tulee osittain myös ilmaistuksi. Tässä tutkimuksessa sisäisen tarinan voi nähdä ilmenevän niissä maininnoissa, joissa taiteilija-pappi kuvaa ammattiensa eri merkityksiä elämänsä kokonaisuudessa.¹⁵ *Ammatillisella tarinalla* tarkoitetaan taiteilijuudesta ja pappeudesta kertova sisäisen tarinan ulkoisia ilmauksia.

1.3. Aikaisempi tutkimus

Ammatti-identiteetin teema on ollut esillä useissa kirkon eri työntekijäryhmiä ja kirkon alalle opiskelevia käsittelevissä tutkimuksissa. Taiteilijoiden ammatti-identiteetin tutkimus on ollut kuitenkin vähäisempää, eikä juuri kuvataiteilijapappien ammatti-identiteettiä ole tiettävästi aiemmin tutkittu.

Kirkon työntekijöiden ammatillista suuntautumista on tutkittu 2000-luvulla kahdessa laajamittaisessa tutkimushankkeessa. Vuosina 2004-2008 toteutetussa *Kasvu kirkon työntekijäksi*-hankkeessa tutkittiin diakoni- diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaksi opiskelevien ammatillista kasvua. Hanke rajaa pois seurakuntapapiksi opiskelevat, mutta tutkimus on mielenkiintoinen myös papin ammatti-identiteetin näkökulmasta. Erityisen kiinnostava on *Minna Valtosen* tutkimus *Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta* (2009), jossa opiskelijoiden kokemuksia lähestytään tarinallisesta näkökulmasta, ja ammatti-identiteettiä tarkastellaan osana sosiaalista ja persoonallista identiteettiä.¹⁶ Määritelmä on sovellettu opettajien ammatti-identiteettiä tutkineiden Heikkisen (2001) ja Jokisen (2002) käyttämistä ammatti-identiteetin malleista.¹⁷ *Pekka Launonen* on laatinut *Kasvu kirkon työntekijäksi*-hankkeen loppuraportin (2009), jonka tulokset ovat niin ikään mielenkiintoisia kirkon työntekijöiden ammatillisen identiteetin näkökulmasta.¹⁸

Teologian opiskelijoiden opinto- ja urapolkua on tutkittu laajamittaisesti *Teologiksi ja teologina kasvaminen*-hankkeessa, jossa on tarkasteltu teologian opiskelijoiden ammatillista suuntautumisen prosesseja ja samalla myös ammatti-identiteetin sekä kutsumuksen teemoja. *Kati Niemelän* ja *Veli-Matti Salmisen* toimittama *Teologiksi kasvamassa. Koulutusalan valinta, opiskeluprosessi ja*

¹⁵ Hänninen 2003, 58.

¹⁶ Valtonen 2009, 43.

¹⁷ Jokinen 2002, 130; Heikkinen 2001, 13. Sekä Heikkisen että Jokisen tutkimukset käsittelevät tutkimuksissaan opettajan ammatti-identiteettiä narratiivisesta näkökulmasta.

¹⁸ Launonen 2009, 128.

ammattiin suuntautuminen (2013) kokoaa hankkeen tulokset yhteen.¹⁹ Ammatti-identiteetin tematiikkaa sivuaa myös Niemelän aiempi tutkimus *Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineessa* (2004). Tutkimuksessa näkökulma painottuu seurakunnan työntekijöiden hengelliseen elämään, mutta tutkimuksessa käsitellään myös papin ammatti-identiteetin kannalta merkittäviä teemoja: sitoutumista kirkon uskoon, kutsumusta sekä papin erilaisia rooleja.²⁰ Myös Niemelän väitöskirja *Teologiksi?* (1999) tarkastelee teologiksi kasvamisen tematiikkaa erityisesti siitä näkökulmasta, miksi teologiselle alalle hakeudutaan.²¹

Teologian opiskelijoiden suuntautumista kirkon virkaan ja siihen liittyvään ammatti-identiteettiin on tutkinut myös *Heikki Salomaa* tutkimuksessaan *Minustako papiksi? Soveltavia opintojaan suorittava teologian opiskelija papin ammattikuvan ja identiteettinsä rakentajana* (2007). Salomaan tutkimuksessa ammatti-identiteetin muotoutumista tarkastellaan ammatillisen sosiaalistumisen näkökulmasta, ja ammatti-identiteetin muotoutuminen nähdään ammattiin sosiaalistumisen yhtenä osana.²² Ammattiin sosiaalistumisen käsite tarjoaa myös tämän tutkimuksen kannalta hyvän välineen ammatti-identiteetin sosiaalisen ulottuvuuden tarkasteluun.

Matti Sipon väitöskirja *Sairaalasielunhoitajan ammatti-identiteetti* (2000) tarkastelee sairaalapappien ammatti-identiteettiä sitoutumisen ja ryhmiin liittymisen näkökulmasta. Ammatti-identiteetin Sippo määrittelee ammattiin samaistumiseksi. Tutkimuksen tuloksissa on mielenkiintoista se, että sairaalasielunhoitajien sitoutuminen suuntautui ensisijaisesti potilaisiin. Identiteettiä vahvistavana tekijänä koettiin se, että sekä seurakunnalla että sairaalalla on yhteisenä tehtävänä lähimmäisestä huolehtiminen. Tämä yhteinen tehtävä oli tekijä, joka määritteli myös sairaalasielunhoitajan liittymistä ryhmiin.²³

Pontus Salmen tutkimuksessa *Seurakuntien hengellistä työtä tekevien työmotivaatio* (2001) kysymystä ammatista lähestytään motivaatioteorian näkökulmasta. Myös ammatti-identiteetin teema tulee esille pappeihin kohdistuvien rooli-dotusten yhteydessä: roolin käsite liittyy läheisesti ammatti-identiteetin käsitteeseen.²⁴ Salmen tutkimus on tarjonnut paitsi mielenkiintoisia

¹⁹ Niemelä & Salminen 2013, 15.

²⁰ Niemelä 2004, 39–40.

²¹ Niemelä 1999, 12.

²² Salomaa 2007, 131.

²³ Sippo 2000, 51;184–187.

²⁴ Salmi 2001, 148.

tutkimustuloksia, myös näkökulmia erityisesti motivaation käsitteen määrittelyyn ja motivaation merkitykseen ammatillisen tarinan kulussa.

Tutkimuksessaan *On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani* (2005) Satu Saarinen on tutkinut naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun. Tutkimuksessa ei käsitellä nimenomaan ammatti-identiteetin teemaa, mutta keskeisinä käsitteinä ovat narratiivinen identiteetti ja kutsumus.²⁵ Nämä käsitteet ja tutkimuksen menetelmällinen anti ovat tarjonneet tutkimukselleni mielenkiintoisen vertailukohdan.

Kutsumuksen käsitettä on tarkastellut myös Eila Helander tutkimuksessaan *Kutsumus kantaa: naislähetit Suomen lähetysseuran työssä toisen maailmansodan jälkeen* (2001). Ammatti-identiteetin käsite ei ole tutkimuksen keskiössä, mutta kutsumuksen hän määrittelee ”*tunnepohjaiseksi kiinnittymiseksi henkilölle itselleen identiteetin säilymisen kannalta merkittävään kohteeseen*”²⁶ Helanderin määritelmä toimii pohjana kutsumuksen käsittelylle myös tässä tutkimuksessa.

Edellisten tutkimusten lisäksi papin ammatti-identiteetin teemaa ovat sivunneet muutamat pro gradu-tutkielmat. Työttömyyden vaikutusta papin identiteettiin on tutkinut Saija Falck-Rahikainen pro gradu-työssään *Pappi vai ei? Työttömyys ja papin identiteetti* (1994). Tutkimuksessa papin identiteettiä tarkasteltiin muun muassa Glynis Breakwellin identiteettiteorian sekä Hans Molin uskonnon ja identiteetin suhdetta koskevan teorian valossa.²⁷ Falck-Rahikaisen tutkimuksessa käytetty erottelu kutsumuksen sisäisen ja konkreettisen kokemisen välillä ilmeni olevan hyödyllinen myös taiteilija-papin kutsumuksen havainnollistamiseen. Saira Frosti on tutkinut pappeutta pro gradussaan *Papin työ ja perhe: seurakuntapapin työ perheen näkökulmasta* (1996). Tutkimuksen aineisto on kvantitatiivinen ja eroaa sikäli paljon tästä tutkimuksesta. Tutkimuksessa sivutaan kuitenkin myös identiteetin ja ammattiroolien tematiikkaa.²⁸ Kysymys papin eri rooleista on kiinnostava myös taiteilija-papin ammatti-identiteetin näkökulmasta.

Taiteilijoita koskevan tieteellisen tutkimuksen löytäminen oli pappeihin verrattuna haastavaa. Kuvataiteilijoita käsittelevät tekstit ovat usein taidehistoriallisia tai popularisoituja elämäkertoja, joissa huomio on taiteilijan

²⁵ Saarinen 2005, 54.

²⁶ Helander 2001, 14.

²⁷ Falck-Rahikainen 1994, 15, 105–109.

²⁸ Frosti 1996, 96–98;108, 137–140, 147.

persoonassa, irrotettuna sosiaalisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Taiteilijoiden elämäkertoja onkin usein kritisoitu epäanalyttisuudesta ja taiteilijamyytien ylläpitämisestä. Suurin ongelma on ollut se, että käytettyjä käsitteitä ei ole asetettu analyttisen tarkastelun kohteeksi. Vappu Lepistön tutkimus *Kuvataiteilija taidemaailmassa. Tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisesta merkityksestä* (1991) on harvinainen poikkeus, jossa tarkastellaan toisaalta sitä, millaisia kulttuurisia käsityksiä taiteilijasta taidemaailma pitää yllä, ja toisaalta, miten nämä käsitykset sisäistyvät ja toimivat osan taiteilijoiden identiteettiä. Tutkimuksessa arvioidaan myös romanttisen myytin yhteyttä taiteilijakuviin. Kysymyksiä lähestytään taiteilijoiden elämäkertojen kautta.²⁹ Vaikka tutkimuksesta on kulunut aikaa, se on tällä hetkellä käsillä olevista taiteilijuutta koskevista tutkimuksista monipuolisimpia.

Jonkin verran on kuitenkin tutkittu taiteilijoiden suhdetta taidemaailmaan, taiteilijan ammatin osaamistarpeita ja työssä jaksamista. Helena Erkkilän ja Marja Vesasen *Miten taiteilijaksi tullaan* vuodelta 1989 käsittelee taiteilijaksi tulemisen problematiikkaa nuorten aloittelevien taiteilijoiden näkökulmasta. Samaa aihepiiriä sivuaa tuore Kuvataiteen koulutustoimikunnan tutkimus ”*Pitäisi laajentaa työalaansa*” – *Kuvataiteilijoiden ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä* (2013). Tutkimuksessa kartoitetaan niin ammatin kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja kuin taiteilijoiden hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyviä asioita. Tutkimusprojektin taustalla on opetus- ja kulttuuriministeriön tavoite supistaa kulttuurialan koulutusta, joka on ollut viime vuosien ajankohtainen keskustelun- ja huolenaihe taiteen kentällä.³⁰ Taiteilijoiden työnkuvaa käsittelee myös Pia Hounin ja Heli Ansion toimittama tutkimus *Taiteilijan työ – taiteilijan työhyvinvointi taidetyön muutoksessa* (2013), jonka painopiste on taiteilijan työssä jaksamisen näkökulmassa. Kuvataiteilijoiden ikääntymistä tarkasteleva Terhi Aaltosen tutkimus ”*Taiteilija ei vanhene*” – *Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa* (2010) tuo sen sijaan esiin mielenkiintoisen näkökulman taiteilijuuden merkityksestä elämänkaaren loppupäässä – tässäkin suhteessa taidemaailmaan. Yksi tutkimuksen mielenkiintoinen havainto on, että taiteilijat eivät koe jäävänsä eläkkeelle.³¹

²⁹ Lepistö 1991, 11–12, 247.

³⁰ Herranen & Houni & Karttunen 2013, 5.

³¹ Aaltonen 2010, 85.

Kaiken kaikkiaan taiteilijoita ja pappeja koskeva ammatti-identiteetin tutkimus on hieman hajanaista, ja etenkin taiteilijuuden suhteen tutkimuksellisia aukkoja näyttää olevan paljon. Identiteetin tutkimusta vaivaa kaiken kaikkiaan identiteetin määrittämisen vaikeus ja moninaisuus. Tämä tekee taiteilijuuden ja pappeuden tutkimisesta suhteessa toisiinsa mielenkiintoisen mutta haastavan tehtävän.

2. Taiteilijan ja papin jalanjäljissä

2.1. Identiteetti tutkimuskohteena

Tutkittaessa ammatti-identiteettiä on määriteltävä mitä tarkoitetaan käsitteellä identiteetti, ja toisaalta, mikä on ammatin merkitys identiteetin osana. Identiteetti ja ammatti-identiteetti ovat ajankohtaisia, mutta haastavia tutkimuskohteita, sillä niiden määrittelytapoja on niin monia. Identiteetin käsitteen monimerkityksisyys ja liukuvuus on aiheuttanut eri tieteenaloilla sekä torjuntaa että kiinnostusta – sekä synnyttänyt myös uusia koulukuntia omine empiirisine traditioineen. Identiteetin tutkimus on tieteessä tuore, mutta kasvava ilmiö.³²

Identiteetti kuuluu laajaan käsiteperheeseen: persoona, ego, itseys, minäkäsitys, minäkuva, itsetunto ja kehonkuva ovat käsitteitä, joita käytetään osittain limittäin ja osittain selittämään saman ilmiön eri puolia. Yksinkertaisimmillaan identiteetti voidaan ymmärtää kuvauksena kahden asian tai ihmisen samankaltaisuudesta – esimerkiksi identtisten kaksosten tapaan.³³ Yleistajuisesti identiteetillä tarkoitetaan ihmisen kokemusta itsestään ja kuulumisestaan johonkin yhteisöön tai kulttuuriin. Identiteettiin liittyvät kysymykset siitä, kuka olen, mistä tulen ja mihin kuulun. Vastausta näihin kysymyksiin rakennetaan jatkuvassa samana pysymisen ja muuttumisen jäsentämisprosessissa ja uudelleen arvioinnissa suhteessa omaan elämänhistoriaan ja sosiaalisiin kontakteihin. Usein identiteettiä määritelläänkin jaotteleamalla identiteetti sosiaaliseen ja persoonalliseen identiteettiin.³⁴

Yksi käytetyimmistä minuuden ja identiteetin määritelmistä on *William Jamesin* tekemä ja *G.H. Meadin* sittemmin kehittänyt jako subjekti- ja objektiminään. Näiden määritelmien pohjalla on käsitys minuudesta refleksiivisenä itsetietoisuutena. Länsimaisessa, individualistisessa ajattelutavassa tämä tietoisuus kätkeytyy ihmisen sisälle, niin ettei sen olemusta voida havaita suoraan ulkoisen käyttäytymisen perusteella. Ulkoiset teot ja piirteet kuitenkin ovat ilmaisua sisäisestä todellisuudesta. Ulkoisen ja sisäisen todellisuuden välille syntyvä erilaisuus voi aiheuttaa ristiriidan, joka vaatii minuuden uudelleen arviointia.³⁵

³² Bosma et. al 1994, 7–8, 11; Saastamoinen 2006, 170.

³³ Sana identiteetti tulee latinan kielen sanasta *identitas* ja viittaa samuuteen ja yhtäläisyyteen.

³⁴ Saastamoinen 2006, 172; Sava & Katainen 2004, 22–23; Sippo 2000, 28.

³⁵ Saastamoinen 2006, 170–171.

Moderniin ihmiskäsitykseen liittyi ajatus siitä, että ihmisellä on eräänlainen ydinminä, joka pysyy koko elämän läpi samanlaisena. Tähän kiinnitti huomiota *Erik H. Erikson*, jonka työn ansiosta identiteetin käsitteestä on tullut suosittu erityisesti kehityspsykologiassa. Eriksonin teoriassa tarkastellaan identiteetin kehitystä elämänkaareissa kahdeksan kehitystason avulla. Identiteetti tulee kuvaan kehityksen viidennessä vaiheessa, nuoruudessa. Identiteettiä etsitään erilaisten roolikokeilujen avulla. Nuoruuden identiteettikriisin onnistunut läpikäyminen synnyttää Eriksonin mukaan ”kokemuksen persoonallisesta samanlaisuudesta ja historiallisesta jatkuvuudesta.”³⁶

Postmodernissa ajassa käsitys identiteetistä ei perustu enää ajatukseen samana pysymisestä, vaan pikemminkin jatkuvaan muutokseen. Identiteetin ajatellaan muovautuvan jatkuvasti historiallisissa ja sosiaalisissa suhteissa toisiin ihmisiin ja ympäristöön. *Stuart Hall* kuvaa identiteettikäsityksen muuttumista havainnollisesti jakamalla identiteetin määrittelyn tavat kolmeen eri kategoriaan, jotka määrittyvät aikakausien mukaan. *Valistuksen subjekti* tarkoittaa järjellä, tietoisuudella ja toimintakyvyllä varustettua minää, jonka ydin on syntynyt ihmisen syntymähetkellä ja pysyy samana koko hänen elämänsä läpi. Valistuksen subjektin olemuksellinen keskus on ihmisen identiteetti. *Sosiologinen subjekti* sen sijaan viittaa käsitykseen, jonka mukaan ihminen rakentuu suhteissa ”merkityksellisiin toisiin”. Ihmisellä on ydinminä, mutta se muokkautuu jatkuvassa dialogissa ympäristön kanssa. Identiteetissä ihmisen sisäpuoli ja ulkopuoli, henkilökohtainen ja julkinen kohtaavat. *Postmodernin subjektin* käsitteessä identiteetin sosiaalinen puoli korostuu äärimmilleen. Postmodernin subjektin identiteetistä tulee eräänlainen ”liikkuva juhla”, joka muotoutuu alituisesti suhteessa muuhun maailmaan ja erilaisiin itseyden representaatioihin.³⁷

Postmoderni subjektikäsitys antaa tilaa mitä moninaisimmille identiteettipositioille. Itseyttä on mahdollista toteuttaa vapaasti ja kokeillen. Vapauteen sisältyy kuitenkin samalla taakka: kaiken suhteellisuus voi viedä elämältä perustan ja merkityksen. Mahdollisuus muuttua koko elämän ajan tekee identiteetistä eräänlaisen sosiaalisissa suhteissa muovautuvan ”minäprojektin”. Identiteettiä rakennetaan erilaisten roolien kautta, joita vuoroin luodaan ja vuoroin

³⁶ Dunderfelt 1998, 247; Erikson 1968, 17.

³⁷ Hall 1999, 21–23.

hylätään. Ellei identiteettiä jatkuvasti rakenneta, ihminen on vaarassa joutua oman elämänsä ulkopuolelle.³⁸

2.2. Tarinallinen identiteetti

Narratiivinen identiteetti tarkoittaa identiteettiä, joka ilmenee ihmisen kertomana tarinana itsestään. Kertomuksessa ihminen jäsentää ja arvottaa kokemuksia, jotka hänen persoonallisuuteensa vaikuttavat ja välittää itseymmärrystään myös eteenpäin. Kertoja ikään kuin perustelee tapahtumia ja jäsentää omaa paikkaansa tapahtumien keskellä tarinan kautta. Pukiessaan näkemyksiään ja kokemuksiaan tarinan muotoon ihminen tuo samalla esille minä- ja identiteettikuvaansa.³⁹ Suomen kielessä ei ole tarkkaa vastinetta narratiivisen identiteetin käsitteelle, mutta usein ilmausta *tarinallinen identiteetti* käytetään usein narratiivisen identiteetin ohella samassa merkityksessä.⁴⁰ Näin tehdään myös tässä tutkimuksessa.

Narratiivisen identiteetin käsite voidaan nähdä eräänlaisena vastausyrityksenä postmodernin subjektin vakiintumattomuuden aiheuttamaan haasteeseen. Sosiaalis-konstruktionistisen lähestymistavan mukaan omaelämäkerralliset tarinat selittävät, miksi ihmisellä ylipäätään on subjektiivinen tunne jonkinlaisesta ”ydin-identiteetistä”, suhteellisen muuttumattomasta ja jatkuvuutta sisältävästä minätunteesta.⁴¹ Psykologi *Jerome Brunerin* mukaan ihminen rakentaa itsensä ja identiteettinsä omaelämäkerrallisissa tarinoissa, joita hän kertoo muille ja itselleen. *Narratiivit* eli tarinat ovat ihmisen tärkeimpiä tapoja muodostaa merkityksiä elämäntapahtumista ja representoida kokemuksia. Elämä muistuttaa kertomusta ja kertomus elämää.⁴²

Narratiivisen identiteetin käsitteen taustalla on ajatus siitä, että koko inhimillinen olemassaolo koostuu narratiivin tavoin: elämä itsessään on tarina syntymän ja kuoleman välillä. Sellaisenaan ihmiselämä on kuitenkin paljon enemmän kuin lista kronologisia elämäntapahtumia.⁴³ Narratiivisuuden keskeisen kehittäjän, psykologi *Donald E. Polkinghornen* mukaan itseys syntyy elämänkaaren aikana lukuisten kohtaamisten kautta ja sisältää sisäistettyjä rooleja, statuksia, normeja ja arvoja. Käsitystä itsestä muokataan ja rakennetaan uudelleen

³⁸ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26; Sava & Katainen 2004, 23; Heikkinen 2001, 29; Hall 1999, 23.

³⁹ Sava & Katainen 2004, 25; Hänninen 2003, 160.

⁴⁰ Näin tekee mm. Hänninen 2003, 15.

⁴¹ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26, 33.

⁴² Hänninen 2003, 15. Ks. Bruner 1991.

⁴³ Polkinghorne 1988, 152.

päivittäin. Polkinghornen mukaan ihmistieteiden yritykset kuvata näitä itseyteen liittyviä tunteita ja asemia tarkkojen kategorioiden avulla ovat usein ongelmallisia. Sen sijaan itseyden ja identiteetin näkeminen narratiivina mahdollistaa sen, ettei identiteettiä tarvitse tarkastella samana pysymisen kautta, vaan prosessina, jossa kuvataan, mikä on mahdollista yksilön elämässä.⁴⁴

Tarinalliseen identiteettiin liittyy kysymys tarinan suhteesta todellisuuteen. Hallin mukaan täysin horjumaton, loppuunsaatettu ja yhtenäinen identiteetti on fantasiaa. Itseilmaisuna kerrottu kertomus onkin aina väistämättä osittain faktaa, osittain fiktiota. Ihmisellä ei ole absoluuttista totuutta omasta elämästään. Kuitenkaan se, että tarinat ovat luonteeltaan myös fiktiivisiä, ei poista niiden totuusarvoa. Vaikka ”minäkertomus” ei ole objektiivisesti katsottuna totta, ihminen kuitenkin elää elämäänsä sen varassa – ja elämä itsessään on totta. Identiteettikertomuksia ei voikaan näin arvioida ulkoisten tosiasioiden perusteella. Oman itsensä tuntemisessa on keskeisintä se, että ihminen tietää, mikä hänelle itselleen on totta.⁴⁵

Tarinan totuusarvoon liittyy myös kysymys siitä, missä määrin tarinat voivat kertoa muusta kuin menneisyydestä. Polkinghornen mukaan tarinat ovat väistämättä aina jossakin määrin retrospektiivisiä, sillä ne ovat luonteeltaan aikaan sidottuja. *Hännisen* mukaan tarinoissa voi kuitenkin käsitellä tulevaisuutta niin sanottujen ”mahdollisten minien” avulla. Mahdolliset minät kuvastavat sitä, mitä ihmiset ajattelevat voivansa tai toivovat olevansa tulevaisuudessa – tai mitä he ehkä pelkäävät olevansa. Mahdollisten minien käsittely sisäisessä tarinassa on identiteetin rakentamisen kannalta tärkeä prosessi.⁴⁶

Ricoeur kutsuu elämäntarinan juonen kehittymistä elämän *juonentamiseksi* (engl. *emplotment*). Anthony Giddens on kutsunut samaa tapahtumakulkua *trajektoriksi* (engl. *trajectory*), joka tarkoittaa alun perin luodin tai ammuksen lentorataa. Metafora havainnollistaa sitä, miten kertomus sitoo elämän satunnaiset tilanteet ja tapahtumat yhteen elämänkaaren tapaan. Trajektorin kautta tapahtumien välille syntyy johdonmukaisuutta ja merkityksiä, jolloin se alkaa tuntua yhtenäiseltä.⁴⁷

Hänninen jäsentää tarinallisuuden merkitystä ihmisen elämän kokonaisuudessa *tarinallisen kiertokulun* käsitteellä. Tarinallisessa kiertokulussa

⁴⁴ Polkinghorne 1988, 150–151.

⁴⁵ Sava & Katainen 2004, 26–27; Hall 1999, 23.

⁴⁶ Hänninen 2003, 62; Polkinghorne 1988, 116.

⁴⁷ Ricoeur 1992, 141; Giddens 1991, 244.

käsitteet tarina, kertomus, sisäinen tarina ja draama eritellään suhteeseen toistensa kanssa. *Tarina* viittaa merkityskokonaisuuteen, jolla on alku, keskikohta ja loppu, ja tarinan ydin on juoni. *Kertomus* viittaa esitettyyn tarinaan tai tarinoiden kokoelmaan – esimerkiksi kirjoitettuun tai näyteltyyn tarinaan. *Sisäinen tarina* viittaa mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee elämänsä tapahtumia tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina voi tulla kerronnassa osittain ilmi, mutta osa siitä voi jäädä myös piiloon. *Draama* taas tarkoittaa itse elävää elämää, joka on jo itsessään tarinallisesti rakentunut. Elävässä draamassa ihmiset pyrkivät toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tarinallisia projekteja. *Tarinallisen kiertokulun teoriassa* edellä kuvatut käsitteet asettuvat suhteeseen toistensa kanssa: tarinat tapahtuvat, tulevat kerrotuiksi ja sisäistetyiksi suhteessa siihen *situaatioon*, eli niihin olosuhteisiin, jossa ihminen kulloinkin on, sekä suhteessa *sosiaaliseen tarinavarantoon*, joka tarkoittaa kaikkea ihmisen kulttuuriseen ympäristöön liittyvää tarinallista materiaalia, johon hänen on mahdollista tietoisesti tai tiedostamattomasti suhteuttaa omaa tarinaansa.⁴⁸

2.3. Ammatti osana identiteettiä

Ammatti-identiteetin määrittelyn tavat vaihtelevat tutkimuksessa paljon. Identiteetin käsitteen epämääräisyys muodostaa haasteen myös ammatti-identiteetin ymmärtämiselle. Usein ammatillinen identiteetti nähdään kokonaisidentiteetin⁴⁹ yhtenä osa-alueena, jossa liittyvät yhteen sekä persoonallinen että sosiaalinen identiteetti. Ammatin kautta yksilö liittyy osaksi yhteiskuntaa ja hahmottaa paikkaansa sen jäsenenä. Ammatillinen identiteetti voidaan näin ymmärtää myös yksilön ja yhteiskunnan risteyspaikkana.⁵⁰

Käsitteet *ammatti-identiteetti* ja *ammatillinen identiteetti* ymmärretään joskus hieman toisistaan poiketen: ammatti-identiteetti voidaan nähdä tiettyyn rajattuun ammattiin viittaavana identiteettinä, ja ammatillinen identiteetti laajempänä konstruktiona työntekijän eri rooleista.⁵¹ Myös käsite ammattikuva tulee lähelle ammatti-identiteetin käsitettä. Ammattikuvalla voidaan tarkoittaa ammattiin liittyvää mielikuvaa, joka sisältää käsitykset ammatin vaatimuksista, ammatin arvoista ja ammattirooleista.⁵² Tässä tutkimuksessa sanoja ammatti-

⁴⁸ Hänninen 2003, 19–21. Sana draama tulee kreikan sanasta *dran*, toimia. *Situaation* käsite viittaa ihmisen elämäntilanteen kokonaisuuteen, sen sisältämiin mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin.

⁴⁹ Kokonaisidentiteetillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa samaa kuin käsitteellä identiteetti ja minä-identiteetti, eli ihmisen koko identiteettiä osa-alueisiin jakamatta.

⁵⁰ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 33. Jokinen 2002, 126–129; Sippo 2000, 51.

⁵¹ Valtonen 2009, 33.

⁵² Launonen 2009, 20.

identiteetti ja ammatillinen identiteetti käytetään toistensa synonyymeina, ja ammattikuvalla tarkoitetaan ammattiin liittyviä mielikuvia, joihin omaa ammatti-identiteettiä peilataan.

Heikkinen on määritellyt ammatillisen identiteetin persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin yhdistelmäksi. Sosiaalisesta identiteetistä Heikkinen käyttää ilmausta *kollektiivinen identiteetti*.⁵³ Persoonallinen identiteetti käsittelee kysymystä siitä, kuka olen itse, mistä tulen ja mihin kuulun. Kollektiivinen identiteetti vastaa kysymykseen siitä, keitä me olemme ja millaisiin arvoihin elämänmuotomme perustuu. Ammatillinen identiteetti muotoutuu persoonallisen ja kollektiivisen identiteetin vuorovaikutuksessa ja vastaa kysymykseen siitä, kuka olen ammatinharjoittajana – ja kuka olen suhteessa siihen, keitä me ammatinharjoittajina olemme.⁵⁴

Jokisen mallissa identiteetti eri ulottuvuuksineen syntyy elämäkertomuksessa, ja ammatti-identiteetti puolestaan liittyy erottamattomasti osaksi sekä minä-identiteetin sosiaalista että persoonallista ulottuvuutta.⁵⁵ Jokisen mukaan *persoonallinen identiteetti* viittaa ihmisen kokemukseen omasta ainutkertaisuudestaan ja erilaisuudestaan muihin nähden (elämähistoria, koulutushistoria, lapsuudenkoti, minäkuva jne). *Sosiaalinen identiteetti* taas viittaa ihmisen kokemukseen itsestään muiden ihmisten kanssa (yksilöiden taso, ihmissuhteisiin perustuva identiteetti) ja toimiessaan sosiaalisen ryhmän jäsenenä (kollektiivinen identiteetti, ryhmän taso). *Ammatillinen identiteetti* puolestaan merkitsee ihmisen kokemusta ammatillisuudestaan ja työnkuvastaan, sekä ammatin merkitystä osana sosiaalista ja persoonallista identiteettiä.⁵⁶

Ammatti-identiteettiä voi tarkastella myös ammattiin liittyvien ominaisuuksien ja toimintatapojen näkökulmasta. Tutkimuksessaan sairaalasielunhoitajista *Sippo* tarkastelee ammatti-identiteettiä *ammattiin sitoutumisen ja ryhmiin liittymisen näkökulmasta*.⁵⁷ Tässä näkökulmassa painottuu vahvasti ammatti-identiteetin sosiaalinen ulottuvuus. *Salomaa* on puolestaan määritellyt papin ammattikuvan tarkoittavan käsityksiä ammattiin liittyvistä *tehtävistä, arvoista, rooleista ja kompetensseista*. Salomaa käyttää ammattikuvan

⁵³ Tässä tutkimuksessa ilmauksia kollektiivinen identiteetti ja sosiaalinen identiteetti käytetään synonyymeina.

⁵⁴ Heikkinen 2001, 122–123.

⁵⁵ Jokinen 2002, 127. Jokinen käyttää käsitettä minä-identiteetti, joka viittaa tässä tutkimuksessa samaan asiaan kuin identiteetti ja kokonaisidentiteetti.

⁵⁶ Jokinen 2002, 128. Määrittelyjä on hieman tiivistetty ja niistä on poistettu viittaukset Jokisen tutkimuksen aiheeseen, opettajuuteen.

⁵⁷ Sippo 2000, 51.

rakentumista rinnakkaisena käsitteenä *ammattilliselle sosiaalisuudelle*. Ammatillisen sosiaalisuuden tehtävä on muodostaa opiskelijalle henkilökohtainen tulkinta tavoittelemansa ammatin ammattikuvasta.⁵⁸ Myös tämä ammatillisen identiteetin määritelmä korostaa ammatillista identiteettiä sosiaalisena, tietyn ammatin arvoihin ja yhteisön tapoihin sitoutumisena.

*John Dewey*n laaja-alaisen ammatin määritelmässä ammatti (vocation) sisältää kutsumuksen (calling). Tässä määritelmässä ammatin määritelmässä eivät korostu ulkoiset ammatin kvalifikaatiot, vaan ammatti hahmottuu inhimillisten intressien verkostona. Oikea ammatti merkitsee Deweyn mukaan sitä, että ihmisen kyvyt ovat käytössä oikealla tavalla. Ihminen voi toteuttaa yhteisöllistä hyvää sitoutumalla omaan tehtäväänsä. Näin yksilöllisyys ja yhteisöllisyys täydentävät toisiaan. Deweyn mukaan jokaisella yksilöllä voi olla myös useita kutsumuksia.⁵⁹

Ammatti-identiteetin määrittelytapojen monimuotoisuuden vuoksi ei ole yksiselitteistä vastausta siihen, millainen ammatti-identiteetti on työntekijän kannalta tavoiteltava. Edellisistä ammatti-identiteetin määrittelyistä hyödyllisimpinä tämän tutkimuksen kannalta näyttäytyvät kuitenkin Jokisen ja Heikkisen mallit, joiden näkökulmasta ammatti-identiteetti voidaan nähdä muotoutuvan eräänlaisena sosiaalisen ja persoonallisen identiteetin vuoropuheluna. Näissä näkökulmissa sosiaalista ja persoonallista identiteettiä ei eroteta toisistaan, vaan ammatti-identiteettiin nähdään kuuluvan molemmat identiteetin ulottuvuudet.⁶⁰ Lisäksi hyödyllinen on Deweyn laaja-alainen ammatin määritelmä, joka ottaa huomioon ammatillisen identiteetin kokonaisvaltaisen luonteen ja kutsumuksen näkökulman. Deweyn määritelmään nojaten ammatti-identiteetin ei myöskään tarvitse olla yhtenäinen ja jakamaton “tehdäkseen tehtävänsä” – yksilön omat intressit voivat toteutua omaksi ja muiden hyväksi montaa eri reittiä, ja ammatti-identiteetti voi määrittyä näiden intressien kautta, ei kulloisenkin ulkoisen ammattinimikkeen kautta.

⁵⁸ Salomaa 2007, 132–133.

⁵⁹ Dewey 1997, 307–308.

⁶⁰ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26. Myös Eteläpelto ja Vähäsantanen näkevät ammatti-identiteetin kytkeytyvän sekä ihmisen persoonalliseen kokemukseen itsestään, että hänen sosiaalisiin samaistumisen ja sitoutumisen kohteisiinsa.

Taulukko 1: Taiteilija-papin ammatti-identiteetti Heikkisen ja Jokisen mukaan.

AMMATTI-IDENTITEETTI OSANA IDENTITEETTIÄ	
SOSIAALINEN IDENTITEETTI → Millainen olen suhteessa ammatin viiteryhmiin? Mitä minulta odotetaan taiteilijana/pappina? Mihin kuulun?	← PERSOONALLINEN IDENTITEETTI Millainen olen taiteilijana/pappina? Mihin uskon? Mitä tahdon välittää työni kautta muille?
<i>Samaistuminen, sitoutuminen, sosiaalistuminen, roolit.</i>	<i>Arvot, asenteet, näkemykset, motivaatio, oma erilaisuus.</i>

Eteläpellon ja Vähäsantasen mukaan persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin roolit ammatti-identiteetissä vaihtelevat työn ja ammatin mukaan. Luovaa ja persoonallista otetta vaativissa ammateissa persoonallisen identiteetin merkitys korostuu. Sosiaalinen ja kollektiivinen identiteetti ovat kuitenkin menettäneet merkitystään myös muilla aloilla: yksilöllistyminen ja persoonallisen identiteetin korostumisella on yhteys vakaiden työurien ja ammatillisten yhteisöjen rikkoutumiseen.⁶¹ Taiteilija-papin ammatti-identiteetin voi tämän perusteella odottaa painottuvan persoonallisen identiteetin puolelle.

2.4. Ammatissa kasvamisen elämänmittainen matka

Ammatillisen identiteetin rakentuminen on koko elämänmittainen prosessi, jonka vaiheet kytkeytyvät eri ikävaiheiden kehitystehtäviin.⁶² Tätä rakentumista voidaan kutsua myös ammatilliseksi kasvuksi. Ammatillisen kasvun rinnalla voidaan puhua myös urapolusta ja urakehityksestä. Ammatilliseen kasvuun vaikuttavat niin elämänkokemus, työkokemukset kuin omaan ammattiin liittyvät yhteisöt.⁶³

Polkinghornen mukaan elämän juonentamisessa ja juonen tulkitsemisessa keskeisiä käsitteitä ovat tavoitteet ja motiivit. Tarinat ilmentävät haluja, mahdollisuuksia ja rajoitteita.⁶⁴ Myös Brunerin mukaan kertomuksia ohjaavat uskomukset, halut, arvot, käsitykset ja intentiot.⁶⁵ Tästä syystä ammatillista tarinaa ja identiteettiä hahmotettaessa on tärkeää tarkastella myös ammattiin liittyviä arvoja, asenteita ja motiiveja. Arvot ja motiivit ovat osa ihmisen

⁶¹ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 45.

⁶² Dunderfelt 1998, 116–117. Ks. Lähteenmäki 1995. Lähteenmäki on havainnut suomalaisten urien on hahmottuvan pitkälti aikuisuuden kehitysvaiheiden mukaan. Uran kannalta merkittäviä arvioinnin vaiheita ovat kolmenkymmenen vuoden ikä, niin sanottu keski-uran vaihe ja keski-ikä.

⁶³ Valtonen 2009, 28–29, 41–43; Varila & Rekola 2003, 35; Salminen 1989, 45.

⁶⁴ Polkinghorne 1988, 20.

⁶⁵ Bruner 1996, 136.

moraalista identiteettiä, joka Hännisen mukaan määrittää ihmisen toiminnan ja tavoitteiden onnistumista.⁶⁶

Arvot ja motivaatio liittyvät toisiinsa kiinteästi, sillä motivaatio kumpuaa arvoista. Motivaatio voi kuitenkin vaihdella useammin kuin arvot. Arvoja voi kuvata *Junnolan* ja *Juutin* mukaan käsityksiksi tavoiteltavista tiloista, käyttäytymisen periaatteista ja oikeasta elämäntyylistä. Arvoihin liittyy usein myös vahva tunnelataus. Arvot toimivat todellisuuden, elämänlaadun ja toiminnan mittareina. Arvot ovat olemassa ensisijaisesti ihmisten mielissä, joten ne ovat subjektiivisia tosiasioita. Arvot ilmenevät käytännössä ilmaistuina arvostuksina, valintaperusteina sekä preferensseinä, ja arvojen mukaisiin asioihin panostamisena aineellisten resurssien ja ajan puitteissa.⁶⁷

Salmi on tutkimuksessaan määritellyt työntekijän arvot ja asenteet niiksi affektiivisiksi ja kognitiivisiksi arvostuksiksi, joita hänellä on omaa ammattia kohtaan, sekä valmiuksia toimia näiden arvojen mukaisesti. *Affektiivisella arvostuksella* Salmi viittaa henkilön tunteisiin tiettyä kohdetta kohtaan, ja *kognitiivisella arvostuksella* hän tarkoittaa henkilön tietoja ja mielipiteitä tietystä kohteesta. Motivaatio rakentuu usein sekä affektiivisten että kognitiivisten arvostusten yhdistelmästä. *Työmotivaation* voi Salmen mukaan jakaa 1) *yleiseen motivaatioon* (missä määrin työntekijä kokee olevansa omalla alallaan ja on halukas toimimaan nykyisessä ammatissaan), 2) *arvostusmotivaatioon* (missä määrin työntekijän työtä arvostetaan ja palkitaan ulkoapäin ja missä määrin se vahvistaa hänen itsetuntoaan), sekä 3) *kasvumotivaatioon* (missä määrin työ suo mahdollisuuksia käyttää omia kykyjä ja luovuutta).⁶⁸

Motivaation voi jakaa myös sisäisiin ja ulkoisiin motivaatiotekijöihin. Sisäisiin motivaatiotekijöihin kuuluvat muun muassa oma vakaumus sekä eettiset pyrkimykset. Sisäinen motivaatio nousee ihmisen henkilökohtaisista kokemuksista ja arvoista. Ulkoisiin motivaatiotekijöihin kuuluvat esimerkiksi sellaiset käytännölliset tekijät kuin opiskeleminen ja ansiotyö, sekä toisten ihmisten vaikutus.⁶⁹ Sisäisen ja ulkoisen motivaation välistä suhdetta kuvaa mielenkiintoisella tavalla se, että ulkoiset palkkiot eivät motivoi toimimaan

⁶⁶ Hänninen 2003, 61.

⁶⁷ Salmi 2001, 42–43; Junnola & Juuti 1993, 25.

⁶⁸ Salmi 2001, 43–45, 60.

⁶⁹ Launonen 2009, 66, 74; *Launosen* tutkimuksessa hengellinen kutsumus ja auttamismotivaatio osoittautuivat eniten motivoiviksi tekijöiksi kirkon alan opinnoissa. Ruohotie 1998, 36–38; Falck-Rahikainen 1994, 106: Sisäinen ja ulkoinen motivaatio ovat lähellä Falck-Rahikaisen pro gradussaan käyttämää sisäistetyn ja konkreettisesti koetun kutsumuksen määritelmää.

paremmin tehtävässä, joka on alun perin sisäisesti motivoitunutta – pikemminkin ne saattavat vähentää yksilön kiinnostusta tehtävän suorittamiseen.⁷⁰

Salminen käyttää puolestaan urakehityksen tarkastelussa *ura-ankkurien* käsitettä. Ura-ankkurit tarkoittavat niitä arvoja ja motiiveja, joista yksilö ei ole valmis luopumaan vaikeissakaan tilanteissa. Nämä arvot ja motiivit toimivat näin ollen eräänlaisina ammatillista kasvua ja kehitystä ohjaavina kompassina. Ura-ankkurit ovat 1) turvallisuus 2) itsenäisyys ja vapaus, 3) luovuus, 4) ammatillinen erityistaito, 5) johtajuus, 6) omistautuminen, 7) haasteellisuus, ja 8) elämän tyylin eheys.⁷¹ Iästään huolimatta ura-ankkurien käsite havainnollistaa hyvin arvojen ja motiivien merkitystä ammatillisen tarinan kokonaisuudessa.

Niemelä on todennut, että itsensä toteuttaminen on tänä päivänä yksi tärkeimmistä teologiselle alalle motivoivista tekijöistä.⁷² Itsensä toteuttamisen motivaatio on läheisessä yhteydessä luovuuden käsitteeseen, joka taas liittyy vahvasti taiteilijuuteen. Luovuus muodostaakin keskeisen yhdistävän tekijän kirkon ja taidemaailman arvojen välille. Luovuuden käsitteessä on merkillepantavaa, että vaikka luovuus on vahvasti sisäinen motivaatiotekijä, luovuuden toteutuminen edellyttää kuitenkin myös ympäristön tukea. Jos työyhteisö esimerkiksi on liian byrokraattinen ja joustamaton, luovuudelle ei ole työnteossa tilaa. *Korpelaisen* mukaan kannustavalla johtamisella, palautteella ja luovien kokeilujen tukemisella voidaan vahvistaa luovaa käyttäytymistä työssä. Esimiehillä on tässä luovuutta ylläpitävän kulttuurin rakentamisessa tärkeä rooli.⁷³ Luovan työn tekijä ei kuitenkaan saisi sosiaalistua ammattiinsa liikaa, sillä korostunut sosiaalistuminen voi vähentää motivaatiota rikkoa rajoja ja tutkia ammatin ulkopuolista tietoa – siis juuri luovaa toimintaa. Näin ollen luova yksilö on usein ikään kuin toinen jalka yhteisön sisällä, toinen jalka ulkopuolella.⁷⁴

Tässä tutkimuksessa ammatillinen kasvu nähdään elämän mittaisena ammatti-identiteetin muotoutumisen prosessina, johon vaikuttavat koko elämänhistoria ja siihen kietoutuvat arvot, motiivit ja asenteet. Ammatillisia tarinoita tarkastellaan osana elämäntarinaa, jossa haastateltavat jäsentävät menneisyyden tapahtumien merkityksiä nykyhetken valossa. Ammatillisessa tarinassa näitä arvoja ja merkityksiä ilmaisevat maininnat nähdään sisäistä tarinaa ilmaisevina vihjeinä.

⁷⁰ Tynjälä 1999, 99.

⁷¹ Salminen 1989, 62–63. Ks. Schein 1990, 20.

⁷² Niemelä 2013, 63.

⁷³ Korpinen 2005, 233, 236 – 237.

⁷⁴ Korpelainen 2005, 240.

2.5. *Tarina ammatti-identiteetin ilmentäjänä*

Narratiivisen identiteetin näkökulmasta identiteetti jäsentyy tarinoiden kautta, joten identiteetin osana myös ammatillisen identiteetin voi nähdä rakentuvan tarinallisesti. Tässä tutkimuksessa ammatti-identiteetin tarkastelussa käytetään pohjana narratiivisen identiteetin käsitettä. Haastateltavien kertomusta tarkastellaan tapana jäsentää ammatin merkitystä suhteessa oman elämän muuhun kokonaisuuteen. Tästä tarinasta käytetään nimitystä *ammatillinen tarina*.

Ammatillisen tarinan tarkastelussa käytetään apuna aiemmin esiteltyä *sisäisen tarinan* käsitettä. Sisäinen tarinan avulla voi Hännisen mukaan hahmottaa elämän merkityksellisten kokemusten syntymistä. Sisäinen tarina juontuu sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kulttuurista, mutta ankkuroituu yksilölliseen kokemushistoriaan sekä motiiveihin ja emootioihin. Sisäisen tarinan muotoutumiseen vaikuttaa myös *sosiaalinen tarinavaranto*, joka taiteilijoiden ja pappien tapauksessa muodostuu yleisistä taiteilijuutta ja pappeutta koskevista mallitarinoista. Hänninen käyttääkin taiteilijan ammattia esimerkkinä ammatista, johon liittyy voimakkaita, ammattiryhmään kuuluvien toimintaa ja heihin kohdistuvia odotuksia ohjaavia myyttejä eli mallitarinoita.⁷⁵ Pitkän historiallisen taustansa kautta myös pappeus kuuluu samanlaiseen, vahvoja kulttuurisia tarinamalleja ja myyttejä sisältävien ammattien joukkoon.⁷⁶

Sisäisen tarinan avulla on mahdollista muun muassa jäsentää identiteettiä, artikuloida arvoja, muovata emootioita ja suunnata toimintaa. Sisäisellä tarinalla voi nähdä kolme tasoa: *alkuperäinen, reflektiivinen ja metareflektiivinen*. Ensimmäisellä, alkuperäisellä tasolla elämä itsessään näyttäytyy tulkittuna tietyllä tavalla. Reflektiivinen taso tarkoittaa niin sanottua ”itselle kerrottua” tarinaa, eräänlaista sisäistä puhetta. Metareflektiivinen taso puolestaan viittaa tasoon, jolla ihminen tietoisesti erittelee sisäistä tarinaansa tietoisena siitä, että se on tarina.⁷⁷ Hänninen puhuu myös reflektoidusta minästä, joka on yksi identiteetin ulottuvuus. Hännisen mukaan minätarinaa muodostettaessa ei muodosteta ainoastaan käsityksiä todellisuudesta, vaan myös muokataan todellisuutta.⁷⁸

Kuten aiemmin on todettu, tässä tutkimuksessa käytettävä ammatti-identiteetin määritelmä pohjautuu narratiivisen identiteetin käsitteeseen sekä Heikkisen ja Jokisen ammatti-identiteetin määritelmiin. Ammatti-identiteetti

⁷⁵ Hänninen 2003, 20, 49, 51.

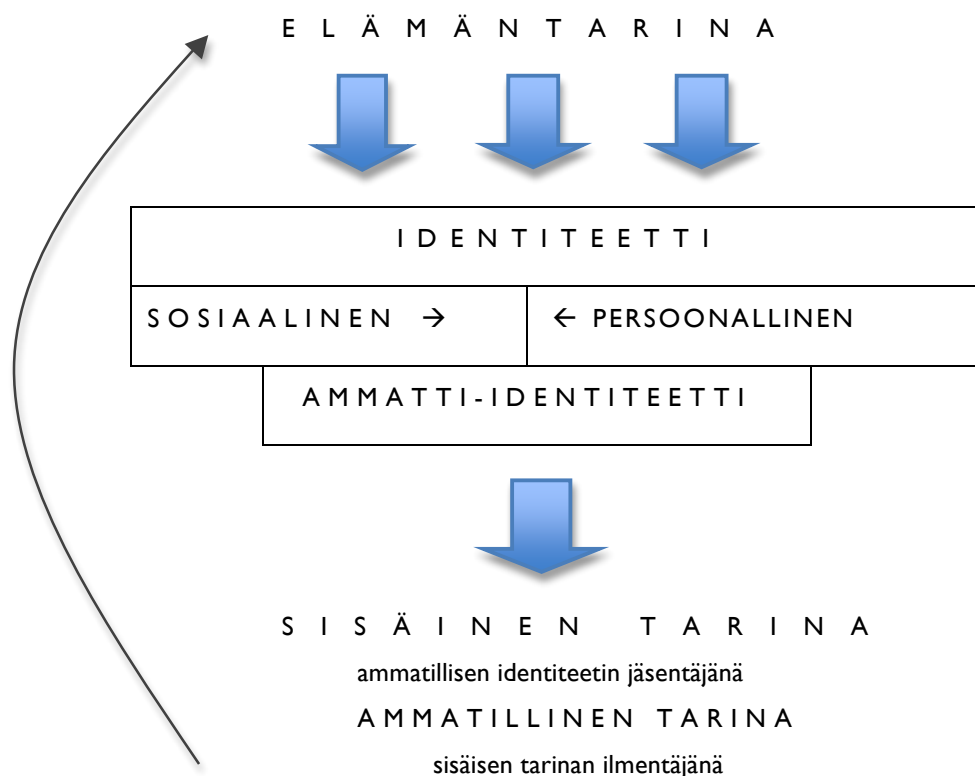
⁷⁶ Saarinen 2005, 53.

⁷⁷ Hänninen 2003, 22.

⁷⁸ Hänninen 2003, 62.

ymmärretään näin *tarinallisesti rakentuvana ja ilmenevänä identiteetin osana, joka pohjautuu ihmisen elämänhistoriaan ja sisältää sekä identiteetin sosiaalisen että persoonallisen ulottuvuuden*. Sisäinen tarina nähdään tämän mallin näkökulmasta *ammatti-identiteetin käsittelyn kanavana*, joka tulee artikuloitua haastatteluissa erityisesti niissä kohdissa, joissa haastateltavat pohtivat taiteilijuuden ja pappeuden merkityksiä elämänsä kokonaisuudessa ja suhteessa toisiinsa – siis *ammattillisessa tarinassa*. Seuraava kuva havinnollistaa käsitteiden suhdetta toisiinsa:

Kuva 1: Sisäisen tarinan, ammatillisen tarinan ja identiteetin muotoutuminen elämäntarinassa.



Sisäinen tarina ei ole yhtä kuin koko haastatteluaineisto, vaan ne kohdat haastatteluista, jotka ilmentävät taiteilijuuden ja pappeuden merkitystä heidän elämänsä kokonaisuudessa. Sisäisen tarinan käsittely rajataan tässä tutkimuksessa taiteilijuudelle ja pappeudelle annettuihin merkityksiin: mahdolliset muut urapolkuun liittyvät sivujuonet jätetään vähemmälle huomiolle, elleivät ne ole vaikuttaneet olennaisesti taiteilijuuden ja pappeuden tarinoihin. Sisäistä tarinaa ei nähdä objektiivisena totuutena, vaan haastateltavien omana tapana hahmottaa taiteilijuuden ja pappeuden merkityksiä elämässään. Heikkinen toteaa Bruneria mukaillen:

”itseä on mahdotonta tavoittaa sellaisenaan, ilman tulkintaa. Ei ole olemassa mitään sellaista kuin ’elämä itsessään’ ilman että sitä olisi tulkittu. Identiteetti on aina itsetulkinnan tulos, joka rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.”⁷⁹

Tähän käsitykseen nojautuen tutkimuksessa keskitytään siihen tarinan tasoon, joka voidaan tavoittaa – sisäiseen tarinaan, joka on kuitenkin ilmaistu myös suullisesti ammatillisen tarinan muodossa. Koska sisäinen tarina muokkautuu elämänkulussa jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, myös sisäisen tarinan voi kuitenkin nähdä ilmaisevan samalla jotakin muista tarinan – ja ammatti-identiteetin – ulottuvuuksista.

2.6. Taiteilijan ja papin matkassa

Luterilaisessa kirkossa pappi vihitään palvelemaan ensisijaisesti Jumalaa. 2000-luvun pappi liittyy samaan historialliseen ketjuun, jonka alkupään voi jäljittää Kristuksen kutsumiin 12 apostoliin – ja lopulta Kristukseen itseensä. Papin virkaan kuuluvat tehtävät ja edellytykset on määritelty ja kuvattu kirkkolaissa asti niin selkeästi, että tehdessään pappislupauksen pappi tietää perusteellisesti, mihin sitoutuu.⁸⁰

Taiteilijuus on pappeuteen verrattuna vaikeammin määriteltävä käsite: taiteilijalle ei ole olemassa yhdenmukaisia kriteerejä siinä missä papille kirkon taholta. Mikään määrittelyn tapa ei ole täysin neutraali. Taiteilijuutta voidaan määritellä toisaalta taidemaailman asettamien ulkoisten kriteerien mukaan, toisaalta taiteilijan oman kokemuksen perusteella. Jälkimmäistä tapaa kutsutaan subjektiiviseksi taiteilijan määritelmäksi. Tämän käsityksen mukaan taiteilija on se, joka pitää taiteellista luomistyötä elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Taiteilijuus ei riipu siitä, onko taiteilija työsuhteessa tai jonkin taiteilijajärjestön jäsen.⁸¹ Näistä määritelmistä jälkimmäinen osoittautui tämän tutkimuksen kannalta hyödyllisemmäksi, sillä haastateltavat eivät taiteilijoina muodostaneet täysin yhtenäistä joukkoa.

Papin ja taiteilijan ilmeisin ero liittyy siihen, että pappeuteen liittyy vahva sitoutuminen työn taustalla oleviin hengellisiin arvoihin, kun taas taiteilija taas on ensisijaisesti vastuussa itselleen.⁸² Papin työhön vahvana liittyvä *kutsumuksen* käsite sisältää kaksi toisistaan erottamatonta puolta: sisäisen kutsumuksen

⁷⁹ Heikkinen 2001, 33.

⁸⁰ Saarinen 2005, 54–55; Niemelä 2004, 28; Huovinen 2001, 15.

⁸¹ Rensujeff 2014, 13.

⁸² Kasvio 2013, 26; Niemelä 2004, 24.

(*vocatio interna*) ja ulkoisen kutsumuksen (*vocatio externa*). Sisäisen vakuuttuneisuuden tulee yhdistyä ulkoiseen kutsuun, joka tulee esimerkiksi seurakunnalta tai muulta työllistäväältä taholta. Hengellisen kutsumuksen käsite tuo papin työhön oman haasteensa. Papin virka on elinikäinen, ei sidottu työpaikkaan. Tehdessään pappislupauksen pappi sitoutuu näin elinikäiseen haasteeseen.⁸³ Sitoutuessaan papin virkaan pappi ottaa kantaakseen myös useita papin roolin ja kutsumuksen tuomia odotuksia, joihin liittyy aina myös roolikonfliktin mahdollisuus. Roolikonflikti voi johtua paitsi ammatin tuomista odotuksista, jotka voivat olla ristiriidassa oman persoonan kanssa, myös ammattikunnan ulkopuolisten ennakkokäsityksistä. Ympäröivä yhteiskunta ei välttämättä tunnusta papin työn merkitystä siinä missä oma työyhteisö.⁸⁴

Taiteilijan työ määrittyy pappiin verrattuna vahvemmin taiteilijan persoonan mukaan. Taiteilijalla ei ole mahdollisuutta päästä oman alan palkkatöihin selkeään työyhteisöön, jonka taholta taiteilijuuden kriteerit määritellään, vaan sen sijaan taiteilija liittyy *taidemaailmaan*, joka on käsitteenä moninainen ja tulkinnanvarainen. Taidemaailman sirpaleinen kenttä muodostuu sekä virallisista instituutioista että epävirallisista yhteisöistä. Tässä maailmassa taiteilijan on raivattava oma paikkansa pitkälti oman ainutlaatuisuutensa varassa. Taidemaailmassa erottuminen ja menestyminen edellyttää aktiivista taiteilijaidentiteetin konstruointia.⁸⁵

Oman persoonan painottuminen taiteilijuudessa ei kuitenkaan merkitse vapautta rooliodotuksista. Myös taiteilijan työhön liittyy monia historian ja kulttuurin ylläpitämiä odotuksia ja mielikuvia, jotka voivat aiheuttaa taiteilijalle roolikonfliktin siinä missä papin työhön liittyvät odotukset papille. Lepistön mukaan romantiikan ajalta nouseviin myytteihin kuuluvia taiteilijatyyppejä ovat neron ja boheemin taiteilijan myytit, joista etenkin neromyyttiin liitetään vahvasti jumalallisia piirteitä.⁸⁶ Romantiikan taiteilijamyyttien pohjalta syntyviksi taiteilijoiden malleiksi Lepistö erottaa 1) elämän taiteella kompensoivan ”erakko”-tyypin, 2) elämänsä taiteelle uhraavan ”eläjä”-tyypin sekä 3) uhrina ja marttyyrina esiintyvän ”kristus”- hahmon. Moderneiksi taiteilijatyypeiksi Lepistö erottaa 4) identiteettiä luovan ”tiedostaja-taiteilijan” sekä 5) ”asiantuntija-

⁸³ Niemelä 2004, 28–29; KJ 5:6; Huovinen 2001, 15; Sippo 2000, 26.

⁸⁴ Juntunen & Valtonen 2013, 202; Sippo 2000, 27. Myös *Juntusen ja Valtosen* artikkelissa oppilaitospapeista ilmenee, että oppilaitoksessa työskentelevän papin on vaikeaa saada työhönsä tukea sen paremmin seurakunnasta kuin oppilaitoksen muiden alojen edustajista.

⁸⁵ Lepistö 1991, 24, 32; Erkkilä & Vesänen 1989, 41.

⁸⁶ Lepistö 1991, 38–51.

taiteilijan”. Postmoderneina taiteilijatyypeinä erottuvat Lepistön jaottelussa 6) ”tuotesuunnittelija”, 7) tietoisesti myyttisiä aineksia hyödyntävä ”taide-eläjä”, 8) ”yhteisproduktio-taiteilija” sekä 9) ”artisaani”- ”työläis”- ja –”yrittäjätyyppi”.⁸⁷

Eri aikakausiin kytkeytyvien myyttien lisäksi niin sanotun suuren yleisön taholta kohdistuu taiteilijoihin myös negatiivisesti sävyttyneitä stereotyyppioita esimerkiksi taiteilijoiden elämäntyylistä. Taidemaailman ulkopuolella taidetta ei välttämättä nähdä lainkaan työnä. Lisäksi taidemaailman odotukset omaperäisyydestä ja toisaalta kollegoiden ja koko taidemaailman hyväksynnän saavuttamisesta taloudellisen selviytymisen edellytyksenä ovat usein ristiriidassa keskenään ja asettavat haasteen taiteellisen vapauden toteutumiselle.⁸⁸

Huolimatta taiteilijan ja papin työhön liittyvistä eroista taiteilijalla ja papilla on myös yhteinen kosketuspinta. Niin taiteilija kuin pappi voivat joutua marginaaliseen asemaan suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Samoilla tahoilla saatetaan toisaalta aliarvostaa papin ja taiteilijan työtä jonkinlaisena ”epätyönä”, toisaalta ruokkia taiteilijaa ja pappia ihannoivia mielikuvia, rooliodotuksia ja myyttejä. Niin papista kuin taiteilijasta voidaan esittää vahvoja mielipiteitä, vaikka vahvaa omakohtaista suhdetta kirkkoon tai taiteeseen ei olisi. Kumpaankin ammattiin on latautunut monia niin historian kuin nykypäivän tuomia merkityksiä sekä sosiaalista tarinavarantoa.⁸⁹ Lisäksi sekä taiteilija että pappi ovat ammatteja, joista ei varsinaisesti jäädä eläkkeelle. Pappi ei menetä pappisvihkimystään eläkkeelle siirtyessään, eikä taiteilijakaan jää eläkkeelle taiteen teosta.⁹⁰

Yhtenä yhdistävänä piirteenä taiteilijan ja papin ammattien välillä voi nähdä kutsumuksellisuuden. Taide saatetaan nähdä elämää suurempana, pyhänä asiana, samaan tapaan kuin pappi on alisteinen evankeliumin sanomalle.⁹¹ Taiteesta myös puhutaan usein teologiasta lainatuin käsittein. *Pierre Bourdieu* kuvaa taidetta ”uskon maailmana, jossa uskotaan lahjaan, synnynnäiseen taiteilijan ainutkertaisuuteen.” Bourdieu kuvaa myös taiteen kenttää teologiasta tutuin oikeaoppisuuden ja kerettillisyyden käsittein.⁹² *Kasvio* puhuu niin ikään taiteilijasta sielun käsitteen avulla:

”Millään muulla ammattialalla työ ei hallitse ihmisen koko elämää ja persoonallisuutta niin kokonaisvaltaisesti kuin taidealan töissä. - - ...taiteilijan on laitettava koko sielunsa peliin, eikä vain hetkellisesti vaan joka kerran uuden työn

⁸⁷ Lepistö 1991, 55–58, 64.

⁸⁸ Aaltonen 2010, 87; Lepistö 1991, 43; Erkkilä & Vesanen 1989, 30–33.

⁸⁹ Hänninen 2003, 51.

⁹⁰ Aaltonen 2010, 85.

⁹¹ Lepistö 1991, 51–52.

⁹² Bourdieu 1985, 177.

alkaessa. - - Jos - - taiteen tekeminen latistuu leipätyöksi, taiteilijan on aika luovuttaa ja ryhtyä tekemään jotakin muuta.”⁹³

Pappeuden näkökulmasta Kasvion väitettä voi tarkastella kriittisesti: pappisvihkimyksessä pappi joutuu ”laittamaan peliin” kirjaimellisesti koko sielunsa luvattessaan Jumalalle uskollisuutta ja tahtoa toteuttaa pappisvirkaa kaikkien sille asetettujen ehtojen mukaisesti.⁹⁴ Pappeuden voi nähdä näin ollen nähdä vähintään yhtä suurta kokonaisvaltaista persoonallista sitoutumista vaativana työnä kuin taiteilijan ammatin. Papin työhön liittyy myös sama ”leipääntymisen” vaara kuin taiteilijuuteen ja mihin tahansa persoonallista panosta vaativaan alaan.⁹⁵

Sekä papin että taiteilijan työhön liittyvästä sitoutumisesta käytetään tässä tutkimuksessa niin taiteilijuuteen kuin pappeuteen liittyen sanaa *kutsumus*. Kutsumuksen määrittelyyn liittyy monenlaisia tulkintoja, joiden pohjalta käsitettä on käytetty usein hyvin varovasti. Hengellisessä kontekstissa kutsumusta on saatettu käyttää jopa ihmisen alistamiseen tai lakihenkiseen painostukseen ihmisen jaksamisen uhalla. Kutsumusta saatetaan myös pitää yksinkertaisesti liian juhlallisena sanana arkielämään. Positiivisessa merkityksessä kutsumus voi kuitenkin olla jotakin aivan muuta: mahdollisuus nähdä oma työ arvokkaana ja merkityksellisenä.⁹⁶ Martti Lutherin käsitys kutsumuksesta laajentaa kutsumuksen kaikille elämäalueille ja kaikkiin ammatteihin.⁹⁷ Lutherin näkemykseen pohjautuen kutsumuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Helanderin tapaan ”*tunnepohjaista kiinnittymistä henkilölle itselleen identiteetin säilymisen kannalta merkittävään kohteeseen*”⁹⁸ Taiteilijoiden ja pappien tapauksessa nämä ”merkittävät kohteet” tarkoittavat taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyviä arvoja.

Tässä tutkimuksessa taiteilijuutta ja pappeutta tarkastellaan ensisijaisesti haastateltavien subjektiivisen kokemuksen kautta. Tässä subjektiivisessa kokemuksesta huomio kiinnitetään erityisesti taiteilijuuden ja pappeuden suhteeseen toisiinsa nähden. Kun sekä taiteilijuus että pappeus pitävät sisällään vahvoja sitoutumisen kohteita ja kutsumuksellisen sävyn, johon kohdistuu monia rooliodotuksia niin ammatin sisä- kuin ulkopuoleltakin, herää kysymys: mihin taiteilija-papin ammatti-identiteetti lopulta kiinnittyy?

⁹³ Kasvio 2013, 26.

⁹⁴ Niemelä 2004, 28.

⁹⁵ Niemelä 2004, 30.

⁹⁶ Seppälä 1997, 25.

⁹⁷ Saarinen 2005, 55.

⁹⁸ Helander 2001, 14.

3. Tutkimuksen toteuttaminen

3.1. Narratiivinen tutkimus

Kuvataiteilija-pappien joukko Suomessa on pieni, eikä joukkoa ole tutkittu aiemmin ammatti-identiteetin näkökulmasta. Tutkimuksen pyrkimyksenä on ymmärtää kuvataiteilija-pappien ammatti-identiteettiä heidän itsensä näkökulmasta. Näistä lähtökohdista *laadullinen tutkimus* oli tutkimusmetodiksi luontevin valinta.⁹⁹

Laadullisen tutkimuksen kenttä on hyvin kirjava, mutta yhdistävänä tekijänä on pyrkimys kuvata todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ei todistaa väittämiä. Todellisuus nähdään moninaisena. Keskiössä on ihmisen subjektiivinen kokemus, joka pyritään tavoittamaan luonnollisissa tilanteissa. Kukin tapaus nähdään ainutlaatuisena, joten aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen. Yksittäiseen tapaukseen syventymällä voidaan kuitenkin saada näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää yleisemmällä tasolla.¹⁰⁰

Laadullisen tutkimuksen sisällä tutkimukseni liittyy *narratiiviseen tutkimusperinteeseen*. Valinta pohjautuu teoreettisen viitekehyksen perusteella siihen käsitykseen, että ammatillinen identiteetti muotoutuu pitkän kehityksen tuloksena ja on erottamaton osa elämänhistoriaa ja ihmisen kokonaisidentiteettiä. Tutkimuksen taustalla olevan narratiivisen identiteetin määritelmän mukaan niin identiteettiä kuin ammatti-identiteettiä rakennetaan elämän kulussa jatkuvasti tarinoiden kautta.¹⁰¹

Narratiivinen tutkimus ei ole yhtenäinen metodi eikä koulukunta, vaan pikemminkin hajanainen kokoelma erilaista kertomuksiin liittyvää tutkimusta. *Lieblichin* (et. al) mukaan narratiivinen tutkimus voi olla laajasti ymmärrettyä mitä tahansa tutkimusta, jossa käytetään narraatioita eli kertomuksia tutkimuksen aineistona.¹⁰² Narratiivisen tutkimussuuntauksen taustalla on pitkä historiallinen kehityskulku, jonka synnyn voi jäljittää aina Aristoteleen Runousoppiin. Ajan kuluessa kertomusten tutkiminen on yleistynyt useilla eri aloilla, erityisesti 1980-luvulta lähtien, jolloin niin sanottu *narratiivinen käänne* toi elämäkertojen analyysiin kysymyksen siitä, missä määrin elämäkerrat olivat jäsentyneet tarinallisen muodon kautta. Identiteetin tutkimuksessa narratiivisuus on noussut

⁹⁹ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 152, 160, 168. Laadullisen tutkimuksen katsotaan sopivan hyvin tutkimuksiin, joissa tutkitaan harvinaisia tai uusia ilmiöitä, joista ei ole vielä paljon tietoa.

¹⁰⁰ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 152–155, 160, 168–169.

¹⁰¹ Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 26, 33; Heikkinen 2001, 121.

¹⁰² Lieblich et al. 1998, 2.

tärkeäksi muun muassa mikrososiologisessa tutkimuksessa, jossa minäkertomukset nähdään identiteetin tuottamisen välineinä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.¹⁰³

Tarinallisuudella voi olla tutkimuksessa hyvin monenlaisia rooleja, mutta yhteisenä piirteenä narratiiviselle tutkimukselle on se, että huomio kohdistetaan kertomuksiin tiedon ja todellisuuden tuottajina ja välittäjinä. Tutkimuksessa kertomus voi olla niin tutkimisen kohde kuin tutkimuksen tuotos.¹⁰⁴ Myös kertomuksen tai tarinan määrittelyn tavat vaihtelevat tutkimuksessa. Tiukemman määritelmän mukaan tutkimuksen aineistossa olevat narratiivit sisältävät loogisen tarinan rakenteen eli alun, keskikohdan ja lopun. Väljemmässä määrittelyssä narratiiveiksi voidaan mieltää kaikki aineistot, joissa on kerronnallisia elementtejä ja joiden analysointi edellyttää tulkintaa.¹⁰⁵

Polkinghornen mukaan narratiivinen tutkimus voi olla joko kuvailevaa tai selittävää. *Kuvailevassa tutkimuksessa* tarkoituksena on tarkastella tarinaa siitä näkökulmasta, millaisia merkityksiä tarinan kertoja antaa tapahtumille ja ilmiöille tarinassaan. Kuvailevan tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman tarkka kuvaus tutkittavista kertomuksista. Tutkimuksen tuloksena on dokumentti, joka kuvaa tapahtumien merkityksiä ja ennakoii tulevia tapahtumia ja niiden merkityksiä. *Selittävässä tutkimuksessa* pyrkimyksenä on selvittää tarinoiden avulla syitä sille, miksi jotakin on tapahtunut.¹⁰⁶

Tässä tutkimuksessa taiteilija-pappien tarinoita lähestytään kuvailevasti. Tarinat muodostavat kuvan siitä, millaisia merkityksiä taiteilijuudelle ja pappeudelle on annettu haastateltavien elämän kokonaisuudessa, ja millaisiin suhteisiin taiteilijuus ja pappeus asettuvat toisiinsa nähden ammatti-identiteetissä.

3.2. Tutkimusaineisto

Narratiivisen tutkimuksen aineisto voi olla hyvin vaihteleva. Aineisto ei välttämättä aina muodosta yhtenäistä kertomusta, jolla olisi alku, keskikohta ja loppu. Jos kyseessä on haastattelu, sen sisällä voi sen sijaan olla useita kertomuksia, katkelmia, kuvauksia ja selityksiä. Kerronnallisia elementtejä voi ilmetä hyvin myös tavallisissa haastatteluissa. Tutkimuksessa, jossa tavoitteena on ymmärtää haastateltavan elämää laajasti hänen omasta näkökulmastaan, tutkitaan

¹⁰³ Hänninen 2003, 17–19.

¹⁰⁴ Heikkinen 2001, 185; Lieblich et al. 1998, 2.

¹⁰⁵ Heikkinen 2001, 185; Hänninen 2003, 16; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006.

¹⁰⁶ Polkinghorne 1988, 161–162.

ensisijaisesti tarinan kokonaisuutta, ei sitä, mitä tarina sanoo ulkopuolisesta maailmasta.¹⁰⁷

Tämän tutkimuksen aineisto koottiin haastatellen. Suullisen haastattelun katsottiin olevan tutkimuksen osallistujien kannalta sekä informatiivisempi että helpompi kuin esimerkiksi kirjoitetut tarinat. Haastattelun heikko kohta on aikaa vievyys sekä se, että haastattelutilanne voi vaikuttaa vastauksiin. Toisaalta haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä joustava ja antaa mahdollisuuden tarkentaviin kysymyksiin ja näin ollen myös saatujen tietojen syventämiseen.¹⁰⁸

Haastateltavat etsittiin harkinnanvaraisella otannalla, kuten laadullisessa tutkimuksessa usein on tapana. Päätös osoittautui hyväksi, sillä kartoitettaessa tutkimusjoukkoa selvisi pian, että kohderyhmän kuuluvien kuvataiteilija-pappien joukko oli pieni. Tästä syystä haastateltavien etsinnässä periaatteeksi tuli pyytää tutkimukseen kaikkia tiedossa olevia taiteilija-pappeja.¹⁰⁹ Näin löydettiin yhdeksän potentiaalista haastateltavaa, joista seitsemän pääsi osallistumaan tutkimukseen. Kaikki haastateltavat löytyivät internetin kautta, mutta haastateltavien etsinnässä alkoi hyvin pian toistua samoja nimiä muuallakin kuin internetissä: jotkin taiteilija-papit tiesivät suositella toisiaan tutkimukseen. Näin ollen tutkimusjoukon voi päätellä olevan pienuudestaan huolimatta kattava tutkimusjoukko.

Yhdistävänä kriteerinä haastateltavia etsittäessä oli se, että henkilö on toiminut molemmilla aloilla vähintään vuoden – ei kuitenkaan välttämättä yhtä aikaa. Pappisuuden osalta haastateltavat rajautuivat selkeyden ja vertailtavuuden vuoksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappeihin, mutta taiteilijuuden osalta noudatettiin subjektiivista taiteilijuuden määritelmää. Pääkriteerinä oli se, että taiteilija edusti kuvataidetta ja oli joko opetuksen tai näyttelytoiminnan muodossa osoittanut toimivansa taiteilijana ammattimaisesti. Näin ollen taiteellista koulutusta ei asetettu taiteilijuuden ehdottomaksi kriteeriksi. Ratkaisu perustui toisaalta taiteilijuuden määrittelyn vaikeuteen ylipäätään, toisaalta siihen, että taiteilijuuden tiukka rajaaminen olisi rajannut tutkimuksen osallistujamäärän liian pieneksi.¹¹⁰

Lopullisen aineiston muodostavat seitsemän haastattelua, jotka toteutettiin joulukuun ja toukokuun välillä 2012-2013. Haastateltavana olivat seitsemän

¹⁰⁷ Hyvärinen 2010, 90.

¹⁰⁸ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 192–193.

¹⁰⁹ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 155, 169.

¹¹⁰ Lepistö 1991, 29–30.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappia, joista osa on haastatteluhetkellä toiminut päätoimisesti papin tehtävissä (3), joista kaksi (2) sairaalapappeina. Osa on toiminut päätoimisesti taiteilijana (2). Osa taas on ollut haastatteluhetkellä eläkkeellä, toimien samalla osapäiväisesti taiteilijana (2). Seitsemästä haastateltavasta kaksi on naisia ja viisi miestä. Haastateltavat painottuvat maantieteellisesti Etelä- ja Keski-Suomeen, mutta eri kaupunkeihin. Kutakin haastateltavaa haastateltiin kerran.

Taulukko 2: Haastateltavat

SUKUPUOLI		TYÖTILANNE		IKÄ	
naisia	2	Eläkkeellä ja osapäiväisenä taiteilijana	2	30-50	1
miehiä	5	Päätoimisena pappina, osapäiväisenä taiteilijana	3	50-70	5
		Päätoimisena taiteilijana, silloin tällöin papin työtehtäviä	2	70-80	1

Narratiivisessa tutkimuksessa haastattelutilanne nähdään avoimena ja joustavana. Tarina, joka haastattelussa syntyy, voidaan nähdä tuloksena koko haastattelutilanteesta, johon kuuluvat niin kertoja, tarinan elementit kuin tarinan kuulijakin. Haastattelija on tarinan kuulijan roolissa ja haastateltava kertojana.¹¹¹ Tämän tiedon pohjalta haastattelut toteutettiin avoimina teemahaastatteluina, jossa hyödynnettiin *avoimen haastattelun* näkökulmia.

Avoim haastattelu muistuttaa monilta osin tavallista teemahaastattelua, mutta sen rakenne on väljempi ja kesto usein pidempi. Haastattelussa on valmiiksi valittu teema tai teemat, mutta haastattelutilanne etenee väljästi ja keskustelevasti. Avoimen haastattelun juuret nousevat terapeuttisen haastattelun perinteestä ja sen katsotaankin sopivan erityisen hyvin sellaisiin tutkimuksiin, joissa tarkoituksena on etsiä jotain rajattua, ehkä harvinaista tietoa. Haastattelijan kannalta avoin haastattelu vaatii tutkijalta huolellista valmistautumista ja hyviä kuuntelijan taitoja. Tutkijan tärkein tehtävä on auttaa haastateltavaa paljastamaan omia merkitysperspektiivejään. Hännisen mukaan myös sisäistä tarinaa tutkittaessa on

¹¹¹ Polkinghorne 1988, 164.

tärkeää luoda haastattelutilanteen ilmapiiri riittävän turvalliseksi ja luottamukselliseksi. Sisäinen tarina on hyvin henkilökohtainen, joten käytössä olevan aineiston tulisi heijastaa tutkittavan henkilön ajatuksia mahdollisimman autenttisesti¹¹²

Omassa tutkimuksessani avoimen haastattelun näkökulma loi puitteet, joissa haastateltavalla oli mahdollisuus kertoa kokemuksistaan vapautuneesti, kiireettömässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Haastattelujen kesto vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Kesto riippui paljon haastateltavan kerrontatyylisestä. Usein kävikin niin, että tarvitsi kysyä vain aloituskysymys: ”*Miten sinusta on tullut taiteilija ja pappi?*” jonka jälkeen muihin kysymyksiin tuli vastauksia usein ilman tarvetta monille lisäkysymyksille.

Haastattelut toteutettiin Helsingin yliopiston ryhmätyötiloissa (2), haastateltavien kotona (2), kahviloissa (2) ja yksi haastateltavan työhuoneella (1). Kaikki haastattelut äänitettiin mp3-tiedostoiksi. Haastattelut pyrittiin järjestämään mahdollisimman rauhallisiin tiloihin, mutta se ei aina ollut käytännöllisistä syistä mahdollista. Haastattelun onnistumisen kannalta ihanteellisin paikka oli työhuone, joka oli kaikkein rauhallisin ja häiriöttömin tila. Seuraavaksi luontevin paikka oli haastateltavan koti, jossa haastateltava saattoi keskustelun ohella myös näyttää omaa tuotantoaan ja oli omimmassa ympäristössään. Myös yliopiston ryhmätyötila osoittautui melko rauhalliseksi tilaksi. Kahvila oli ympäristön ylimääräisten äänien ja muiden mahdollisten vaikutteiden vuoksi haastavin paikka. Kaiken kaikkiaan haastattelut onnistuivat hyvin. Yhden haastattelun kohdalla (Lasse) äänitys oli epäonnistunut haastattelun alun osalta teknisen ongelman vuoksi, mutta tietoisena mahdollisesta ongelmasta haastattelussa otettiin alusta asti runsaasti muistiinpanoja, jotka antoivat kattavan kuvan läpi käydyistä aiheista. Lisäksi äänityksestä pois jääneitä tietoja kerrattiin äänityksen jälleen onnistuessa.

¹¹² Kaasila 2008, 45; Aaltola & Raine 2007, 44–45; Hänninen 2003, 137; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 196–198.

3.3. Narratiivisen aineiston analyysi

Laadullista tutkimusaineiston analyysin lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan aineistoa tarkastellaan monipuolisesti ja aineistolähtöisesti. Narratiivisen aineiston analyysiin pätevät samat säännöt kuin laadullisessa tutkimuksessa ylipäänsä, mutta analyysiin ei ole olemassa yhtä vakiintunutta menetelmää. Kyse on valikoimasta erilaisia menetelmällisiä välineitä ja valintoja, joita tutkijan on käytettävä tutkimuskysymyksen ja aineiston vaatimalla tavalla.¹¹³ Esimerkiksi *sisäisen tarinan* analysointiin on käytetty monesti myös systematisoituja menettelytapoja, mutta usein analyysitapa on melko vapaamuotoinen. Sisäisen tarinan jäljittäminen on kokonaisvaltaista ja vaatii tutkijalta intuitiota ja eläytymistä. Joskus analyysitapa hahmottuu vasta tutkimuksen edetessä. Tutkija rakentaa tulkintansa aineistosta muodostuvan kokonaiskuvan perusteella ja esittää sekä perustelee sen esimerkiksi haastattelusitaattien avulla.¹¹⁴

Lieblichin (et. al) mukaan narratiivista aineistoa voi lähestyä holistis-sisällöllisesti, holistis-muodollisesti, kategoris-sisällöllisesti tai kategoris-muodollisesti. Holistis-sisällöllisessä analyysissa kertomusta tarkastellaan kokonaisuutena niin, että huomion keskipiste on kertomuksen sisällössä. Holistis-muodollisessa analyysissa huomio keskittyy kertomuksen kokonaisuuteen juonen ja rakenteen näkökulmasta. Kategoris-sisällöllisessä analyysissa kertomuksia puolestaan analysoidaan pilkkomalla tarina pieniin yksiköihin ja alaluokkiin. Tämä analyysitapa vastaa perinteistä sisällönanalyysia. Viimeinen, kategoris-muodollinen analyysi keskittyy kertomuksen tyylillisiin ja kielellisiin piirteisiin, esimerkiksi kertojan käyttämiin ilmauksiin ja vertauskuviin.¹¹⁵

Omassa tutkimuksessani Lieblichin jaottelusta hyödyllisimmäksi osoittautuivat holistis-muodollinen ja holistis-sisällöllinen analyysitapa. Holistis-sisällöllisestä analyysista käytetään yksinkertaisuuden vuoksi ilmausta sisällönanalyysi.¹¹⁶ Holistis-muodollista analyysitapaa käytettiin hahmottamaan taiteilijuuden ja pappeuden suhdetta toisiinsa haastateltavien elämänkaaressa, ja holistis-sisällöllistä analyysitapaa käytettiin ammatti-identiteettiin liittyvien teemojen hahmottamisessa. Alun perin tarkoituksena oli hyödyntää analyysissa kategoris-sisällöllistä analyysia, mutta tutkimuksen edetessä havaittiin, ettei

¹¹³ Hyvärinen 2010, 90; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 155.

¹¹⁴ Hänninen 2003, 137.

¹¹⁵ Lieblich et al. 1998, 12–13, 88–89.

¹¹⁶ Hänninen 2003, 60.

kategorisointi kyennyt kuvaamaan ammatti-identiteetin teemoja kyllin monipuolisesti. Niin tilalle otettiin holistinen sisällönanalyysi, jonka avulla teemoja oli mahdollista lähestyä joustavammin. Ratkaisu kuvaa hyvin narratiivisen tutkimuksen luonnetta, jossa analyysitapa saattaa usein muuttua tutkimuksen edetessä. Kategorisointi nähdäänkin joskus narratiivisen aineiston analyysissa ongelmallisena. Polkinghornen mukaan kategorisointi ei yleensä kykene kuvaamaan inhimilliseen kokemukseen ja olemassaoloon liittyviä ilmiöitä yhtä monipuolisesti kuin kuvailevampi tarkastelutapa.¹¹⁷

Aineiston käsittelyn ensimmäinen vaihe tässä tutkimuksessa oli äänitetyn haastattelumateriaalin litterointi, jossa äänitetyt haastattelut purettiin tekstiksi. Litteroinnissa haastattelut kirjoitettiin sellaisenaan, mutta äännähdykset ja jotkin toistot jätettiin kirjaamatta auki selkeyden vuoksi. Näin toimittiin myös sitaattien kohdalla.¹¹⁸ Joitakin aiheeseen liittymättömiä sivujuonteita lukuun ottamatta kaikki haastatteluaineisto litteroitiin.

Holistinen muodon analyysi muodostui kahdesta vaiheesta. Aluksi haastateltavien tarinoita luettiin useaan kertaan. Samalla aineistosta nousevia keskeisiä teemoja merkittiin värillisillä kynillä. Tässä vaiheessa tarinoista tunnistettiin kunkin tarinan temaattiset painopisteet juonen kehityksen kannalta. Tämä tarkoitti taiteilijuuteen ja papputeen liittyvien eri teemojen esiintymistä taiteilija-pappien elämänkaareissa. Tässä vaiheessa aineiston sisältöä tarkasteltiin vain tarinan rakenteen näkökulmasta: keskeistä oli hahmottaa, mihin suuntaan tarina eteni. Toisessa vaiheessa pyrittiin löytämään tarinan dynamiikka, jota voidaan Lieblichin mukaan hahmottaa esimerkiksi tunnistamalla kohtia, joissa kertoja kuvaa elämäntapahtumiensa merkitystä arvioivasti. Tällaiset arvioivat ilmaukset voivat kuvata myös kertojan kokemusta koko elämästään. Myös tietyt ilmaukset (kuten *käännekohta*, *risteys* tai *paikallaan pysyminen*) voivat Lieblichin mukaan antaa vihjeitä tarinan muodosta.¹¹⁹ Hyvä esimerkki tällaisesta maininnasta on Marjan tarinassa tärkeää käännekohtaa kuvaava lause:

Sillon mun silmät alko avautuu ku - - mä en nähnykään niinku siinä et mä oisin niinku saarnaamassa ihmisille - - vaan mä näin itseni maalaamassa, mä näin itseni taiteilijana. – Marja, 11.

¹¹⁷ Polkinghorne 1988, 167.

¹¹⁸ Hänninen 2003, 137. Hännisen mukaan sisäisen tarinan analyysissa sitaatit kirjoitetaan yleensä ”puhtaina”, ilman ääniteitä ja taukoja.

¹¹⁹ Lieblich et al. 1998, 89–99.

Näiden piirteiden avulla tarkasteltuna taiteilija-pappien tarinat asettuivat kolmeen ryhmään: muutostarinoihin, kompromissitarinoihin ja vuorottelutarinoihin, jotka kuvastivat kukin taiteilijuuden ja pappeuden kehitystä elämäntarinassa eri tavoin. Ryhmien sisäisen vaihtelun vuoksi ryhmistä ei kuitenkaan rakennettu uusia tyyppitarinoita, kuten narratiivisessa tutkimuksessa on toisinaan tapana, vaan tarinoita tarkasteltiin kuvaillen ja vertaillen. Vertailussa kiinnitettiin huomiota erityisesti niihin arvoihin ja motiiveihin, jotka näyttivät vaikuttaneen merkittävimmin tarinoiden kulkuun. Ryhmien erilaisten luonteiden havainnollistamiseksi tarinoiden rakenteista piirrettiin lisäksi kronologisesti etenevät käyrät, jotka kuvasivat taiteilijuuden ja pappeuden suhteen etenemistä elämäntarinassa progressiivisen (etenevän), regressiivisen (taantuvan) ja vakaan muodon vaihteluina.¹²⁰

Taulukko 3: Taiteilijuuden ja pappeuden tarinaryhmät ja ryhmien leimallisimmat piirteet.

RYHMÄ 1: MUUTOSTARINAT	Marja ja Heikki: Valinta lähteä päätoimisesta papin työstä ja ryhtyä taiteilijaksi.
RYHMÄ 2: KOMPROMISSITARINAT	Marika, Eemil ja Vilho: Päätoimisesti pappina, taiteilijuus tasaisesti rinnalla.
RYHMÄ 3: VUOROTTELUTARINAT	Martti ja Lasse: Vahva malli/odotus kotoa joko taiteilijuuteen tai pappeuteen lapsena. Ensin taideuran alkua, sitten uskonnollisen kokemuksen myötä papiksi. Loppuun palaminen ja sairastuminen papin työssä, jonka jälkeen varhaiseläkkeelle.

Ryhmiiin jakamista seurasi holistinen sisällönanalyysi, jossa ammatti-identiteetin keskeisiä teemoja alettiin kartoittaa tarinaryhmittäin. Aluksi haastatteluista merkittiin erikseen taiteilijuuteen ja pappeuteen yleisesti liittyviä mainintoja, ja näitä teemoja ryhmiteltiin miellekarttojen avulla yhteisten nimittäjien alle. Lisäksi merkittiin mainintoja, joissa taiteilijuudesta ja pappeudesta puhuttiin rinnakkain tai vertaillen, tai joissa taiteilijan ja papin roolit sekoittuivat. Koska teemat vaihtelivat jonkin verran tarinaryhmien sisällä, löydettyjä teemoja ryhmiteltiin vielä selkeyden vuoksi Heikkisen ja Jokisen ammatillisen identiteetin määritelmien valossa. Näin hahmottui karkeasti kolme eri tasoa, jolla taiteilijuuden ja pappeuden suhde ammatti-identiteetissä ilmeni: käytännön taso, henkilökohtainen taso ja sosiaalinen taso.

¹²⁰ Lieblich et. al. 1998, 99.

Taulukko 4: Ammatti-identiteetin käsittelyn tasot

KÄYTÄNNÖN TASO:

Työn käytännöt ja puitteet, työn luonne, työn asettamat rajoitteet ja työhön liittyvät mahdollisuudet.

HENKILÖKOHTAINEN TASO:

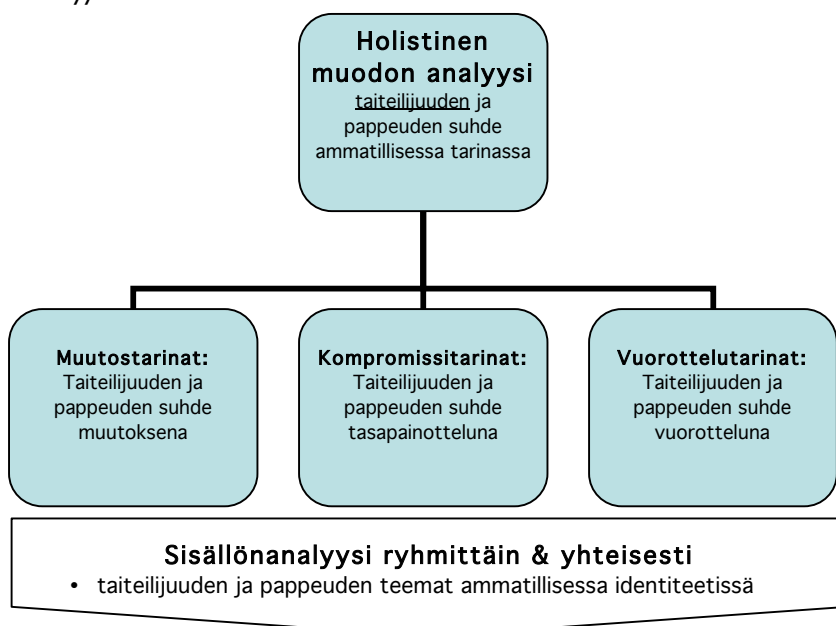
Työhön liittyvät arvot ja näkemykset, motiivit, oma usko, oma erilaisuus.

SOSIAALINEN TASO:

Työhön liittyvät sosiaaliset yhteisöt ja viiteryhmät, samaistuminen ja soziaalistuminen, työhön liittyvät roolit.

Taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyviä merkityksiä tarkasteltaessa kävi pian selväksi, että samanlainen tapahtumakulku ammatillisessa tarinassa ei välttämättä viitannut siihen, että taiteilijuudella ja pappeudella olisi ammatti-identiteetissä samanlainen merkitys. Taiteilijuus ja pappeus eivät myöskään välttämättä olleet identiteetissä tasaveroisia. Haastatteluiden välillä vaihteli myös se, missä määrin kaksi ammattia olivat limittyneet ja missä määrin pysyneet erillisinä. Siksi holistista sisällönanalyysia jatkettiin vielä vertaillen tarinoiden teemoja toisiinsa ilman jaottelua tarinaryhmiin. Näin löytyi vielä uudenlainen ryhmäjako, joka määrittyi sen mukaan, missä määrin taiteilijuus ja pappeus olivat yhdistyneet ammatti-identiteetissä: löydettiin yhdistymisen tarinat (5) sekä eriytymisen tarinat (2).

Kuva 2: Analyysin vaiheet



3.4 Luotettavuus narratiivisessa tutkimuksessa

Tutkimuksen eettiset periaatteet läpäisevät kaikki tutkimuksen osa-alueet aina aineiston hankinnasta analyysiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus liittyy erottamattomasti tutkimuksen *avoimuuteen*, jonka tulisi toteutua niin tutkimuksen suunnittelu- toteutus- kuin raportointivaiheissa. Kaikissa vaiheissa on keskeistä huolehtia tutkittavien oikeuksista ja yksityisyyden suojasta.¹²¹

Tässä tutkimuksessa haastateltavien yksityisyyden suojaamiseen ja tunnistettavuuden säätelyyn on vaikuttanut se, että tutkittavien joukko on hyvin pieni ja poikkeava. Näin ollen on mahdollista, että joukko on tunnistettava, vaikka tutkittavien yksityisyyttä on suojeltu poistamalla litteroidusta aineistosta suorat tunnisteet, ja haastateltavien nimet on korvattu peitenimillä eli pseudonyymeillä.¹²² Haastatteluaineistoa on myös säilytetty huolellisesti vain tutkijan kotona, ja jokaisen tutkittavan kanssa on laadittu myös tutkimussopimus.¹²³

Tunnistettavuuden suojelemisen määrä ja painoarvo on arvioitava tapauskohtaisesti. Täydellisen tunnistettavuuden häivyttämisen on vaarana se, että aineisto muuttuu tutkimuksellisesti arvottomaksi.¹²⁴ Tässä tutkimuksessa kukaan haastateltavista ei ilmaissut, että omaa nimeä tarvitsisi erikseen salata – pikemminkin osa haastateltavista ilmaisi, että tunnistettavuus ei lainkaan haittaisi heitä. Tämä onkin ymmärrettävää juuri ammatti-identiteetin julkisen luonteen vuoksi. Osa haastateltavista oli ollut myös julkisuudessa erikoisen ammatillisen yhdistelmänsä vuoksi, joten heillä ei ollut niin sanotusti mitään salattavaa ammatti-identiteettiinsä liittyen. Peitenimien käytön katsottiin kuitenkin olevan perustelua varmuuden vuoksi.

Tässä tutkimuksessa tutkimustehtävä on muokkautunut hieman ajan myötä, mutta tutkittavia on tutkimuspyynnöstä lähtien informoitu tutkimuksen tarkoituksesta ja haastateltavat ovat saaneet mahdollisuuden vaikuttaa aineiston sisältöön vielä jälkeenpäin. Tutkimuspyyntöjä lähetettäessä kerrottiin kaikki se keskeinen tieto, mikä siihen mennessä oli olemassa. Lisäksi haastateltavia informoitiin haastattelua ennen, jos tutkimuksen kysymyksenasettelu oli edennyt niin, että se vaikutti haastatteluun. Tutkimuksen loppuvaiheessa haastateltavilta

¹²¹ Kuula 2006, 28–29, 64–65, 102–107.

¹²² Kuula 2006, 75, 215. *Pseudonyymien* katsotaan olevan laadullisessa tutkimuksessa parempi tapa vähentää tunnistettavuutta kuin kirjainkoodit, sillä koodit saattavat vähentää aineiston ymmärrettävyyttä.

¹²³ Kuula 2006, 102, 119, 214.

¹²⁴ Kuula 2006, 113.

pyydettiin myös palautetta tehdystä analyysistä, ja kaikissa saaduissa palautteissa analyysin koettiin olevan totuudenmukaista.

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta arvioidaan usein *validiteetin* ja *reliabiliteetin* käsitteillä. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä, mitä on luvattu. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Näitä käsitteitä on kritisoitu laadullisen tutkimuksen piirissä, sillä käsitteet ovat peräisin määrällisestä tutkimusperinteestä ja kuvaavat näin ollen huonommin laadullisen tutkimuksen luotettavuutta.¹²⁵

Laadullisessa ja etenkin narratiivisessa tutkimuksessa tulkinnan luotettavuuden varmistamiseksi ei ole vuorevarmaa keinoa, sillä tutkijan oma intuitio nähdään tärkeänä välineenä kokonaisuuden ymmärtämisessä. Lukija ei voi tarkistaa, tekisikö hän aineistosta täsmälleen samanlaisia tulkintoja kuin tutkija. Tutkijalla onkin tällöin erityisen suuri vastuu reflektoida ja perustella omia analyyttisiä menettelytapojaan. Hänen on pyrittävä varmistumaan, ettei käytä aineistoaan oman tarinansa kertomisen välikappaleena¹²⁶ Oman tutkimukseni kohdalla olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksen luotettavuutta paitsi tutkittavien huolellisella informoinnilla ja yksityisyyden suojaamisella, myös mahdollisimman kattavalla ja tarkalla tutkimusraportilla.

Oma roolini tutkijana on ollut siitä mielenkiintoinen, että sekä teologian että kuvataidekasvatuksen opiskelijana minulla on subjektiivinen kosketuspinta molempiin tutkittaviin aloihin. Tämän voi ajatella vaikeuttavan haastateltavien arviointia irrallaan omista kokemuksista. Hyvin erilaisessa elämäntilanteessa ja aikakaudessa eläneenä, vasta työelämän kynnykselle astuvana opiskelijana olen kuitenkin kokenut, etteivät kokemukseni ole liian samanlaisia estääkseen minua tarkastelemasta aineistoa sen omista lähtökohdista. Oma kosketuspintani taiteeseen ja teologiaan on tuntunutkin käytännössä tuovan vain lisää mahdollisuuksia haastateltavien syvempään ymmärtämiseen.

¹²⁵ Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.

¹²⁶ Hänninen 2003, 137.

4. Muutostarinat

4.1. Papista taiteilijaksi

Haastateltavista pseudonyymeilla Marja ja Heikki esiintyvät haastateltavat edustavat tarinoita, joissa taiteilijuuden ja pappeuden paikka muun elämän kokonaisuudessa on hahmottunut tietoisien muutoksen kautta: kokopäiväinen, taloudellisesti turvatun elämän tuova papin virka on vaihdettu päätoimiseen taiteilijuuteen. Päätös on ollut itselle selkeä, mutta ympäristölle yllättävä. Kuitenkin vielä muutoksen jälkeen kumpikin on tehnyt papin työtä joko sivutoimisesti tai jaksoittain, eikä edes harkinnut pappeudesta luopumista. Tämän ryhmän tarinat nimesin Muutostarinoiksi. Muutostarinoista erottuva juoni rakentui pelkistetysti viidestä yhteisestä vaiheesta.

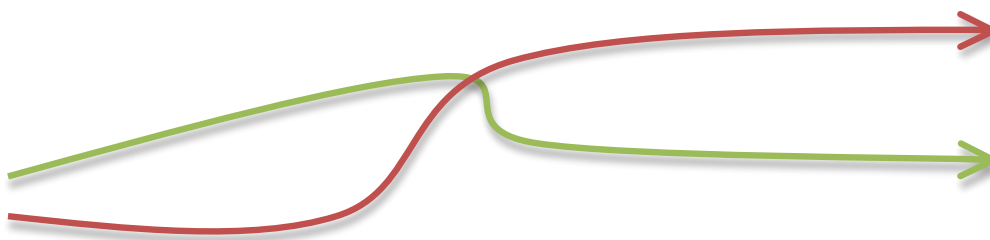
Taulukko 5: Muutostarinoiden kulku

<i>Elämänvaihe</i>	<i>Taiteen ja teologian suhde</i>
Lapsuus	1. Taide läsnä omana harrastuksena. Pappeus sosiaalisesti hyväksyttyä ammattina, mutta myös oma usko tärkeä.
Aikuisuus	2. Teologian opiskelu kiinnostavana ja järkevänä, muttei ainoana vaihtoehtona. Teologian lisäksi muitakin opintoja. Ei taideopiskelua, mutta kiinnostus ja harrastus vahvoja.
Aikuisuus/Keski-ikä	3. Pappina työntäyteisessä seurakunnassa, ei juuri aikaa taiteelle. 4. Turhautuminen papin työssä. Papin virasta luopuminen ja taiteilijan uran käynnistyminen.
Eläkeikä	5. Päätoiminen taiteilijuus: papin työtä osa-aikaisesti tai jaksoittain.

Muutostarinoiden yhteisten piirteiden kulusta oli hahmotettavissa muoto, jossa taiteilijuuden ja pappeuden roolit vaihtuivat tarinan puolella välissä: taiteilijuus oli ensin joutunut tekemään tilaa pappeudelle, mutta myöhemmin roolit olivat vaihtuneet. Tarinan muoto rakentuu näin progressiivisen ja regressiivisen dynamiikan vaihtelusta.¹²⁷

¹²⁷ Lieblich et. al. 1998, 90–91.

Kuva 3: Taitelijuuden ja pappeuden suhde muutostarinoissa. Pappetta edustaa vihreä viiva, taitelijuutta punainen. Viiva etenee kronologisesti vasemmalta oikealle.



Muutostarinoiden kuvaus

Muutostarinoiden lähtökohtia yhdistää jo lapsuudessa alkanut kiinnostus taiteeseen ja luovuuteen. Taiteelliset lahjat on huomattu myös koulussa. Opettajien suhtautuminen on ollut rohkaisevaa.

Se keskikoulun opettaja jotenki huomasi et mä oon kauheen lahjakas. - - Ja mä huomasiin siinä sitte me guassiväreillä piirrettiin, että mä niinku tykkäsin siitä. – Marja, 3.

Ku muut piirustustunnilla piirsi syksyllä vaahteranlehtiä niin mä sain opettajalta erikoisluvan piirtää näitä lehteen tulevsia kuvia – mä olin pieni julkkis jo silloin. – Heikki, 1.

Kummatkin ovat olleet aktiivisia myös seurakunnan nuorisotoiminnassa ja usko on ollut tärkeä asia elämässä nuoresta lähtien. Marjan kohdalla uskoon liittyy myös vahva kokemus uskon tuomasta turvasta lapsuudenkodin ongelmien keskellä. Heikkiä taas on puhuteltu jo lukiossa rovastiksi.

Koko lukioajan mua puhuteltiin rovastiks. – Heikki, 1.

Seurakunnassa mä kyllä kävin, et se oli mulle heti niinku se paikka jost mä sain sen – ku huumeita ei ollu siihen aikaan et se Jumalan rakkaus. Et se tuli niinku siinä. – Marja, 3.

Pappeuteen sekä uskontoon on suhtauduttu molempien lapsuudenkodeissa myönteisesti. Selkein ero lapsuudentaustoissa liittyykin siihen, miten perheissä on suhtauduttu taitelijuuteen. Heikin suvussa on ollut esimerkkejä sekä taitelijuudesta että pappeudesta, ja taitelijuus on nähty arvostettuna ammattina. Marjan kotona taidetta ei sen sijaan ole nähty lainkaan työnä. Vaikka perhepiirissä ei ole ollut pappeja, pappetta on arvostettu. Naispappeus ei ole vielä Marjan lapsuudessa ollut voimassa. Papin sijaan Marjasta on toivottu uskonnonopettajaa.

Ja silloin ku ei oo mallia, niin ei voi ajatella, et musta tulee taitelija. Sitä ei oikein tie- sitä ei tullu, isona vaan tulee iso... Ja leikkii kauppaa ja äitiä. – Marja, 2.

Mut siin sit, kotona ei saanu piirtää tai sotkea - - , se ei ollu sillä lailla...hyväksyttävää. Että mulla oli kyllä siinä jossain vaiheessa oma huoneki mut äiti tuli sinne sano et täällä sä vaan sottaat, ja sit piti lähteä heinäpellolle. – Marja, 3.

...oli joku semmonen äidin lause että Marjasta tulee uskonnonopettaja. Niin mä hain niinku sitä äitin hyväksyntää tai jotaki, tää on tää sama sydrooma ”pojastani tulee pappi”. – Marja, 4.

Kummankaan kohdalla kiinnostus taiteeseen ei ole johtanut suoraan taiteelliseen koulutukseen, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus. Heikki on päättänyt jo nuorena haluavansa sekä taiteilijaksi että papiksi, mutta lähtenyt kuitenkin suoraan lukiosta opiskelemaan teologiaa: pappeus tuntui tuolloin taiteilijuutta ensiarvoisemmalta ammatilta.

Meiän suvussa oli niitä pappeja paljon ja joku piispanretkuki, niin ajattelin et se on hyvä ja arvostettu ammatti ja se on maailman tärkein ammatti. – Heikki, 1.

Marja taas on muuttanut kotoa pois peruskoulun jälkeen ja kokeillut monenlaisia eri ammatteja somistajan ja mallin töistä lähtien. Aikuislukion hän kävi töiden ohella. Perheen perustamisen jälkeen Marja on tietoisesti priorisoinut äitiyden muiden asioiden edelle. Teologian opiskelu on ollut monen kiinnostuksen ristiaallokossa tapahtuneen kehityksen tulos, jonka loppuvaiheessa avautui mahdollisuus myös pappeuteen.

En ole koskaan ajatellut, että naisella pitäisi välttämättä edes olla uraa. Minulle kuitenkin äitiys (ja puolisona olo) ovat niin tärkeitä, että pappeus on täysin alisteinen sille (siis papin ura). Se että on taiteilija, kulkee niiden molempien sisällä kokoaikaisesti, pappeuden ja äiteyden. Se (äitiys) on kuitenkin tärkein roolini. (Marja)¹²⁸

Pappeina sekä Heikki että Marja ovat ehtineet toimia noin seitsemän vuotta ennen päätöstä ryhtyä päätoimiseksi taiteilijaksi. Molemmat ovat kokeneet papin työssä onnistumisia, mutta työ on tuntunut myös hyvin kokonaisvaltaiselta ja kiireiseltä. Aikaa ja voimia ei ole tahtonut riittää millekään muulle – etenkin luovalle toiminnalle. Molemmat ovat myös kokeneet turhautumista kirkon kirkon toimintatapojen jäykkyyteen.

Sit alko tuntumaan kun mä tota olin - - seitsemän vuotta ja, ja tuota se tuntu jo aika tylsältä ku siellä pelastettiin niitä sataankertaan pelastettuja ihmisiä siis siellä ei mitään tämmöstä uutta tapahtunut joka olis niinku innostanu. Mäki esitin monenlaista uutta työmahdollisuutta ja viritystä, ei tää on viimeset 50 vuotta tehty näin ei tää käy. – Heikki, 4.

Taiteilijaksi siirtyminen on tärkeä käännekohta molempien tarinassa. Heikin kohdalla muutos on tapahtunut 35 vuoden iässä, kuten monilla taiteilijoilla. Marja puolestaan on ollut muutoksen aikaan lähestymässä 50 vuoden ikää, joka on usein

¹²⁸ Marja kirjoitti näin sähköpostissa 25.2.2014, jossa hän antoi palautetta tehdystä analyysistä.

niin urakehityksessä kuin elämänkaaressa tärkeä uudelleen arvioimisen vaihe.¹²⁹

Marjan päätöstä on auttanut myös terapiassa koettu tärkeä oivallus.

...yks päivä vaan sitte päätin että...nyt tää homma on tässä nähty ja nyt olis sen taiteilijan vuoro niinku väkevämmin astua esiin. – Heikki, 4.

Sillon mun silmät alko avautuu ku - - mä en nähnykään niinku siinä et mä oisin niinku saarnaamassa ihmisille - - vaan mä näin itseni maalaamassa, mä näin itseni taiteilijana. – Marja, 11.

Syynä papin työstä lähtemiseen on ollut molempien kohdalla turhautuminen. Heikin taideura on käynnistynyt osittain limittäin papin työn kanssa, joten ajankäytölliset ongelmat ovat korostuneet entisestään. Aluksi Heikki oli helpottanut tätä ongelmaa virkavapauksia anomalla, ja niitä oli mielellään myönnettykin, mutta pidemmän päälle se oli tuntunut riittämättömältä. Marja ei ollut edes yrittänyt tehdä taiteilijan töitä samaan aikaan papin työn kanssa. Hän tunsikin olevansa oravanpyörässä.

Se ei oo niinku mikään että se on kirkon virka. Se on ihan samanlainen, kiirettä, aivan samanlainen, siis työtehtävänä ihan samanlainen. Sillon mä niinku aattelin, et tätäkö mä niinku elämältä haluan? – Marja, 12.

Täysiaikaiseksi taiteilijaksi siirtyminen ei kuitenkaan ollut aivan kivutonta. Se haastoi miettimään identiteettiä ja elämää uudella tavalla. Samalla muutokseen sisältyi kiitollisuus saadusta mahdollisuudesta.

...jos ruvetaan välillä kirjottamaan lukua identiteetti, niin siinä täytyy heti ensimmäisellä rivillä mainita että sillon kun mä jätin sen homman niin mulla oli, oli tota monta vuotta tosi, tosi ikävä niinku papin hommaan. Se oli identiteettikriisi. – Heikki, 7.

Vaikka mul oli se syyllisyys, tää ei oo oikeaa työtä, et se yhtä aikaa se tietsä semmonen niinku lapsen – semmonen että voiko tää olla totta että – kiitos, että mä saan vaan maalata! – Marja, 14.

Molemmat ilmaisevat kuitenkin tyytyväisyyttä ratkaisuunsa ryhtyä päätoimiseksi taiteilijaksi, ja näkevät menneisyyden tapahtumat nykyhetken valossa tarpeellisiksi. Kumpikin on taiteilijana toimiessaan kokenut olevansa omalla paikallaan.

Kokonaisuudessaan muutostarinat kuvaavat kehitystä, jossa papin työstä lähteminen näyttää olevan tärkeä käännekohta. Tarinan kulkua merkittävimmin ohjaavana yhteisenä motiivina näyttäytyy kaipuu luovuuteen ja itsensä toteuttamiseen. Salmisen *ura-ankkurien* näkökulmasta Marjan ja Heikin yhteinen *ura-ankkuri* näyttääkin olevan *luovuus*. Huolimatta erilaisista kokemuksista ja elämäntilanteista luovuus on ollut kummallekin niin merkittävä arvo, että kun se

¹²⁹ Dunderfelt 1998, 116–117.

ei ole voinut toteutua papin työssä, kumpikin on päättänyt tehdä selkeän muutoksen.¹³⁰

Muutostarinoiden erityispiirteet

Yhtäläisyyksistä huolimatta muutostarinoissa on myös eroavaisuuksia. Lähtökohtaisia eroja ovat luonnollisesti sukupuoli ja ikä. Heikki on Marjaa kymmenisen vuotta vanhempi, joten niin teologian opiskelu kuin pappeuden aktiiviset vuodet sijoittuvat eri aikakausiin kuin Marjan kohdalla. Heikki onkin haastatteluhetkellä ehtinyt olla päätoimisena taiteilijana jo 34 vuotta, Marjalla muutoksesta on aikaa reilut 10 vuotta. Äitiyden vuoksi Marja ei myöskään ole voinut eikä halunnut keskittyä opiskeluun ja uraan yhtä nuorena kuin Heikki, joten myös hänen taiteilijaksi ryhtymisensä on tapahtunut myöhemmällä iällä kuin Heikin. Perhe-elämään keskittyminen on ollut aikanaan Marjan tietoinen valinta priorisoida lapset uran edelle.

Heikin ja Marjan tarinat eroavat myös kokonaissävyltään. Marjan ammatillinen tarina myötäilee vahvasti hänen koko muun elämänsä tarinaa ja kasvua ihmisenä. Tätä kuvaa myös tapa, jolla hän vastasi haastattelun ensimmäiseen kysymykseen ”*Miten sinusta on tullut taiteilija ja pappi?*”

Ajattelin et ne on kaks ihan eri asiaa. Melkein sama ku sä kysysit että miten susta on tullu sellanen ihminen ku sä oot nyt. Yhtä iso kysymys. – Marja, 1.

Eroa on myös siinä, millä tavalla Marja ja Heikki tulkitsevat ammatillisia tarinoitaan elämänsä kokonaisuudessa. Marja kuvaa taiteilijaksi tulemistä prosessina, jonka kautta hänestä on tullut koko ajan enemmän oma itsensä. Marja yhtyy näin ollen Lepistön taiteilijuuden malleista eniten moderniin, identiteettiä rakentavaan tiedostaja-taiteilijaan.¹³¹ Rinnalla kulkee jatkuvasti myös omien rankkojen lapsuudenkokemusten käsittelyn prosessi. Pappetta Marja pohtii nykyhetken näkökulmasta kriittisesti.

Jälestäpäin sitten jossain vaiheessa aattelin et eihän se teologinen ollu mun paikka, koska mun tehtävä olis ollu evankelista. Siis julistaa niinku vaan evankeliumia. - - Et mä en oo koskaan löytäny siit (kirkosta) yhtään mitään. Et mun uskonnolliset kokemukset on tullu jostain ihan muualta. – Marja, 6.

Heikin ammatillinen tarina etenee omasta päättäväisyydestä, saadusta hyvästä vastaanotosta ja hienoista mahdollisuuksista kertovien kertomusten muodossa. Heikin tarinassa voikin nähdä piirteitä Lepistön kuvaamasta neron

¹³⁰ Salminen 1989, 62–63.

¹³¹ Lepistö 1991, 45, 64.

taiteilijamyytistä – tosin ilman neron myyttiin usein liittyvää erakoitumisen pyrkimystä.¹³² Heikki kuvaa menneisyyden tapahtumia johdonmukaisena kehityksenä. Siinä kaikki vaiheet ovat olleet tarpeellisia, vaikka jokin muu tie – esimerkiksi taideopiskelu – olisi ehkä ollut helpompi. Pappetta Heikki ei kuitenkaan kadu.

Joo siis, mä en tiä tota nyt, mitä ihmiset sitte, luuleeko ne jotku ehkä mä en niinku ois tykänny papin hommasta, tai en ois siinä menestyny, kumpikaan homma ei pidä paikkaansa. Mä tykkäsin papin työstä erittäin paljon. Ja mä sain hirveen paljon positiivista palautetta sekä siviilipuolelta mutta varsinki laivastosta tulee vieläki. Et ei oo siitä lainkaan kiinni. Mut että, - - mulla on kaks rakkautta elämässä ollu, se on tää taide ja teologia. – Heikki, 19.

Muutostarinoiden eroja voi hahmottaa myös sosiaalisen tarinavarannon näkökulmasta. Hännisen mukaan ”kulttuurinen tarinatavaratalo” pitää sisällään omat osastonsa eri sukupuolille, ikäryhmille ja eri luokille. Näiden osastojen mukaiset tarinat ohjaavat niitä rooliodotuksia, joita eri asemissa oleviin ihmisiin kohdistetaan. Naisille tarjoutuu Hännisen mukaan perinteisesti tarinamalleja, joissa naisen merkitys tulee esiin suhteessa mieheen. Miehillä tarjoutuu länsimaisessa tarinastossa usein sankarirooleja.¹³³

Muutostarinoissa on nähtävissä selkeänä äitiyden vaikutus Marjan tulkintaan omasta tarinastaan. Äitiyteen ja vaimon rooliin liittyvien tarinamallien voi nähdä vaikuttaneen Marjan tapaan hahmottaa ammatin merkityksestä muun elämän kokonaisuudessa. Heikin tarinan sankaripiirteet puolestaan näyttävät ilmentävän identifioitumista perinteisiin miehisiin romantiikan ajan taiteilijuuden tarinamalleihin.

4.2. Ammatti-identiteetti muutostarinoissa

Samanlaisesta taiteilijuuden ja pappouden suhdetta kuvaavasta ”juonesta” huolimatta Marjan ja Heikin ammatti-identiteettien välillä ilmeni useita eroja. Näitä eroja hahmotetaan seuraavassa taulukossa kolmella eri ammatti-identiteetin käsittelyn tasolla: henkilökohtaisella, sosiaalisella ja käytännöllisellä.

¹³² Lepistö 1991, 45.

¹³³ Hänninen 2003, 51.

Taulukko 6: Ammatti-identiteetin teemat muutostarinoissa. Suluissa olevat teemat eivät suoraan kuulu ammatti-identiteettiin, mutta suuren painoarvonsa vuoksi ne on sisällytetty taulukkoon.

	HEIKKI	MARJA	YHTEISTÄ
HENKILÖKOHTAINEN TASO	Oma usko taiteen teon taustalla	(äitiys, perhe)	Luovuus Itsenäisyys Itsensä toteuttaminen Vapaus Erilaisuus
SOSIAALINEN TASO	Näkemyks taiteen ja kirkon yhteisestä tehtävästä		
	Sitoutuminen kirkkoon	Pettymys kirkkoon	Ympäristön suhtautuminen
	Sosiaalistuminen pappina	Erottautuminen kirkon työkulttuurista	Median huomio Pätevyys taiteilijana
KÄYTÄNNÖN TASO	Molempien alojen näkökulmia yhdistävät työtehtävät	Taiteilijuuden yrittäjämäisyys	Papin työn kokonaisvaltaisuus ja ajankäyttö
	Taiteilijuuden yksinäisyys		

Henkilökohtaisen tason pohdinnassa molemmat liittivät taiteeseen monia positiivisia arvoja. Taiteilijuus mahdollisti luovuuden, itsensä toteuttamisen ja vapauden. Papin työn puitteissa näitä arvoja oli ollut hankalampaa toteuttaa. Henkilökohtaiseen tasoon liittyivät myös käsitykset taiteen ja taiteilijan tehtävästä. Marjan näkemyksessä korostui taiteen uutta luova ja havahduttava merkitys. Heikki taas näki taiteessa ainutlaatuisen mahdollisuuden jättää eräänlainen pysyvä jälki ihmiseen.

Papin työhön kuuluvat arvot ja motiivit liittyivät uskoon, kutsumukseen sekä käsityksiin kirkon ja papin tehtävästä. Kumpikaan ei käyttänyt varsinaisesti sanaa kutsumus, mutta Heikin kokemusta siitä, että taiteilijana ja pappina voi välittää samoja asioita ja palvella samaa tarkoitusta, voi verrata kutsumukseen vahvana sitoutumisena tiettyihin arvoihin – tässä tapauksessa omasta spiritualiteetista nouseviin arvoihin.¹³⁴ Tässä kohdassa Heikin ja Marjan välillä oli suuri ero: Marja ei nähnyt taiteella ja kirkolla juurikaan yhteistyömahdollisuuksia.

Taiteilijalla on oikeus nähdä asioita ja se on taiteen tehtävä – ilman dogmaattisia viitekehyksiä. - - Mä en niinku näe (kirkossa) sen innovatiivisuuden mahdollisuutta mikä taiteessa on. Jos taide ei luo uutta tai jos taide ei näe aina eri lailla - - se on taiteen (funktio) niinkun mehun funktio on olla nestemäinen. - - Siis kirkon olemus, se ei oo luotu sitä varten. – Marja, 22–23.

¹³⁴ Helander 2001, 14.

Kirkon tehtävä ja taide – niin toinen on niinku luova, ja toinen on säilyttävä. – Marja, 26.

Heikin kohdalla oman uskon merkitys korostui juuri molempien töiden yhdistävänä motiivina, Marjalle oma usko taas oli melko irrallinen papin työstä, vaikka sen merkitys omassa elämässä oli suuri.

... mä sain siitä (uskonnosta) sitä mitä mun piti jostaki saada niinku, sen ihmisarvon - - Et se tuli niin syvältä tavallaan se, et, et mut on hyväksyty. Et, et semmonen Kristuksen - - mä sanoin et se on niin rikkinäiselle ihmiselle ku mä olen, niin se on tullu niin syvältä se hyväksymisen kokemus sen uskonnon kautta. – Marja, 4–5.

Henkilökohtaisen tason pohdintaan liittyi myös kokemus omasta erilaisuudesta eri ammatillisiin viiteryhmiin verrattuna. Näin ollen persoonallista identiteettiä hahmotettiin myös sosiaaliseen identiteettiin peilaten. Marjan kohdalla korostui tarve erottua kirkon viitekehystä. Heikin kohdalla muista erottautuminen painottui enemmän taiteilijoihin verrattuna. Hän ei kokenut viihtyvänsä taiteilijoiden joukossa yhtä hyvin kuin pappien kanssa. Erilaisuuden teema tuli esille myös kokemuksissa seurakunnan työkuulttuurista. Kummankaan kohdalla seurakunnan työyhteisö ei tuntunut olevan kovin avoin uusille ideoille ja erilaisille toimintatavoille – vaikka seurakuntalaiset olisivat uudentlaisista ideoista ehkä pitäneetkin.

Salomaan määritelmässä sosiaalistumisen, samaistumisen ja sitoutumisen käsitteet liittyvät kaikki yhteen ammatillisesta sosiaalistumisesta.¹³⁵ Muutostarinoissa näitä **sosiaaliseen tasoon** kuuluvia teemoja ilmeni lähinnä Heikin tarinassa. Salomaan määritelmän valossa Heikki on selkeästi sosiaalistunut papin ammattiin, sillä hän on omaksunut vahvasti papin työhön liittyvät tiedot, taidot, arvot ja roolit. Myös taiteilijana Heikki on tietyissä määrin sosiaalistunut, sillä hän on saavuttanut vankan arvostuksen taiteilijapiireissä osoittamalla oman osaamisensa. Marjan tarinassa sosiaalistumisen prosessi on kummassakin ammatissa vähäisemmässä roolissa, sillä Marja ei koe tarvetta liittyä varsinaisesti kummankaan ammattiryhmän viitekehukseen.

Sosiaaliseen tasoon liittyi kuitenkin muutostarinoissa yksi selkeä yhteinen teema: ympäristön suhtautuminen. Molemmilla oli kokemuksia kannustuksen lisäksi myös ennakkoluuloista. Marjalla lapsuuden ympäristön negatiivinen suhtautuminen taiteilijuuteen oli vaikuttanut hänen kokemukseensa taiteilijuudesta aikuisuuteen asti, niin, että hän oli taiteilijaksi ryhtyessään kokenut syyllisyyttä

¹³⁵ Salomaa 2007, 33; 130–131.

valinnastaan. Muutoksen jälkeen ympäristön suhtautumisesta viesti muun muassa se, että jotkut kutsuivat häntä seurakunnassa sinnikkäästi ”meidän pastoriksi” vielä kauan sen jälkeen, kun hän ei enää toiminut kyseisessä seurakunnassa pappina. Marjan tilanteen voi nähdä myös roolienvälisenä ristiriitana, jossa papin identiteetti ei ole enää ajankohtainen, mutta vaikuttaa silti ympäristön luomiin rooliodotuksiin niin, että uusi rooli ei pääse tulemaan esiin.¹³⁶

Heikin tarinassa ennakkoluulot tulivat esille vasta taiteilijaksi ryhtymisen yhteydessä: moni oli jo etukäteen ihmetellyt ja kummastellut valintaa. Hengellisissä piireissä kommenttien sävy saattoi olla ihmettelevän lisäksi myös varoittleva. Myös Marja oli saanut muutoksen yhteydessä ihmettelyä osakseen. Kumpikaan ei ollut kuitenkaan ympäristön ihmettelystä huolimatta muuttanut päätöstään. Heikki oli myös kokenut onnistuvansa vastaamaan ympäristön ennakkokäsityksiin napakasti.

...enkä mä muille uskaltanu sitä puhua sitte ku – (miehelle) vaan, ne ois pitäny hulluna, ja niinhän ne pitiki että eihän kukaan sano vakivirkkaa - - irti mutta...se ei ollu mikään semmonen päänäpistö. Se oli harkittu teko. – Marja, 11.

...kyllähän siinä niinkun tutut ja sukulaiset varsinki sano että kuin sä tota varman leivät jätät, noin vaan tosta kevytkenkäsesti. No, koska minusta tuntu että näin on tehtävä. Joku viisas tuli siihen sitte jokeltaa väliin, että kuin sä voit kahta herraa palvella? Ei siitä mitään tuu. Mä olin sitte että haista home en mä palvele ku yhtä herraa mut kahdella eri instrumentilla. - - aika moniki sano näin. Sama vastaus kaikille, ja sen jälkeen ne on ollu ihan hiljaa. – Heikki, 5.

Toisaalta molemmat olivat kokeneet kirkon taholta myös tukea ja hyväksyntää valintaansa liittyen. Heikki korosti tarinassaan, miten tärkeältä oli tuntunut saada tukea piispalta, joka oli vihkinyt hänet papiksi.

... annan tavattoman suuren arvon sille että hän, vaik oli mut papiks vihkiny niin ei pitäny sitä minkäänlaisena luopiohommana ku sano et mee maalaa. Ja se oli minusta erittäin sielunhoidollinen asenne hänellä, et hän ei ruvennu niinku jarruttamaan.... – Heikki, 4.

Jälkikäteen ihmettelyä oli ilmennyt myös taiteilijapiireissä: papin taiteellista osaamista kummasteltiin ja päiviteltiin. Jotkut myös ajattelevat ”papin tulevan syömään taiteilijoiden leipää”.

... ku mä menin heiän kokoukseen niin oltiin et ”mikä perkeleen pappi tänne tulee”, ja sitte ku menin pappien kokoukseen niin ”jaha, sieltähän se taiteilija itse saapuu!” Joo, ei hauska ei hauska... - Heikki, 10.

...se oli jonkunlainen outo juttu ja sensaatio että pappi maalaa näin ammattitaitosia kuvia ja että ylipäätään on pappi. – Heikki, 3.

¹³⁶ Helkama & Myllyniemi & Liebkind 1998, 269.

Pappina ja ilman muodollista taidekoulutusta Heikki joutuikin lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan taideapurahojen haussa. Se ei kuitenkaan ollut haitannut hänen uraansa, joka oli osoittautunut taloudellisesti yllättävän vakaaksi. Marja taas oli joutunut kokemaan taiteilijana olemisen epävarmuuden.

Tää puoli mulla on niinku ollu kyllä tuota poikkeuksellisen hyvä, et mun on niinku taloudellisesti ihan turvallista elää, elellä ja olla, toisin kuin mitä jotku alussa pelotteli. – Heikki, 13.

...se on ollu kuule kauheen kova, sillä lailla taloudellisesti kun näyttelytilat, siis kunnan galleriat, kun ihmiset ei todellakaan tiedä et sä maksat. - - Sit on joutunu näprää niinku ihan kaikkee ja kaikkee niinku tehä. – Marja, 10.

Heikin mukaan ennakkoluulot olivat ajan myötä vähentyet myös taidepiireissä – sitä mukaa, kun hänet alettiin nähdä yhä enemmän taiteilijana.

Ei mua enää kukaan puhuttele papiks tai tuota...mä oon se taiteilija vaan. – Heikki, 10.

Ympäristön suhtautumiseen kuului toisaalta myös median huomio, jota molemmat olivat saaneet osakseen. Huomio oli saattanut olla myös sensaatiohakuista, mutta toisaalta tuonut taiteilijalle tarpeellista tunnettuutta ja auttanut näin uralla eteenpäin. Näin ollen pappeuden voi ajatella toimineen myös positiivisena erottavana tekijänä, joka on välttämätöntä taiteilijana etenemisessä.¹³⁷ Ennakkoluuloista huolimatta menneisyys pappina ei ole merkittävällä tavalla vähentänyt mahdollisuuksia taiteilijana.

Ja tota, haastattelijat, lehti-ihmiset otti sen sitte, et ku sä oot pappi, miten se homma toimii et sä oot pappi ja maalari, mä sanoin et ”mycke bra mycke bra, jag är präst och hunger konstnär, de passar bra”. - - no joo kaikki tämmönen tietysti sitte, sitte tota palveli tietyllä tavalla sen taiteilijuuden imagoon vahvistaen ja taloudellisestikki autto eteenpäin. – Heikki, 5.

Sosiaalisen tason pohdintaan voidaan sisällyttää myös pohdinta omasta pätevyydestä taiteilijana. Pappina molemmat olivat akateemisesti koulutettuja, mutta taiteilijoina kummallakaan ei ollut ammattitutkintoa. Näin ollen kummallakaan ei ollut taiteilijana toimimiseen samanlaista koulutuksen tuomaa statusta kuin pappina. Heikki käsitteli pätevoitymistä pohtiessaan, että taidekoulutus olisi voinut tarjota helpomman tien taiteilijaksi. Marjalle koulutuksen puute oli alussa aiheuttanut suurta itsekriittisyyttä ja turhautumista sekä tarvetta todistaa omaa osaamistaan.

Ja semmosenki muistan että mä suutuin ku mulla ei oo sitä tietotaitoo siihen maalaamiseen, ja mä puukolla revin hyviä töitä ku mun mies sano jotain että on

¹³⁷ Lepistö 1991, 32–33.

kauheen hyvä, - - Kun mulla ei ollu niinku tarpeeks sitä taideopetusta vielä sillon. – Marja, 9.

...ku mä jätin sitten viran, niin mä tiesin et mä alan maalaa kokopäiväsesti, niin mul oli alussa sellast tarvetta, tai oikeastaan oli ollu liian pitkään, monta monta vuotta sellast pipertämistä, välissä siis semmosia näköisjuttuja koska, täs on, koska, joku semmonen halu niinku näyttää että osaan mä piirtää. – Marja, 10.

Henkilökohtaisen ja sosiaalisen tason lisäksi ammattia pohdittiin myös **käytännön tasolla**. Pohdinta papin työn kokonaisvaltaisuudesta ja ajankäytöstä muodosti selkeän yhteisen haasteen Marjalle ja Heikille. Työn rajaamisen vaikeudet ja työn käytänteiden jäykkyys loivat molemmille rajoitteita, joiden sisällä ei jäänyt paljoa tilaa luovuudelle. Luovuuden toteutumiseen olisi tarvittu vähemmän raameja ja enemmän itsenäisyyttä.¹³⁸ Papin työn kokonaisvaltaisuus olikin yksi muutoksen tekemisen päämotivaatio.

... jos haluaa täyspainosesti olla pappi, niin sillon kyllä joutuu taiteesta tinkimään. Tai päinvastoin, jos haluaa täystoimisesti olla taiteilija niin papin hommista joutuu tinkimään. Koska ne molemmat on semmosia ammatteja että niitä tehdään – paitsi nykyisin nää leipäpapit, peijakkaat niin – muuten sitä tehdään sydämellä ja sydänverta ja kyneleitä vuotaen, molempiin pannaan koko sielu. – Heikki, 14.

Kun mä olin töissä niin mä en ees kuvitellukaan et mä voisin tehdä mitään sellasta (taidetta). Pitää olla kaks kolme viikkoo lomaa et pystyy. Et en mä niinku yrittäny – oikeastaan sillai et se tuli ihan yllätyksenä työkavereille et mä yleensä piirrän tai maalaan. –Marja, 14.

Taiteilijan työn luonteeseen liittyvässä pohdinnassa nousivat esiin taiteen teon yksinäisyys ja yrittäjämäisyys. Marja kertoi muun muassa taiteilijan työn taloudellisesta kannattamattomuudesta. Heikki kertoi kaivanneensa erityisesti taiteilijuutensa alussa papin työn sosiaalista puolta ja saarnaamista. Kumpikaan ei silti ollut pyörtänyt päätöstään. Heikin ja Marjan kokemukset näyttävät kuitenkin tukevan Hounin ja Ansion havaintoa siitä, että suuri osa taiteilijoista pitää työtään henkisesti rankkana.¹³⁹

Vain Heikillä oli kokemuksia työtehtävistä, joissa hän oli hyödyntänyt molempien alojen näkökulmia ja osaamista. Pappina Heikki on käyttänyt taidetta muun muassa piirrossaarnojen muodossa. Taiteilijana Heikki on saanut paljon tilauksia sakraalituloihin, jolloin teologisesta tietämyksestä on ollut paljon hyötyä niin tilausten saamisessa kuin toteutuksessa. Molempien alojen osaamisesta hyötyvät työtehtävät olivat myös edistäneet Heikin uraa monella tavalla.

¹³⁸ Sippo 2000, 152. Sipon mukaan itsenäisyys on sairaalasielunhoitajille tärkeää.

¹³⁹ Houni & Ansio 2013c, 149, 155–156. Kaikista taiteilijoista 62% koki työnsä erittäin tai melko rasittavaksi, kuvataiteilijoista joka toinen. Eniten rasittivat talouteen ja työolosuhteisiin liittyvät tekijät.

Niin mulle on ollu hirveen suuri apu noissa kirkkojutuissa sisällön ja sanoman – jos sitä siihen on haluttu tai seurakunta toivonu jotain niin mul on ollu tää teoreettinen ja tää biblistinen pohja niinku hirveen vahva. Suuri apu. – Heikki, 6.

Heikillä oli myös positiivisia ajankäyttöön liittyviä kokemuksia taiteilijuuden ja pappisuuden yhdistämisestä. Päätoimiseksi taiteilijaksi siirtymisensä jälkeen hän oli voinut toimia pitkään päätoimisesti taiteilijana ja sivutoimisesti merivoimien pappina. Papin työn sosiaalinen puoli oli tasapainottanut taiteilijuuden yksinäisyyden luomaa haastetta, ja toisaalta papin työtä oli voinut toteuttaa melko vapaasti ja itsenäisesti. Tämän Heikki oli kokenut ihanteellisena tilanteena.

Ku maalaat ja nyhräät nurkassas yksin siellä, päivätolkulla, kuukausitolkulla, vuosikaupalla, niin sit ku sä vaihat vähän kuteita ja meet tuohon kymmenen kilometrin päähän niin siel on kaks kolme tuhatta kaveria juttukaveria heti paikalla ja, ja tota, näin päin pois, että se palveli tällasta sosiaalisuuttaki tietyllä tavalla. – Heikki, 8.

Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että Marjalle muutos on merkinnyt taiteilijan identiteetin priorisoimista ajankäytön lisäksi myös muilla identiteetin tasoilla, niin, ettei varsinaista yhteensovittamisen pyrkimystä taiteilijuuden ja pappisuuden välillä ole nähtävissä. Heikillä papin identiteetti on säilynyt vahvana myös muutoksen jälkeen. Vaikka hänkään ei puhunut varsinaisesta pyrkimyksestä sovittaa kahta alaansa ja identiteettiänsä yhteen, hän oli kuitenkin hyödyntänyt tietoisesti molempien alojen osaamista kummassakin tehtävässä. Näin ollen Heikin kohdalla voi kuitenkin puhua taiteilijuuden ja pappisuuden yhdistymisestä tai jopa yhteensovittamisesta.

Heikin kohdalla pappisuus on yhteydessä sekä sosiaaliseen että persoonalliseen identiteettiin, mutta taiteilijuus puolestaan liittyy erityisesti persoonalliseen identiteettiin.¹⁴⁰ Marjan kohdalla taas molemmissa ammateissa painottuu persoonallinen identiteetti, ja sosiaalisella puolella on vähäisempi painoarvo. Marjaa ja Heikkiä yhdistää ammatti-identiteetin eri tasoilla lähinnä yhteinen haaste, papin työn kokonaisvaltaisuus, sekä yhteinen motivaatio taiteilijuuteen: itsensä toteuttamisen ja luovuuden tarve.

¹⁴⁰ Jokinen 2002, 273.

4.3. Jaettu haaste ja kaipuu

Muutostarinat muodostavat haastateltavien joukossa ammatillisen tarinan, jossa taiteilijuuden ja pappeuden suhdetta kuvaa tietoinen muutos siirtyä kokopäiväisestä papin työstä täysiaikaiseksi taiteilijaksi. Ammatillinen tarina välittää kuvan sisäisestä tarinasta, jonka yhtenä tärkeänä toimintaa ohjaavana ja tapahtumia merkityksellistävänä arvona on luovuus ja kaipuu itsensä toteuttamiseen. Tämän kaipuun voi nähdä myös Marjan ja Heikin yhteisenä luovuuden *ura-ankkurina*.¹⁴¹ Tämän ura-ankkurin voi tulkita kuvaavan vahvaa sisäistä motivaatiota taiteilijuuteen.¹⁴²

Ammatti-identiteetti hahmottuu muutostarinoissa vahvasti identiteetin sosiaalisen ja persoonallisen puolen välisessä vuoropuhelussa. Persoonallisen identiteetin rooli kuitenkin korostuu sosiaalista enemmän. Sosiaalisen identiteetin kohdalla keskeiseksi nousee tarve erottautua niistä ryhmistä, joihin ei ole mahdollista samaistua. Marjalla samaistumista ei tapahdu juurikaan pappeihin liittyen, Heikin kohdalla taas samaistuminen tiettyihin taiteilijapiireihin on vaikeaa. Heikin lojaliteetti näyttäisi näin ollen olevan enemmän kirkon puolella, Marjan taas taiteen puolella.¹⁴³ Ammatti-identiteetin käsittelyssä yksi yhdistävä alue on kuitenkin käytännön tason pohdinta papin työn kokonaisvaltaisuudesta.

Suurimpana erona muutostarinoissa on se, että *taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymistä* tapahtuu vain Heikin ammatti-identiteetissä. Vaikka Heikki ja Marja ovat päätyneet urallaan hyvin samankaltaiseen ratkaisuun, vain Heikki on taiteilijana hyödyntänyt tietoisesti teologista ammattitaitoaan ja pappina taiteellista osaamistaan. Marja taas on halunnut tietoisesti pitää kaksi alaansa selkeästi erillään.

*En voisi ajatella, että "alistaisin" taiteeni siihen tarkoitukseen, että sen kautta viettäisiin evankeliumia - - . Ne ovat niin erilaisia. Taide on vapautta. Luulen, että oikeasti kuolisin jos en saisi joskus vapaasti maalata - - maalaamisessa hengitän.
(Marja)¹⁴⁴*

Heikin kohdalla taiteilijuuden ja pappeuden limittymistä ja yhdistymistä tapahtuukin kaikilla kolmella ammatti-identiteetin käsittelyn tasolla, Marjan kohdalla ei yhdelläkään.

¹⁴¹ Salminen 1989, 62–63.

¹⁴² Launonen 2009, 66, 74.

¹⁴³ Sippo 2000. Mielenkiintoista on, että Sipon tutkimuksen mukaan voimakas lojaliteetti vain toiseen työkenttään (sairaala/kirkko) voi muodostaa rasitteen sairaalasielunhoitajan tehtävien hoitamiselle.

¹⁴⁴ Marja kirjoitti näin sähköpostiviestissä 17.1.2013.

Heikin ja Marjan ammatti-identiteetin eroja voidaan tarkastella monin tavoin. Toisaalta taustalla voi nähdä lapsuudenkotien erilaisuuden, jonka myötä taiteilijuus on ollut Marjan elämässä lähtökohtaisesti erilaisessa asemassa kuin pappeus. Toisaalta Heikin ja Marjan suhde ammattiin näyttäytyy elämän kokonaisuudessa hyvin erilaisena. Marjalle ammatti on kaiken kaikkiaan alisteinen äitiyden roolille, joka näyttää olevan Marjan elämässä myös tärkeä sosiaalisen tarinavarannon lähde. Pappeus edustaa Marjalle ensisijaisesti ammattia, taiteilijaksi tuleminen taas merkitsee juuri omaksi itsekse tulemista. Näin myös taiteilijuus itseyden etsimisenä ja rakentamisena näyttää Marjan elämässä tärkeältä mallitarinalta.¹⁴⁵ Kahtiajako pappeuden ja taiteilijuuden välillä on selkeä.

Eikä se seurakunta oo sitä varten et sä sooloilisit tai että oisit mikään yksilö et sähän oot sillon sitoutunut siihen virkaan joka on ihan okei. - - En mä oo siellä koskaan esittänyt mitään taiteilijaa. – Marja, 12 – 13.

Mulle papin virka on papin virka, ja taiteilijana mä oon taiteilija! Mä en niinku... Niitä ei voi yhdistää. – Marja, 16.

Ja sillon mä niinku tiesin, että - - mun täytyy kulkea sitä kohti, joka, sitä siis mun perimmäistä – et mun täytyy tulla niinku omaksi itsekseni, mikä se sitten onkaan tässä maan päällä. Ja se mun omaksi itsekseni tuleminen on se että mä oon taiteilija. – Marja, 12.

Heikin näkemys sekä pappeudesta että taiteilijuudesta perustuu omaan uskoon, joka toimii näin eräänlaisena yhdistävänä siltana taiteilijuuden ja pappeuden välillä. Heikillä on myös selkeitä hengelliseen kutsumukseen verrattavia arvoja, jotka toimivat sisäisenä motivaationa molempiin ammatteihin.¹⁴⁶ Heikin näkemyksessä pappeudesta ilmenee myös käsitys Jumalan työtoveruudesta, jonka voi nähdä myös hänen tulkintanaan kutsumuksestaan, ja toisaalta myös kuvana pappeutta edustavasta mallitarinasta, johon hän kokee samaistuvansa.¹⁴⁷ Näyttää siltä, että usko on yhdistänyt Heikin elämässä taiteilijuutta ja pappeutta niin henkilökohtaisesti kuin ammatillisestikin.

Marjan ja Heikin tarinoiden perusteella näyttää siltä, että sitoutumisen (vrt. kutsumuksen) kohde vaikuttaa suoraan siihen, missä määrin taiteilijuus ja pappeus yhdistyvät. Vaikka luovuus on molemmille tärkeä arvo ja kaipuu siihen on ohjannut ammatillisia tarinoita samalla tavalla, se on merkinnyt hieman eri asioita. Heikki on ollut sitoutunut lähes tasaväkisesti sekä taiteilijuuteen että pappeuteen,

¹⁴⁵ Lepistö 1991, 60. Lepistön mukaan käsitys taiteesta minuuden luomisena ja etsimisenä sekä identiteetin rakentamisena on ollut esillä monissa taiteilijoiden ja kirjailijoiden itse tekemissä arvioissa ja tulkinnoissa luomistyönsä perusteista.

¹⁴⁶ Salmi 2001, 27.

¹⁴⁷ Seppälä 1997, 28. Seppälä kuvaa kutsumuksen olevan Jumalan työtoveruutta.

ja lisäksi ammateilla on ollut yhteisenä kosketuspintana molempia aloja yhdistävät työtehtävät. Näin ollen Heikki on myös jossain määrin sosiaalistunut kummallakin alalla, vaikka samaistumisen kohteita ei ole taiteilijana löytynyt yhtä paljon kuin pappina. Marjan kohdalla merkittävin sitoutumisen kohde ei ole ammatti, vaan oma perhe, ja yhtä merkittävänä näyttäytyy myös oma henkilökohtainen kasvu. Näin ollen Marjan ammatti-identiteetissä taiteilijuuden ja pappisuuden yhdistyminen ei ole ollut relevantti kysymys.

5. Kompromissitarinat

5.1. Taiteilijuuden ja pappeuden tasapainottelu

Pseudonyymeillä Marika, Eemil ja Vilho esiintyvien haastateltavien tarinoissa on yhteistä se, että taiteilijuuden ja pappeuden välillä ei ole tehty selkeää joko tai-valintaa. Sen sijaan molemmat alat ovat eläneet ammatillisessa tarinassa rinnakkain – taiteilijuus kuitenkin päätoimisen papin työn sivussa. Taiteilijuuden ja pappeuden suhde muun elämän kokonaisuudessa on ilmennyt tasapainotteluna, ei käänteiden tai muutoksen kautta. Näin ollen kompromissitarinoissa on nähtävissä myös pyrkimystä taiteilijuuden ja pappeuden yhteensovittamiseen. Kompromissitarinoita sävyttää joustavuus ja eri vaihtoehtojen huolellinen punnitseminen, etsiskely ja kokeileminen. Kompromissitarinoiden kulussa ei ole yhtä selviä yhteisiä käänteitä kuin Muutostarinoissa, mutta sen sijaan kolme selvästi yhteistä piirrettä, jotka ilmenevät seuraavasta taulukosta:

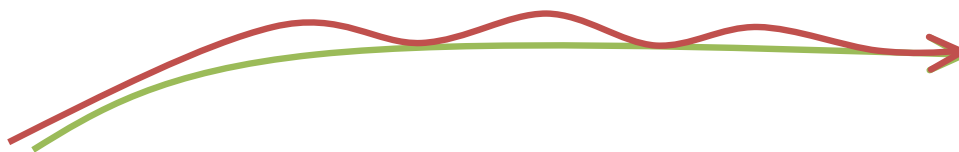
Taulukko 7: Kompromissitarinoiden kulku

Elämänvaihe	Taiteen ja teologian suhde
Lapsuus	1. Taide läsnä harrastuksena, vahva oma kiinnostus. Perheen taholta tukea, muttei rohkaisua taideammattiin. Uskon asiat läsnä passiivisemmin, mutta ei merkityksettömänä.
Nuoruus/nuori aikuisuus	2. Useita uravaihtoehtoja ja opiskelua useammassa kuin yhdessä paikassa. Teologian opiskelu lopulta luonnollisena ja järkevänä vaihtoehtona, jonka rinnalla kiinnostus taiteeseen pysyy.
Aikuisuus →	3. Pappina sairaalassa/pienessä seurakunnassa. Taiteilijuus koko ajan rinnalla tasaisesti muodossa tai toisessa.

Visuaalisesti kuvattuna taiteilijuus ja pappuus esiintyvät kompromissitarinoissa melko tasaväkisesti kohoavina ja rinnakkain etenevinä viivoina. Pappuus nousee kuitenkin esiin hieman taiteilijuutta myöhemmin. Kumpikin ammatti etenevät kaiken kaikkiaan tasaisesti, vaikka yksilöllistä vaihtelua on hieman. Kompromissitarinoiden kulkua voisikin kuvata muodoltaan *vakaaksi* tarinaksi.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Lieblich et. al 1998, 90–91.

Kuva 4: Taiteilijuuden ja pappeuden suhde Vilhon ja Eemilin tarinoissa. Vihreä viiva edustaa pappeutta ja punainen taiteilijuutta. Taiteilijuuden viiva aaltoilee hieman sen mukaan, minkä verran pappeus antaa taiteilijuudelle tilaa.



Kompromissitarinoiden kuvaus

Koska kompromissitarinat etenevät taiteilijuuden ja pappeuden suhteessa hyvin vakaasti, tarinoista ei löydy monia suuria käännekohtia. Lapsuudessa sekä taide että uskonto ovat olleet läsnä myönteisinä elämänalueina. Kiinnostus taiteeseen on ollut kullakin vahvaa nuoresta asti, ja tuohon kiinnostukseen on suhtauduttu myös kotona kannustavasti. Vaikkei taiteilijan ammattiin ole erityisemmin rohkaistu, piirtämisharrastusta on tuettu. Eemilillä ja Vilholla piirtämisharrastus on ollut selvästi myös sisarusten keskeinen yhteinen harrastus.

... suvussa on ollu taiteilijoita ja...piirrettiin aina, meit oli seittemän lasta, mä oon nuorin. Ja siis suuri intohimo oli maata lattialla ja piirtää, vanhemmat huolehti siitä että paperia ja kyniä riitti. – Eemil, 1.

Et mä oon maalannu ja piirtäny oikeestaan aina, siitä asti kun kynä on kädessä pysyny. – Marika, 1.

Eli kyllä mua on aina pienestä asti on vaivannu piirtäminen, et mul on monenlaisia muistoja kaksoissisareni kanssa siitä, miten tää piirtäminen oli tärkeetäjo lapsena meille molemmille. – Vilho, 1.

Suhdetta uskontoon voi luonnehtia kompromissitarinoiden lapsuudenkodeissa maltillisen positiiviseksi. Papputeen ei ole liittynyt kenenkään lapsuudessa erityisen vahvaa esimerkkiä eikä odotuksia, vaikka uskon asioihin ja kirkkoon on suhtauduttu perheessä myönteisesti. Kenelläkään kompromissitarinoiden henkilöistä ei ole myöskään herätysliiketaustaa.¹⁴⁹ Vaikka Marikan isoisa oli pappi, pappeus ei ollut juuri esillä isoisan ja lapsenlapsen suhteessa.

...mulla ei oo taustalla niinku tämmöstä elämää suurempaa herätystä. - - mun isoisa oli pappi. Mutta tota, hän ei, hän oli isoisa, hän ei tuonu töitä sillälaililla kotiin et hänen, niinku vaikuttimet on mun ammatinvalintaan niin tiedostamattomat siis, siinä mielessä että ei hän halunnu koskaan istuttaa niinku semmosia valmiita ajatusmalleja eikä, eikä mitään semmosia. – Marika, 3.

Kaikilla kolmella on ilmennyt eri kiinnostusten välistä tasapainottelua jo nuorena ammatinvalintaa pohtiessa. Taiteen ja teologian lisäksi kaikilla on ollut

¹⁴⁹ Niemelä 2013, 9. Myöskään suurin osa tämän päivän teologian opiskelijoista ei tule selkeästi mistään herätysliikkeestä.

muitakin kiinnostuksenkohteita. Kukaan ei ole hakeutunut opiskelemaan teologiaa suoraan koulun jälkeen.

No joo mä oon kans tämmönen tota...mul on vähän mutkasempi ja pyöräisempi tie... – Marika, 2.

...mul oli muitaki, mä aattelin jotain tämmöst hopeasepän ammattia ja kaikkia tämmösiä, suomen kieltä mä aattelin, kotimaist kirjallisuutta mä aattelin jossain vaiheessa ja teatterikouluu mä aattelin, ja sit must tuliki hyvä näyttelijä... - Eemil, 1–2.

...mulla on siis sekin tähän kuvataidepuoleen aina liittyny että mä oon ollu aina hyvin syvästi kiinnostunu historiasta. – Vilho, 1.

Eemilin elämässä taide ja teologia ovat olleet haaveina jo nuoresta pitäen, joten papiksi ja taiteilijaksi tulemista ei kuvata suurena käännekohtana. Sen sijaan ikonimaalari Vilhon tarinassa maalauksen tuleminen elämään näyttäyty selkeänä käännekohtana, jonka myötä myös oma usko on muuttunut.

Mulle se oli eräänlainen - - uskon murros – tää ikonitaide. Eli siinä ilmeisesti yhdisty nää jotka on ollu minussa lapsesta alkaen. - - Sisäinen maailma alko muuttua. – Vilho, 12.

Marikan elämässä selkeä käännekohta on teologian opiskelun tuoma muutos omaan taiteilijuuteen. Teosten aiheet ovat alkaneet saada hengellisiä piirteitä.

...se näyttely mikä oli --- ni, ni se oli jollain lailla niinku asioiden läpi käymistä, ja sitä teologisen identiteetin ja kaiken tämmösen niinku sekottumista. – Marika, 2.

...teologian opiskelu on, on niinkun nyt...luonu mussa jonkun uuden kasvun johonkin, niinkun tähän taiteen puolelle. – Marika, 13.

Haastatteluhetkellä kaikki kolme toimivat päätoimisessa papin työssä. Taiteilijuus on kulkenut ja elänyt papin työn rinnalla vaatien toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän aikaa. Pienen seurakunnan kirkkoherrana toiminut Eemil on ratkaissut ajankäytön haasteita virkavapaita ottamalla ja käyttämällä vapaapäiviä maalaamiseen. Sairaalapappi Vilhon kohdalla ikonimaalausopettajan työ on kulkenut mukana työviikossa tasaisen säännöllisesti. Marikan työssä sairaalapappina taide on tullut osaksi työtä, mutta myös papin työn ulkopuoliset näyttely- ja taideprojektitkin siintävät mielessä.

...ensimmäisen semmosen tietosen näyttelyn, missä mä käytn sit ammattitaitooni niinku maalaajana niin tein joskus... 30 vuotta sitten. Sit se on, sit mä oon tehny rinnakkain näitä. Ja ku on ollu tiukemmat näyttelyaikataulut niin mä oon sit ottanu virkavapaita tai muuten järjestelly kun mä oon, mul ei oo koskaan ollu mitään kirkollisia ambitioita... - Eemil, 2.

...jos mä alotan sunnuntaina illalla maalata niin mä saan aika pitkän maalauspätkän sinne tiistai-iltaan. Siihen mä oon oppinu 30 vuoden aikana, et se toimii. – Eemil, 4.

Eli olen sitten nyt tosiaan toiminut sairaalapappina, mulla tulee nyt tässä talossa - - 34 vuotta sairaalapappityötä ja sen rinnalla sitten sanotaan nyt 25 tai 26 vuotta

ikonimaalausopettajana. Eli ne on kulkenut tavallaan työviikossa molemmat rinnakkain. – Vilho, 5.

Mä oon nyt vuoden ollu hommissa tuolla ja...ja tota, aika nopeesti, mä oon nyt tällä hetkellä vanhusten tämmösessä pitkäaikaissairaalassa - - ja tota mä oonki oivaltanu siellä nyt sitte ottaa tän taiteen mukaan... - Marika, 3.

Tasapainottelun lisäksi kompromissitarinoissa on yhteistä sekä taiteilijuuteen että papputeen liittyvä itsenäinen työote. Kaikki kolme ovat toimineet pappina paikassa, jossa papin työtä on ollut mahdollista tehdä itsenäisesti. Erityisen suurta itsenäisyys on ollut Marikan ja Vilhon työssä sairaalapappeina. Kukaan ei ole taiteilijana tai pappina kovin vahvasti verkostoitunut, vaan tekee työtä omalla alueellaan ja omalla tyyllillään.

Vaikka kompromissitarinoissa ei ole suuria käännteitä ja suunnanmuutoksia, tarinat eivät koostu vain harmonisista elementeistä. Jokaisen elämään on liittynyt myös haasteita. Näinä hetkinä taiteen ja uskon tuoma käsittelykanava on ollut tärkeä voimavara. Yksi yhteinen haaste on taiteilijuuteen liittyvä epävarmuus, joka on vaikuttanut siihen, ettei kukaan ole halunnut ryhtyä täysipäiväiseksi taiteilijaksi. Sekä Eemil että Vilho tulkitsevat ammatillista tarinaansa jälkeenpäin niin, että pappuus on varjellut heitä joutumasta ”hunningolle” tai ajautumasta taloudelliseen ahdinkoon taiteilijana.

Mul on joskus ollu semmonen ajatus, et jos lähestyy niinkun uskon näkökulmasta - - et mul on varmaan ollu toi teologia ja pappuus sen takia että mä oon itse pärjänny. Ja maalarina mä olisin varmaan menny hunningolle. – Eemil, 4.

...tää on kuitenkin tää pappuus ja usko ja kirkko luonu puitteet joissa mä pysyn kasassa. – Eemil, 4.

...varmaan Jumala viisaudessaan esti sen tien, koska mä luulen et mä oisin kuollu nälkään. Mä en olis missään tapauksessa pystyny myymään töitäni ja markkinoimaan itseäni. – Vilho, 14.

Kompromissitarinoiden yhteisiä piirteitä voi hahmottaa sen kautta, millaisia motivaatioita ja arvoja ammattiin tarinoissa liittyy. Yhteisenä, tarinan samankaltaiseen kulkuun vaikuttavana ura-ankkurina Marikan, Vilhon ja Eemilin tarinoissa näyttääkin toimivan erityisesti *turvallisuus*, jota papin ammatti tarjoaa. Tärkeää on myös *itsenäisyys*, joka toteutuukin muodossa tai toisessa molemmissa ammateissa. Turvallisuus näyttää kuitenkin olevan vielä itsenäisyyttäkin tärkeämpi.¹⁵⁰ Riittävän itsenäisyyden ja vapauden tarjotessaan papin työ näyttää tarjoavan kompromissitarinoiden päähenkilöille kylliksi sekä turvaa että vapautta toimia luovasti niin pappina kuin taiteilijana.

¹⁵⁰ Salminen 1989, 63. Turvallisuus voi Salmisen mukaan ilmetä usealla tavalla: pitkän työsuhteen etsimisellä tai maantieteellisenä pysyvyytenä.

Kompromissitarinoiden erityispiirteet

Kompromissitarinoiden vertailua hankaloittavat muutamat erot. Ensimmäinen eroavaisuus liittyy elämänvaiheisiin. Marika edustaa nuorempaa ikäluokkaa kuin Vilho ja Eemil ja on haastatteluhetkellä toiminut pappina vasta vuoden. Niinpä hän katsoo tulevaan miettien, mitä vielä mahtaa tapahtua. Mielessä on useita ajatuksia taiteilijuutta ja pappeutta yhdistävistä projekteista. Eemil ja Vilho sen sijaan odottavat eläkkeelle siirtymistä papin työstä. Eemil aikoo eläkkeellä keskittyä kokoaikaisesti taiteeseen. Vilho sen sijaan katsoo elämäänsä taaksepäin pohtien toisinaan, oliko tämä se tie, joka hänelle oli tarkoitettu – mutta suhtautuu kuitenkin tulevaisuuteensa tyynesti. Erilaisiin elämänvaiheisiin liittyy kuitenkin samankaltaista uudelleen arvioimisen tarvetta.¹⁵¹

Ikäeron vuoksi myös Marikan kokemukset teologian opiskelusta ovat olleet hieman erilaisia kuin Vilhon ja Eemilin: Marikan teologian opiskeluaika sijoittuu 2000-luvun alkuun, Vilhon ja Eemilin taas 1970-80-luvulle. Marika on siis kasvanut teologiksi hyvin erilaisessa ilmapiirissä kuin Vilho ja Eemil. Toisaalta ilmapiirin ero on voinut vaikuttaa myös tasoittavasti naispappien yleistymisen myötä.¹⁵²

Kolmas selkeä ero liittyy siihen, millä tavalla taiteilijuus ja pappeus sijoittuvat haastateltavien elämänkaareen. Marika on ryhtynyt papiksi vasta 14 vuoden taiteilijana toimimisen jälkeen. Hän on opiskellut suoraan peruskoulun jälkeen ammattiin ja ollut töissä jatkuvasti taiteilijaksi kasvamisen rinnalla.¹⁵³ Kiinnostus teologian opiskeluun on herännyt myöhemmin aikuislukiossa. Vilho ja Eemil taas kertovat olleensa kiinnostuneita teologiasta jo varhain. Vilhoon ja Eemiliin verrattuna Marikan tarina muistuttaa siis jossakin määrin myös Marjan ja Heikin muutostarinaa, mutta käänteisesti. Marikan tarina on kuitenkin muuten hyvin erilainen kuin Marjan ja Heikin. Hänen ammatillista tarinaansa luonnehtii myös selkeästi Vilhoa ja Eemiliä enemmän ajautuminen. Havainto vahvistaa Niemelän tutkimustulosta siitä, että naisten urapolut ovat usein miesten uria monimutkaisempia.¹⁵⁴

Neljäs ero kompromissitarinoissa liittyy siihen, millaisissa työpaikoissa papin työtä on tehty. Marika ja Vilho toimivat molemmat sairaalapappeina, kun

¹⁵¹ Dunderfelt 1998, 116–117.

¹⁵² Niemelä 2013, 9.

¹⁵³ Erkkilä & Vesänen 1989, 41. Marika edustaa näin ollen varsin tyypillistä taiteilijaa: Erkkilän ja Vesänen mukaan suurin osa taiteilijoista joutuu tekemään – tai päättää tehdä – etenkin uransa alkuvaiheessa muita töitä taiteen rinnalla.

¹⁵⁴ Niemelä 2013, 293.

taas Eemil on koko uransa ajan toiminut pienen seurakunnan pappina maaseudulla. Ero näyttää ilmenevän erityisesti siinä, että Eemilin tarinaan sisältyy enemmän ajankäyttöön liittyvien haasteiden pohdintaa kuin Marikan ja Vilhon tarinaan.

Viimeinen keskeinen ero kompromissitarinoissa liittyy taidesuuntauksiin, joihin haastateltavat samaistuvat. Vilhon edustama taide on ikonitaidetta, jossa esimerkiksi taiteellinen vapaus ymmärretään hyvin toisella tavalla kuin taiteessa tavallisesti. Marika ja Eemil sen sijaan kuvaavat taidettaan määrittelyistä vapaaksi tai eri tyyllilajien sekoitukseksi. Marikan kohdalla korostuu tarve pitää taide riippumattomana ja vapaana:

...taide on aina ollu semmonen jonka mä oon halunnu pitää vähän sivussa - - Se että mä rupeisin sillä tienaa leipää niin se on ristiriidassa jotenkin sen luomisen kanssa. Ettei tarvis niinkun myydä sitä ja leipääntyä siihen hommaan. – Marika, 2.

5.2. Ammatti-identiteetti kompromissitarinoissa

Kompromissitarinoiden ammatti-identiteetin teemoissa persoonallisen eli henkilökohtaisen tason pohdinta painottui sosiaalista enemmän. Sosiaaliseen identiteettiin liittyvä pohdinta kietoutui henkilökohtaisen tason pohdintaan, sillä ammattien viiteryhmiä käsiteltiin lähinnä oman erilaisuuden kokemuksen kautta. Kompromissitarinoiden välillä oli nähtävissä jonkin verran pieniä painotuseroja eri teemojen suhteen, mutta keskeisimmät teemat olivat yhteisiä. Siksi haastateltavia ei ole seuraavassa taulukossa eroteltu toisistaan.

Taulukko 8: Kompromissitarinoiden yhteiset ammatti-identiteetin teemat

KOMPROMISSITARINOIDEN YHTEISET TEEMAT	
HENKILÖKOHTAINEN TASO	Luovuus ja itsenäisyys Turvallisuus Oma usko taiteen teon taustalla Taide papin työn tukena Näkemykset taiteen ja kirkon yhteisestä tehtävästä Inhimillisuus
SOSIAALINEN TASO	Erilaisuuden kokemus Oman roolin tiedostaminen
KÄYTÄNNÖN TASO	Molempien alojen näkökulmia yhdistävät työtehtävät

Henkilökohtaisen tason pohdinnassa kaikille oli tärkeää tehdä työtä itsenäisesti, luovuutta käyttäen. Nämä arvot olivatkin saaneet toteutua niin taiteilijana kuin pappinakin. Turvallisuus oli kuitenkin samalla niin tärkeä arvo, että kukaan ei ole päätenyt toimimaan taiteilijana päätyökseen.

Kaikki kolme jakoivat myös kokemuksen taiteen voimasta asioiden käsittelyn välineenä ja papin työn tukena. Taiteella nähtiin omassa elämässä sielunhoidollinen ja hengellinen merkitys. Marikan ja Eemilin kohdalla taiteen sielunhoidollinen ulottuvuus korostui papin työssä jaksamisen kannalta. Kaikkien tarinoissa myös pappeus on tukenut taiteilijuutta tai tuonut taiteilijuuteen jotakin uutta.

Kyl se mulla ainakin on semmonen purkautumiskanava ja asioiden käsittelyyn mahtava työkalu. – Marika, 5.

...kyllä tässä työssä tää niin sanottu taiteellisuus itsessä - - on ollu kantava elementti. – Vilho, 8.

Se muu yhdistäminen, ajatuksen tasolla, niin onhan siinä maalaamisessa niinku sellaset terapeutitset voimat. Et jos on ollu rankkoja juttuja töissä tai omassa elämässä, niin ateljee on semmonen terapia- ja hiljentymishuone, jos ei tarvi ottaa ketään huomioon... - - Ja varmasti sitte näin teologina niin... - - mä lepään sen mun uskon pohjalla – pohjalta niinku rakennan sitä, myös sitä maalaamista, vaikkei se aina näy siinä teoksessa, että se et se tuntuu täällä. Ja sen rinnal sit elämäkokemukset. – Eemil, 5.

Kaikki kolme näkivätkin taiteen ja pappeuden välillä myös jonkin yhteisen tehtävän, joka kytkeytyy vahvasti ihmisläheiseen arvomaailmaan. Taiteen ja kirkon tehtävää kuvaillaan yhteiskunnan omatuntona olemiseksi, ihmisen kunnioitukseksi, ihmisen kohtaamiseksi sekä ihmisyyden kannattelemiseksi.

Et kirkon tulis olla yhteiskunnan omatunto. Ja taide on sitä, parhaimmillaan. Et oli mistä taiteenlajista kyse tahansa. Must olis hirven vaikee olla taiteilija ellei olis sitä pohjaa. – Eemil, 6.

...semmonen ihmisen ajatusten ja uskon suuri kunnioitus. Sen tulis olla kirkossa ja näkyä kaikessa ja sen tulis näkyä taiteessa. Ne on niit yhteisii tekijöitä. – Eemil, 6.

Mä uskon ja toivon et mä voisin sen taiteen kautta välittää myös niitä asioita, mitä mä haluan pappina välittää. – Marika, 14.

Et sehän on niinku sitä evankeliumia - - se ihmisten kohtaaminen – et siitähän loppujen lopuks kaikkes on, teologias on kysymys – tai uskonnossa. Et ihminen tulee kuulluksi. Kohdatuksi. – Marika, 17.

Jumala on asettanut luovuuden nostamaan, kantamaan, rohkaisemaan, auttamaan – eikä vetämään lokaan. Ja sehän on musta pappeudenkin tehtävä. Nostaa, auttaa, kantaa. Tätä ihmisyyttä. – Vilho, 18.

Henkilökohtaisen tason pohdintaan liittyi myös kokemus erilaisuudesta verrattuna muihin pappeihin ja taiteilijoihin. Erilaisuuden käsittely kietoutui pohdintaan omista arvoista suhteessa kirkon ja taidemaailman viiteryhmiin – siis

myös sosiaaliseen identiteettiin. Marika ja Eemil puhuvat ristiriidasta vapaan taiteen ja ahtaan kristillisyyden välillä. Sekä Marika että Eemil tunnistavat itsensä enemmän liberaaleiksi teologisilta näkemykseltään, vaikka välttäisivätkin mielellään liberaali-konservatiivi-jaottelua. Mikä tahansa näkemys ei kuitenkaan välttämättä sopisi oman taidenäkemyksen kanssa yhteen.

Niin täs on niinku tavallaan ollu aikamoinen kasvunpaikka tää vuosi. - - Et kyl niitä työstää sit varmaan taiteen kautta näitäki asioita. Et löytää tavallaan se oma, väheksymättä tietenkään niitä, jotka ajattelee toisella tavalla. Mut tavallaan vahvistaa sitä omaa siinä määrin että kestää sen, mitä ympärillä tapahtuu. - Marika

Sitte taas jos kirkosta puhutaan tämmösenä ahtaana tunnustuksellisuutena, niin silloin sil ei kyl oo sellasen vapaan taiteen kans juuri minkään näköstä semmosta yhteistä elementtiä. - Eemil, 6.

Vilhon kohdalla erilaisuuden kokemus liittyi haluun pitäytyä erillään niin taide- kuin pappispiirien sisäpiirimäisyydestä ja byrokraattisuudesta ja pysytellä sen sijaan ihmisten ja arkielämän tasolla. Tämän kokemuksen Vilho liitti omaan taiteilijuuteensa. Myös Marikan näkemys pappeudesta oli hyvin ihmisläheinen.

...mä aloin vieroksumaan sitä byrokraattista asennetta ja sisäpiirimäisyyttä joka helposti muodostuu. - Vilho, 14.

... se liittyy mulla tähän taiteellisuuteen, eli mä haluan olla elämän keskellä, ihmisten keskellä, enkä halua joutua joidenkin systeemien ja byrokratian valkoiseen norsunluutorniin. - Vilho, 15.

...mä oon niinku, mul on muutenki ehkä pappina vähän erilainen tapa niinku lähestyy ihmisiä. Tai pitää erilaisii ryhmiä tai... jotain tämmöstä että... niinkun... yritän niinkun, jollain lailla päästä niinkun, murtaa semmosia myyntejä ja semmosia niinku että pappi on tuolla jossain pöntössä. - Marika, 12.

Erilaisuuden kokemukseen saattoi liittyä myös muiden varauksellinen suhtautumistapa, joka limittyy samalla **sosiaalisen tason** pohdintaan. Vilho oli kokenut varauksellista suhtautumista pappien joukossa taiteilijuutensa vuoksi, ja Eemil taas oli kokenut, että pappeus saattoi toisinaan vaikuttaa siihen, miten muut taiteilijat suhtautuivat häneen. Kumpikaan ei sinänsä silti kokenut tätä negatiiviseksi asiaksi.

Ja tietenkin semmosta ihmistä jolle on tämmöstä taiteellista lahjaa Jumala antanu niin kyllähän semmosta ihmistä siis usein myös arkaillaan. Eli siis jotenkin, jätetään omiin oloihinsa kun ei oo kiinnostunut semmosista asioista kun toiset keskenään on... - Vilho, 10.

No outonahan mua on jotkut pitäny, mutta sehän on ihan vaan hyvä. Mä en edusta sellasta perinteistä pappeusmallia varmaankaan. - - Ja se taiteellisuushan on usein omituisuutta. - Vilho, 10.

...ne vanhimmat taiteilijaystävätkin tuntee niin pitkältä ajalta ennen ku mä oon ollu pappi. Kyllähän sit nuoremmas polves, mä oon rovasti - niin ollaan varovaisia varuillaan, kyl mä sen tajuun, tunnen, ja niinhän sen pitääki olla eihän me olla

samanlaisia. Ja niin pitää olla. Ihmiset voi olla välil vähän varuillaan, varauksella, eihän ne mua ihmisenä tunne. – Eemil, 9.

Taidemaailmassa Vilho koki vierautta erityisesti sellaisia taidesuuntauksia kohtaan, jotka ilmentävät enemmän pahaa oloa ja väkivaltaa kuin jotakin rohkaisevaa ja hyvää. Vilhon erilaisuuden kokemusten perusteella näyttää siltä, että yritykset kuulua erilaisiin viiteryhmiin ovat tuottaneet siinä määrin pettymyksiä, että lopulta on ollut helpompi pitäytyä omissa oloissa. Toisaalta erilaisuus ei välttämättä ole ollut huono asia.

Erilaisuuden rinnalla kulkee myös yksinäisyyden teema. Eemilin kohdalla erilaisuuden kokemus ei korostunut yhtä paljon kuin Marikalla ja Vilholla, mutta taiteen tekoon uhratun ajan vuoksi oma sosiaalinen elämä on hiljentynyt.

No mä oon ehkä siin taiteeski ollu kyllä vähän semmonen niinku yksinäinen susi. – Marika, 17.

...en oo mihinkään taiteilijajärjestöihin, mä oon huono järjestöihminen, en ole halunnut liittyä. - - Mä oon tietyllä tavalla oman yksinäisen tieni kulkija. - - niinku tietynlainen yksinäinen ratsastaja myös pappina, niinku viittasin, että tota. Mä en esimerkiksi halunnu, vuosikymmeniin halunnu liittyä mihinkään pappisliittoihin tai muihin. – Vilho, 14.

Onhan se, näkyyhän se mun ihmissuhteissa, et onhan sieltä niinku matkan varrelta karsiutunu monet ystävät – ei ne oo tietenkään jaksanu sitä että he ottaa aina yhteyttä. Sit on jääny muutama. Et semmonen sosiaalinen elämä on varmaan vähän niinku hiljentyny. – Eemil, 5.

Sosiaaliseen tasoon kuuluva pohdinta sitoutumisesta oli esillä lähinnä Vilhon tarinassa. Vilho oli erittäin sitoutunut kirkon arvoihin, jotka muodostavat perustan sekä hänen taiteilijuudelleen että pappeudelleen. Yhtenä sitoutumisen merkinä Vilho piti papin paitaa kaikissa työtilanteissa.¹⁵⁵ Sitoutumisesta huolimatta samaistumista muihin pappeihin ei kuitenkaan ollut juuri tapahtunut.

..musta tähän pappeuteen sitoutuminen on kuitenkin – se on niin syvälle käyvä ihmiselle annettu tehtävä ja valinta, että se, sen täytyy niinku näkyä. – Vilho, 10.

Kyllä mä oon toimeen pappien kans tullu mut en mä nyt aina niin kauheesti heidän kanssaan oo jaksanu olla. Mä tykkään olla enemmän näiden vanhuksien, potilaiden ja henkilökunnan kansa. – Vilho, 10.

Marikan ja Eemilin tarinoissa samaistuminen muihin taiteilijoihin tai pappeihin ei nouse keskeiseksi teemaksi. Myöskään sitoutumisen teema ei ilmene vahvana. Sen sijaan Marikan kuvailee samaistumista yliopistomaailmaan, jonka hän koki opiskeluaikana erityisen rohkaisevaksi.

¹⁵⁵ Salomaa 2007, 327. Vilhon tapa ilmentää Salomaan tutkimuksessa havaittua positiivista erottautumista papin roolissa papin tunnusmerkkien kautta.

Oli kauheen ihanaa se opiskeluaika. Sitä niinku löys ympäriltään niinku samalla tavalla ajattelevia ihmisiä ja...ja sit se vahvisti sitä omaa, niinku näkemystä ja näin. – Marika, 4.

Sitoutumisen ja samaistumisen sijaan sosiaalisiin ryhmiin suhtauduttiin hyvin valikoivasti. Erilaisten ajattelutapojen keskellä oma kanta ja rooli oli tiedostettava selkeästi. Marikan tarinassa roolin tiedostamisen tärkeys ilmeni pohdintana pappeuteen liittyvistä rooliodotuksista. Pappeuteen ja ylipäätään uskovaisuuteen liittyi mielikuvia, joita hän ei kokenut omakseen. Erityisen tärkeää oli saada säilyttää odotuksista huolimatta taiteellinen vapaus. Marika edustaa näin ollen perinteistä pyyteettömän taiteen tekemisen mallia.¹⁵⁶

Et jos puhutaan uskovaisist ihmisistä niin ihmisil tuntuu aina olevan jonkinlainen käsitys siitä millanen on uskovainen. Ja yleensä se on just kaikkee muuta ku mitä mä koen ite olevani. – Marika, 19.

...sitte mun täytyy saada pitää myös semmonen taiteellinen puoli, joka on sit niinku ihan kreisi... Joka ei sido mua mihinkään. - - Mut sit täytyy tietenkä huomioita se yleisö kelle mä sitä teen: - - itelleni vai työssä. – Marika.14.

Vilhon puolestaan koki tarvetta erottautua nykytaiteen radikaaleimpia muotoja edustavista taidemuodoista, jotka hän näki pääasiassa ihmisarvoa polkevina. Eemil ei ota kantaa eri taidemuotoihin, mutta hänen tarinassaan oman roolin tiedostamisen ja hyväksymisen tärkeys nousevat esiin tärkeinä.

...ku itelle on niin itsestäänselvää. Ei kyseenalaista sitä omaa rooliaan. Enkä mä sitte mieti mitä muut ajattelee. En mä sitä paljon mieti. Ehkä enemmänki sit jotain jonku kollegan kommenttii jostain tekniikasta. – Se on ihan eri juttu. – Eemil, 10.

Sosiaalisella tasolla tuli lopuksi esiin myös se, että kaikki kolme olivat kokeneet ympäristön suhtautumisen ammatissaan pääasiassa hyvin positiiviseksi. Pappina taiteilijuutta arvostettiin, eikä pappeudesta ollut taiteilijana ainakaan haittaa.

Kyl se jo sanoo et seurakuntalaisii tulee käymään mun näyttelyssä paljon. Se kertoo paljon jo. Ja monel seurakuntalaisel on useampi mun teos – ja ei niin et niitä välttämättä ostettais multa suoraan, vaan ostetaan näyttelystä. Ja kyl mä oon kokenu et se on maailma jota arvostetaan. – Eemil, 8–9.

Se, jos mä mietin sitä palautetta mikä siit näyttelystä tuli niin, niin se oli pääosin niinku papiston suhteen positii-- pelkästään positiivista melkein. – Marika, 4.

Käytännön tason pohdintaan liittyivät ajatukset taiteilijuuden ja pappeuden luonteesta. Papin työn kokonaisvaltaisuutta ja ajankäytön haasteita pohti lähinnä Eemil.

Ajankäytön kannalta se on ollu vaikeeta monet kerrat. - - Siis niinku näin ajallisesti on ollu vaikeeta välillä, tosi vaikeeta se on ollu jättää ateljee. – Eemil 4.

¹⁵⁶ Erkkilä & Vesänen 1989, 102–103.

Vilho ja Marika, jotka toimivat pappeina sairaalassa, eivät puhuneet vastaavista haasteista. Vilho sen sijaan kertoo syistä, joiden vuoksi hän ei ollut pitänyt taiteilijana näyttelyitä tai myynyt teoksiaan. Yksi syy oli luonnollisesti ikonitaiteen nimettömyyden perinne, mutta käytännön syynä oli myös ajatus taiteen hinnoittelamisen vaikeudesta tai oman taiteen esille laittamisesta.

Mun on hirveen vaikee ajatella että mun töitä ripustettais johonkin näyttelyhalliin ja ihmiset kävis kättelemassa. - - Mun on hirveen vaikee myös myydä töitä koska mä en pysty hinnoittelemaan niitä. – Vilho, 14.

Myös Vilho ja Marika, jotka olivat pitäneet näyttelyitä, puhuvat näyttelyjen pitämisen rankasta prosessista.¹⁵⁷ Eemilin kohdalla rankkuuteen liittyi myös kokemus siitä, ettei omista kuvista ollut helppoa eikä edes tarpeellistakaan puhua enää luomisprosessin jälkeen.

Joka kerta kun mä saan näyttelyn valmiiksi ja avajaiset on ohi niin mä ajattelen et en mä enää ikinä lähe tähän hommaan mukaan. Siis se on kaikkein sietämättömintä se tyhjyys, joka tulee sen jälkeen. Sit putoo pitkäksi aikaa semmoseen tilaan, et on tosi rankkaa jatkaa. – Marika, 11.

Onhan sellasii aikoja jollon mä oon päättäny et viimeinen näyttely, ei yhtään kuvaa enää. Et on niin väsyny siihen kaikkeen. – Eemil, 5.

...ku mun piti pitää siel avajaisis jonki näkönen puheenvuoro niin ei siit tullu mitään, en mä pystyny. Et mä oon tehny oman osani, en mä halua kertoo näist teoksista sen kummemmin. Et eihän sitte tartte puhua kun on kuvan tehny. – Eemil, 5.

Käytännön tasoon liittyivät myös molempien alojen näkökulmia hyödyntävät työtehtävät, joita löytyy kaikista kompromissitarinoista. Vilhon edustamassa ikonitaideperinteessä taide ja teologia ovat jo lähtökohdiltaan kietoutuneet toisiinsa vahvasti. Hän oli käyttänyt taidenäkökulmaa jonkin verran myös sairaalatyössä. Eemil oli käyttänyt kristillisiä symboleja taiteessaan jo pitkään, erityisesti sakraalituloihin tilatuissa teoksissa, ja hyödyntänyt taidenäkökulmaa myös pappina erilaisten taideluentojen muodossa. Marikan kohdalla hengelliset teemat olivat tulleet omaan taiteeseen vasta viime vuosina, teologian opiskelun ja pappisuuden myötä, ja tuoneet taiteen tekoon paljon uutta kasvua.

Aikasemmin se taide käsitteli ihmishahmoja ja kaikenlaisia tunteita ja semmosia asioita. Mut nyt siihen tuli hengellinen aspekti mukaan uudella tapaa. – Marika

¹⁵⁷ Houni & Ansio 2013c, 158–159. Vilhon, Marikan ja Eemilin kokemukset ovat kuvataiteilijoiden keskuudessa yleisiä: moni taiteilija kokee arvioiduksi tulemisen ja oman työn esittelemisen luovan paineita.

Sit mä oon pitäny pari näyttelyä vuodessa ja...yhen isomman ja sit pienempiä tämmösii ryhmänäyttelyitä, ja sit tehny näitä kirkollisia, alttarijuttuja ja... – Eemil, 2.

Marika oli kuitenkin käyttänyt taidetta myös työssään sairaalapappina, muun muassa ryhmätoiminnassa vanhusten kanssa. Marika kuvasi asiaa muun muassa niin, että taide oli yksinkertaisesti ”tunkeutunut” mukaan papin työhön hänen persoonansa kautta.

Mut sit jostain kuitenkin aina se työntää se taidepuoli itseään läpi, ja mä oon huomannu sen, et nyt pappina myöskin, et se tunkee jostain niinku koko ajan. - - Ja nyt se sit vaan on sekottunu tähän (papin) työn tekemiseen myöskin. Et en mä siitä eroon pääse. Se niin vahvasti työntyy esiin. Enkä mä oikeestaan enää vastustelekkaan. Että se on avannu uusia mahdollisuuksia taas aika paljon. –Marika, 2.

Kaiken kaikkiaan kompromissitarinoista välittyä ammatti-identiteetti, jossa keskeistä on oman paikan ja tehtävän tiedostaminen oman erilaisuuden kautta.

5.3. Yhteisellä pohjalla

Kompromissitarinoissa taiteilijuus ja pappuus suhteutuvat toisiinsa tasapainottelun kautta. Se ilmenee tarinassa kompromissin hakemisena taiteilijuuden ja pappuuden välillä. Näin ollen tarinoiden muoto näyttäytyy vakaana, eikä suuria käännteitä esiinny.

Kompromissitarinoista syntyvä kokonaiskuva viestii turvallisuuden tarpeesta tärkeänä sisäistä tarinaa ohjaavana arvona. Turvallisuus on motiivina ulkoinen motivaatiotekijä. Silti turvallisuuden ohella tarinoissa nousee myös sisäinen motivaatio luovuuteen ja itsenäisyyteen, jotka saavutetaan turvallisten puitteiden sisällä. Turvallisuuden tarve toteutuu papin työssä ja luovuuden tarve erityisesti taiteilijana. Näin kaksi ammattia tukevat toisiaan vastavuoroisesti.¹⁵⁸

Ammatillisissa tarinoissa yhteisiä piirteitä ovat lapsuudenkodin neutraali tai myönteinen suhtautuminen sekä taiteeseen että uskontoon. Ehkä juuri tästä syystä kompromissitarinoissa kukaan ei ole nähtävästi omaksunut kovin vahvasti tiettyjä taiteilijuuteen tai pappuuteen liittyviä sosiaalisen tarinavarannon mallitarinoita tai taiteilijuuden myyttisiä malleja, vaan oma tapa olla taiteilijana ja pappina on rakennettu itse.¹⁵⁹

Ammatti-identiteetissä taiteilijuus ja pappuus hahmottuvat vahvasti oman erilaisuuden kokemisen ja omien arvojen tiedostamisen kautta, eli persoonallisesta identiteetistä käsin. Taiteilijuus ja pappuus ovat molemmat identiteetin tärkeitä

¹⁵⁸ Salmi 2001, 27.

¹⁵⁹ Hänninen 1999, 51; Lepistö 1991, 63.

osia, joiden välille ei synny voimakasta vastakkainasettelua. Vastakkainasettelua liittyy kuitenkin pohdintaan oman roolin hahmottamisesta suhteessa tiettyihin taiteilijuuden ja pappeuden ryhmiin, jotka eivät sovi käsitykseen omasta taiteilijuudesta tai pappeudesta. Samaistumisen kohteisiin suhtaudutaan valikoivasti. Oman, erilaisen roolin tiedostaminen näyttäytyy tärkeänä ammatti-identiteetissä.¹⁶⁰

Taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymistä tapahtuu selkeästi tavalla tai toisella kaikissa kompromissitarinoissa. Eniten yhdistymistä ilmenee henkilökohtaisella tasolla, arvoissa ja näkemyksissä, mutta myös käytännön työtehtävissä. Sosiaalisella tasolla pohdinta painottuu vahvasti oman erilaisuuden kokemiseen, mutta koska kaikki kolme ovat käyttäneet taiteilijan ja papin rooleja myös limittäin, yhdistymistä voi ajatella tapahtuneen myös sosiaalisella tasolla.

Taiteilijuutta ja pappetta yhdistää vahvimmin oma usko sekä ihmisläheinen ja sielunhoidollinen elämäkatsomus. Kaikilla kolme jakavat näkemyksen tai ainakin toivomuksen siitä, että taiteilijana ja pappina voi välittää samoja asioita tai että taiteella ja kirkolla on jokin yhteinen tehtävä. Ihmisen kohtaaminen, kunnioittaminen ja kannattelemine näyttävät näin ollen kompromissitarinoissa taiteilijan ja papin yhteisenä tehtävänä, jota voisi nimittää myös *kutsumukseksi*. Käsitys vastaa myös Sipon tutkimuksessa tehtyä havaintoa sairaalasielunhoitajien työnäystä toisaalta vahvan hengellisenä ja toisaalta potilas- ja asiakaskeskeisenä.¹⁶¹

Kutsumuksen voimakkuudessa on jonkin verran tarinaryhmän sisäistä vaihtelua: Marika ei ilmaise kokemustaan kutsumuksesta yhtä painokkaasti kuin Eemil ja Vilho, vaan ikään kuin kyselevästi ja haeskellen. Toisaalta Marikan ura pappina on vasta alussa, kun Eemil ja Vilho ovat uransa loppupäässä. Marika myös kuvaa ammatillista tarinaansa enemmän ajautumisena kuin tietoisena prosessina, kun taas Eemilillä ja Vilholla pappuus on ollut tavoitteena opintojen alusta alkaen. Näin ollen kompromissitarinat vahvistavat Niemelän tutkimuksen havaintoa siitä, ammatillinen varmuus on suurempi kutsumuksellisesti suuntautuneilla opiskelijoilla.¹⁶²

¹⁶⁰ Salomaa 2007, 326–327; 360–361. Salomaan tutkimuksen mukaan erottautuminen pappina voi olla myös positiivinen tekijä. Salomaan tarkoittama erottautuminen tapahtuu kuitenkin seurakuntalaisiin, ei muihin pappeihin nähden. Salomaan tutkimuksessa yksi tärkeä vaihe opiskelijoiden ammatti-identiteetin kasvamisen prosessissa oli sen tiedostaminen, että minäkin voin olla pappi, ja pappikin voi olla tavallinen ihminen.

¹⁶¹ Sippo 2000, 144.

¹⁶² Niemelä 1999, 233.

Kompromissitarinoissa taiteilijuus kannattelee pappeutta ja pappeus taiteilijuutta. Kuitenkaan ilman riittävää itsenäisyyttä ja vapautta papin työssä taiteilijuuden ja pappeuden yhteensovittaminen olisi liian raskasta. Itsenäisesti toteutuessaan taiteilijuus ja pappeus näyttäytyvät kuitenkin ammatti-identiteetissä *persoonalliseen identiteettiin vahvasti kiinnittyvinä, toisiaan tasapainottavina tekijöinä*. Joskus rajaa taiteilijuuden ja pappeuden välillä ei tarvitse tehdä ollenkaan:

Taiteilija on tietyllä tavalla myös pappi. Ja parhaimmillaan toki toistepäin. – Vilho, 17.

6. Vuorottelutarinat

6.1. Taiteilijasta papiksi ja takaisin

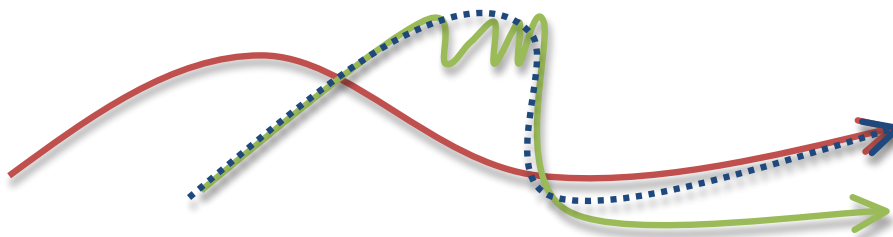
Kolmas tarinaryhmä muodostui pseudonyymeillä Martti ja Lasse esiintyvien haastateltavien tarinoista. Näitä tarinoita yhdisti taiteilijuuden ja pappeuden suhteen määrittäminen elämässä vuorottelun ja vastakkainasettelujen kautta: molempien ammattien oli vaikeaa ”olla voimassa” yhtä aikaa, sillä kumpikin vaati niin suurta keskittymistä. Tarinat saivat tämän vaihtelun mukaisesti yhteisen nimen vuorottelutarina. Vuorottelutarinoista erottui viisi selkeää yhteistä vaihetta, jotka näkyvät seuraavassa taulukossa.

Taulukko 9: Vuorottelutarinoiden kulku

<i>Elämänvaihe</i>	<i>Taiteen ja teologian suhde</i>
Lapsuus	1. Vahvoja odotuksia/malli pappeuteen tai taiteilijuuteen. Kuitenkin molemmat läsnä elämässä tavalla tai toisella.
Nuoruus/nuori aikuisuus	2. Taiteilijuuden etsintää/taiteilijana kasvamista.
Aikuisuus	3. Papiksi suuntaaminen uskonnollisen kokemuksen myötä. Taiteilijuus vähemmälle huomiolle. Pappina paljon töitä omistautuneesti.
Keski-ikä	4. Loppuun palaminen papin työssä. Varhaiseläkkeelle siirtyminen. 5. Taiteilijuuden elpyminen ja uuden suunnan etsiminen.

Kun taiteilijuuden ja pappeuden suhteen kehitystä hahmotettiin kronologisesti tarinoiden käännekohdat huomioiden, löytyi muoto, jossa taiteilijuuden ja pappeuden viivat kohoavat ja laskevat vuorotellen. Alussa kohoaa taiteilijuutta edustava viiva, joka kuitenkin laskee pappeutta edustavan viivan kohotessa jyrkästi. Pappeuden vahvistuessa taiteilijuus pysyttelee taustalla, mutta vahvistuu taas pappeuden roolin väistyessä. Loppua kohti taiteilijuus ja pappeus hieman lähestyvät toisiaan. Kuvassa Martin viiva on kuvattu pappeuden osalta vaihtelevammaksi kuin Lassen, mikä johtuu Martin erilaisista kokemuksista pappeuteen liittyen.

Kuva 5: Taiteilijuuden ja pappeuden suhde vuorottelutarinoissa: Punainen viiva edustaa taiteilijuutta, vihreä viiva Martin pappeutta ja sininen katkoviiva Lassen pappeutta.



Vuorottelutarinoiden kuvaus

Sekä Martin että Lassen elämässä kiinnostus taiteeseen on alkanut jo lapsuudessa. Luovuus on purkautunut esiin monia reittejä. Toisena yhteisenä lähtökohtaisena piirteenä on se, että kummankin lapsuudenkodissa on ollut vahvoja odotuksia tai malli jompaankumpaan ammattiin. Martille odotukset ovat liittyneet pappeuteen, Lassella kodin taustassa on puolestaan vahva malli taiteilijuuteen. Kumpikin viittaavat tähän lähtökohtaan tarinassaan useaan kertaan.

...tähän sukupolveen niinku jota minä olen siis, suuriin ikäluokkiin niin oli latautunu ainaki meidän perheessä tämmönen hirvittävä paine siis kouluttaa – koulutuksen kautta nostaa sosiaalista statusta. Ja isällähän tota niinku, sitte niinku mun vanhemmat niinku jo pienest asti halus sit et must tulee pappi. Ja, ja tuota... elikä tulee herra lainausmerkeissä. – Martti, 1.

Ja kun isäni on tämän muodon suhteen myöskin äärimmäisen ankara – meil on niin ankara muoto. - - me ollaan kaks semmosta tapausta että... - - Hän oli voimakas persoona. - Lasse, 5–6.

Erilaisista taustoista huolimatta kumpikin oli päätenyt ensin opiskelemaan taidetta ja vasta sitten teologiaa. Lassella innostus teologian opiskeluun oli syttynyt taidekoulun viimeisenä keväänä ennen valmistumista. Martin taideopiskelut olivat jääneet kesken teologian vuoksi.

Motivaatio papiksi hakeutumiseen pohjautui kummankin kohdalla voimakkaaseen hengelliseen kokemukseen. Martin kohdalla kokemus, jota hän kutsuu näyksi tai elämykseksi, on toiminut kimmokkeena teologian opintoihin hakeutumiseen. Jälkikäteen Martti pohtii, olisiko kyseessä voinut olla vain kuvittelun tuotos. Silti kokemuksella on ollut suuri vaikutus hänen elämäänsä.

...yöllä näin sellasen, vähän ku Paavali semmosen näyn, - - Kristus tulee mua vastaan, sellasta hiekkatietä, sanoo mulle että miksi minua pakoilet? - - Oliko se sit kuvittelua vai oisko se sitte joistaki tällasista mielikuva - - mutta kuitenkin se oli niin voimakas et mä lähin sitte ilman muuta sit kulkemaan. – Martti, 4.

Lasse puolestaan kertoo tullessaan uskoon helluntaiseurakunnassa useiden vuosien teologian opiskelun jälkeen. Kokemus näyttäytyy merkittävänä

muutenkin kuin ammatillisesti. Uskoontulon jälkeen Lasse on pohtinut hengellistä identiteettiään ja paikkaansa vapaiden suuntien ja kirkon välillä. Kohtaaminen piispan kanssa on saanut hänet kuitenkin vakuuttumaan kirkkoon kuulumisesta.

... mä olin kovasti herätyksen tilassa. Ja mä tulin Saalemissa uskoon. Ja sit mä rukoilin sitä että pitäskö mun mennä vapaisiin suuntiin vai pysynkö mä kirkossa? Niin mulle kävi jotenkin niin hieno tapaaminen – (piispan) kanssa, että mulle ei jääny hiukkaakaan epäselväksi ettenkö mä kuuluis kirkkoon. Hän oli niinku... Mä en oikein ymmärrä, oliko siinä Pyhä Henki sitten jotenki, - - mutta mä ihan niinku sulin ku menin tapaamaan häntä. – Lasse, 4.

Teologian opiskeluaikana taiteilijuus on kuitenkin ollut kummankin elämässä vielä vahvasti läsnä. Lassella koko taideuran huippukausi itse asiassa sijoittuu teologian opiskeluaikaan, sillä hän on hakeutunut opiskelemaan teologiaa suoraan taideopiskelujen jälkeen. Martti sen sijaan on hakeutunut opiskelemaan taidetta useisiin eri paikkoihin teologian opiskeluaikana. Molemmat ovat löytäneet tien myös yliopiston piirustuslaitokselle.

Ja yhden mielestäni hienoimmista maalauksistani - - mä maalasin sillä tavalla että – oliko joku kirkkohistorian tentti sillon alkupuolella jossain niin mä menin ja maalasin taulun, kun mä en olis millään luku sitä. Eli mä pakenin sinne. Se oli hirveen hyvä paikka – sinne voi paeta. – Lasse, 12.

...mä löysin sit hyvin pian yliopiston piirustuslaitoksen. – Martti, 5.

Helsingin yliopiston piirustuslaitoksessa piirsin elävää mallia. – Lasse, 13.

Papin työn alkamisen jälkeen suhtautuminen työhön on ollut molemmissa vuorottelutarinoissa hyvin intensiivistä. Työ oli ollut erittäin aikaa vievää ja kokonaisvaltaista. Martti on työn alkuaikoina kyennyt pitämään taiteilijuutta pappouden rinnalla, mutta ennen pitkää taiteilijuus ei ole kokonaisvaltaisessa papin työssä saanut tarpeeksi tilaa. Lasse kuvaa papin työn kokonaisvaltaisuuden vaikuttaneen taiteilijuuteen niin, että taiteen teko on pysähtynyt täysin.

Mutta sitten se jysähti kun ryhdyin papiks - -... että nyt aika hitaasti on tullu sitte enää töitä. Et se ei oo paljon kyllä sitte... Se ei oo (pappeus) päässy vaikuttamaan (taiteilijuuteen) kun mä en oo maalannu. Kauheeta. – Lasse, 11.

Kun mä rupesin papiks niin – siinä se jäi. Mä en pystyny tekemään (maalaamaan). Sitte mä yritin, mulla oli työhuonekin - - mutta en mä sielläkään pystynyt, ku se vaati niin täysin semmosen keskittymisen. – Lasse, 8.

Papin työ on vaatinut niin paljon aikaa ja voimia, että lopulta kumpikin on sairastunut työuupumukseen. Vasta sairastuminen on seisauttanut pitkään jatkuneen väsymisen kierteen. Tarinan muodossa muutoksen voi nähdä äkillisenä laskuna tai katkoksenä.

Mä tein sitä papin työtä niin, et mä olin niin puhki. Siihen aikaan vielä oli kuuspäiväinen työviikko. - - Ja sitten tota tommosessa kun oli pieni yksipappinen seurakunta - - , niin siel oli kauheen vaikee pitää vapaapäivää. - - Kun siellä täytyy olla kuitenkin tavattavissa. – Lasse, 8.

Pahimmas tapaukses - - kuus kastetta ja kaks jumalanpalvelusta samana päivänä, siellä ympäriinsä siellä. Niin onks se ny, ketä ihmisii sä siinä niinku oikein tapaas. Se oli aivan hirveetä. – Martti, 7.

Ja sitten tämmönen herkkä ihminen, sit mähän otin liian raskaasti ne hautajaisetki. – Martti, 7.

Hännisen mukaan pitkäaikainen ja vakava, toimintakykyyn vaikuttava sairaus voi pahimmillaan romuttaa ihmisen tulevaisuudensuunnitelmat ja viedä identiteetiltä perustan. Sairauden myötä elämäntarinan jatkuvuus ja merkityksellisyys joutuvat uhatuiksi. Tätä tilannetta voi kutsua *elämäkerralliseksi katkokseksi*. Elämäkerrallisessa katkoksesta elämänmuutos katkaisee väkivalloin yhteyden menneen ja tulevan välillä. Aikaa, joka seuraa katkoksesta, voi luonnehtia *tarinalliseksi tyhjäksi* tai *tarinalliseksi haasteeksi*, joka kutsuu arvioimaan elämää ja sitä ohjannutta tarinaa uudella tavalla. Ensimmäisenä haasteena on palauttaa oman elämän ymmärrettävyys ja hyväksyä oma kokemus.¹⁶³

Martin ja Lassen tarinoiden sairastumista voi kuvata Hännisen tapaan elämäkerralliseksi katkokseksi. Katkoksesta on kuitenkin seurannut uudenlainen vaihe, jossa taiteilijuus ja pappuus ovat saaneet uusia merkityksiä. Loppuun palamisen jälkeen kaksi ammattia ovat alkaneet saada toisiltaan tilaa. Tämä on näkynyt erityisesti taiteilijuuden elpymisenä. Kummallakin oli haastattelutilanteessa uusia ajatuksia siitä, mihin suunnata taiteilijana seuraavaksi.

Vuorottelutarinoiden yhteisiä piirteitä näyttää ilmentävän vahvimmin *omistautumisen ura-ankkuri*. Omistautumisen lisäksi tärkeitä arvoja ovat itsenäisyys ja luovuus, mutta nämä ankkurit eivät ole papin työssä päässeet välttämättä toteutumaan.¹⁶⁴ Jos ja kun luovuudelle ja itsenäisyydelle on tullut esteitä, pysähtyminen on tapahtunut vasta pakon edessä. Näin ollen omistautuminen on ikään kuin ajanut luovuuden ja itsenäisyyden edelle. Myöhemmin itsenäisyydelle ja luovuudelle on kuitenkin tullut tilaa uudessa elämäntilanteessa.

Eriksonin kehityspsykologisessa teoriassa ihmisen keski-ikäisen tärkein kehitystehtävä liittyy luovuuteen. Tarkoituksena on tuoda omat elämäkokemukset ja lahjat yhteiseksi voimavaraksi. Jos tehtävä toteutuu liian uhrautuvasti ja järkyttää yksilön tasapainoa, ihminen voi palata loppuun. Tämä

¹⁶³ Hänninen 2003, 143–144.

¹⁶⁴ Salminen 1989, 62–63.

saattaa myös viestiä häiriöstä jossakin aiemmassa kehitystehtävässä.¹⁶⁵ Eriksonin teorian valossa Martin ja Lassen loppuun palamisen vaihe voidaan nähdä tasapainon järkkymisenä, joka on pakottanut arvioimaan elämää uudelleen ja etsimään kanavia luovuuden toteutumiselle uusista suunnista.

Vuorottelutarinoiden erityispiirteet

Vuorottelutarinoiden välillä on selkeitä eroja, jotka on hyvä huomioida tarinoita vertailtaessa. Erot liittyvät toisaalta lapsuudenkodin ilmapiiriin, toisaalta kokemuksiin työskentelystä ja uupumisesta pappina.

Taulukko 10: Vuorottelutarinoiden erot

	MARTTI	LASSE
LAPSUUDENKOTI	ei hyväksyntää taiteilijuuteen + odotus pappeudesta	malli taiteilijuuteen + myönteinen suhtautuminen kristinuskoon
PAPPEUS	pettymys pappeuteen	positiiviset kokemukset papin työssä
LOPPUUN PALAMINEN	syynä työn epäitsenäisyys ja työpaikkakiusaaminen	syynä vaikeus rajoittaa työtä

Kokonaisuudessaan Martin tarinassa painottuvat Lassen tarinaa enemmän elämän erilaiset haasteet. Nämä haasteet alkavat jo lapsuuden perheessä, jossa suhtautuminen taiteilijuuteen on ollut hyvin epäluuloista, eikä taidetta ole hyväksytty työnä. Pappeuteen sen sijaan on suhtauduttu ihannoivasti. Pappeuteen on liittynyt myös odotus nostaa perheen sosiaalista statusta. Samaan aikaan kristillisen ulkokuoren takana on kuitenkin kytenyt suuria perhe-elämän ongelmia. Lassen perheessä sen sijaan malli taiteilijuuteen on ollut hyvin vahva isän taideuran kautta. Hengellisyys ei ole ollut yhtä vahvasti esillä kuin Martilla, mutta hengellisiin asioihin ei suhtauduttu myöskään torjuvasti.

Erkkilän ja *Vesasen* tutkimuksessa uraansa aloittelevista taiteilijoista havaittiin, että useiden taiteilijoiden vanhemmat suhtautuivat lapsensa ammatinvalintaan ennakkoluuloisesti. Tähän asennoitumiseen vaikuttivat muun muassa taiteilijan ammattiin ja elämäntapaan liittyvät mielikuvat ja käsitykset siitä, mikä on taidetta.¹⁶⁶ Erkkilän ja Vesasen tutkimustulokset ovat 1980-luvun lopusta, jolloin Martti ja Lasse ovat olleet noin 40-vuotiaita. Erkkilän ja Vesasen

¹⁶⁵ Dunderfelt 1998, 245. Eriksonin määrittelemä keski-ikä, 35-65 on hyvin pitkä aikaväli, jonka myös Erikson näkee vain suuntaa-antavaksi.

¹⁶⁶ Erkkilä & Vesanen 1989, 84–85.

tutkimuksen valossa Martin lapsuudenkodin ilmapiiri on ajalleen melko tyypillinen, Lassen kohdalla taas epätavallinen. Myös Martin vanhempien odotukset papin ammatin tuomasta sosiaalisen statuksen noususta näyttävät ajalleen tyypilliseltä ilmiöltä. Erkkilän ja Vesasen mukaan taiteilijan ammatin itsenäisyys ja sen mahdollistama itseilmaisuus ovat toissijaisia arvoja, kun taiteilijan ammattia tarkastellaan sosiaalista nousua mittaavien tekijöiden, kuten yhteiskunnallisen aseman tai palkan mukaan.¹⁶⁷

Myös lähtökohdat papin työhön suuntautumiseen sisältävät Martin kohdalla Lassea enemmän ristiriitaisuutta: Martin ratkaisuun lähteä opiskelemaan teologiaa vaikutti hengellisen kokemuksen lisäksi myös se, että omalta perheeltä ei tullut tukea taiteilijuuteen, ja samalla taiteilijuuteen liittyvä taloudellinen epävarmuus alkoi epäilyttää itseäkin.

Mutta tuota, ja sit ku mun perhe ei oma perhe ei vaimo ei hyväksyny, eikä sitte - - mun vanhemmat hyväksyny tätä että must tulis taiteilija. Sitte rupes itseki ajattelemaan etten pysty perhettä elättämään tällä. – Martti, 4.

Lassella on puolestaan papin työn taustalla vahva kokemus siitä, että hänen paikkansa on kirkossa. Näin ollen Lassen suhde kirkkoon on jo lähtökohtaisesti vahvempi kuin Martin, jonka kokemuksia pappudesta sävyttävät myös myöhemmin monet pettymykset jo papin uran alusta alkaen.

Mullehan se papiks valmistuminen oli kyllä aikamoinen pettymys, - - Mä olin itsenäinen siinä nuorisotyössä, mä itse suunnittelin oman työni eikä kukaan ollu niskaan puhaltamassa eikä mitään, mut sit pappina niin se oli ihan koiran hommaa ja renkipoikana sait juosta siellä. – Martti, 6.

Se oli mulle yhtä helvettiä se koko työ siellä, se oli ihan sekasin se koko seurakunta. – Martti, 8.

Uupumus papin työssä on Lassen ja Martin tarinoissa merkittävä yhteinen piirre, mutta sairastumisen syytä tulkitaan eri tavoin. Hännisen mukaan sairastunut ihminen alkaa lähes ensimmäisenä asiana sairastumisen jälkeen etsiä syytä sairastumiseen. Sairautta koskeva pohdinta on eräänlaista ”oikeudenkäyntiä”, jossa käsitellään vastuuseen ja syyllisyyteen liittyviä kysymyksiä. Ulkoinen tulkinta sairauden syistä voi vapauttaa omasta syyllisyydestä. Toisaalta omaa vastuuta painottamalla voidaan välttää kokemusta siitä, että ollaan ulkoisten tekijöiden armoilla.¹⁶⁸ Vuorottelutarinoissa Martti tulkitsee sairastumistaan paljolti ulkoisten syiden valossa: työpaikkakiusaamisen, työn raskauden ja

¹⁶⁷ Erkkilä & Vesanen 1989, 86.

¹⁶⁸ Hänninen 2003, 145.

epäitsenäisyyden seurauksena. Lasse puolestaan näkee, että hänen olisi itsensä pitänyt kyetä vähentämään vauhtia.

Ja tuota mä en kestäny mä romahdin. - - kyl mä sen niinku jälestäpäin, silloin mä en sitä ymmärtäny - - mutta jälestäpäin niinku ajattelin että erittäin suuri osuus on tällä työpaikkakiusaamisella ollu. - Martti, 8.

Ja sit jos pannaan niinku tekemään jotain tollasii hommii et se ei pysty luovuuttaan siinä toteuttamaan niin tota se ei kyllä siinä sairastuu ihan tervekin ihminen jos on luova. - Martti, 14.

...olis pitäny niinkun jarrutella sitä vauhtia. Et liikaa vauhtia. Et loppuun palaminen, todellinen loppuun palaminen tapahtu siellä... - Lasse, 14.

Martin kokemukset papin työssä koetusta kiusaamisesta tukevat Salmen tutkimustulosta siitä, että työntekijän mahdollisuudet toteuttaa ja kehittää itseään ovat huonommat niissä seurakunnissa, joissa on huono ilmapiiri, kuin niissä, joiden työilmapiiri on hyvä tai neutraali. Huono ilmapiiri taas yhdistyi selkeästi huonoon johtamiseen.¹⁶⁹ Salmen tutkimuksen valossa Martin sairastuminen on luonnollinen seuraus työpaikan ahdistavasta ilmapiiristä, johon on liittynyt merkittävästi myös huono johtaminen. Myös Lassen ja Martin kokemukset papin työn kokonaisvaltaisuudesta tukevat Salmen tutkimustulosta siitä, että monet seurakunnan työntekijät ovat tyytymättömiä työaikoihin ja työmääriin.¹⁷⁰

Lassesta poiketen Martti on kuitenkin vielä ensimmäisen sairastumisensa jälkeen palannut joksikin aikaa papin työhön, tosin eri seurakunnassa. Uudessa paikassa hän kuitenkin on sairastunut uudelleen. Jälleen hän oli kohdannut työyhteisön, joka ei hyväksynyt häntä sellaisena kuin hän oli.

Et siis voi vaan kysyä että missä on rakkaus seurakunnissa - ainakin siellä - - silloin. - Martti, 10.

Kyl, sehän oli siis semmonen juttu että jos sä niinku olet taiteilija ja on pappi niin silloinhan sä et saa sitä hyväksyntää papeilta etkä saa sitä hyväksyntää taiteilijoilta. Molemmat ajattelee et se on outo tyyppi ja joku kumma, ei se ihme jos se sairastuu se on hullu tai jotain. - Martti, 14.

Uusi pettymys oli johtanut Martin arvioimaan elämänsä jälleen uudelleen, ja jonkin aikaa hän olikin harkinnut ja aloittanut vielä terapeutiksi opiskelua. Lopulta hän oli kuitenkin oivaltanut taiteilijuuden tärkeyden identiteetissään uudella tavalla ja opiskelun sijaan perustanut oman taiteilijaryhmän.

...mut sit mä tajusin et hetkinen, nyhän mä taas yritän jotain muuta mitä mä ihan oikeesti haluan. Ja jos mä niinku oikeesti oon taiteilija, niin miks mä sitte tällasta - - . Mä tajusin ja sit mä lopetin sit sen. Ja sittehän mä kutsuin, perustin, kutsuin kokoon siis tällasen taiteilijaryhmän. - Martti, 10.

¹⁶⁹ Salmi 2001, 135–136.

¹⁷⁰ Salmi 2001, 137.

Eläkkeelle jäätyään Martti ei ollut tehnyt papin työtä edes keikkaluontoisesti. Hän oli halunnut tehdä selkeän pesäeron koko luterilaiseen kirkkoon, johon oli työuransa aikana pettynyt syvästi. Luterilaisen kirkon sijaan Martti olikin alkanut tuntea kiinnostusta ortodoksiseen kirkkoon, mutta ei ainakaan vielä ollut halunnut jättää luterilaista kirkkoa lopullisesti – muuten hän olisi joutunut luopumaan pappeudesta. Lasse sen sijaan oli eläkkeellä ollessaan tehnyt ajoittain myös papin töitä ja kehittänyt paraikaa uusia ideoita taiteen tekoon liittyen. Martti oli aiemmin halunnut tietoisesti pitää aiemmin hengelliset aiheet pois taiteestaan, mutta sairastumisen jälkeen tilanne oli muuttunut: Martti oli alkanut työstää ideoita julistavasta taiteesta.

... mul on ollu semmonen neuroottinen asennoituminen siihen että ei missään tapauksessa uskontoa, että jotain abstraktia, se poikkeee kokonaan teologiasta, et se on liian raskasta jos maalaa niitä sitte siinä. – Martti, 12.

... kyllä sen verran voin sanoa että mua niinku kiinnostaa semmonen, loppuelämä et alkaski tekee - - myös tätä uskontopuolta - - siinä tekemisessä. - -jos semmosen yhen näyttelyn tekis, rakentaa kokonaan sillee et siin ois sitte tätäki puolta siinä mukana. – Martti, 12.

Että nyt kun ikää on niin paljon eikä enää oo niin väliä, eläkkeellä ja muuta - - siis maalaaminenhan, sehän lähentelee niinku uskonnon harjoittamista, niinku meditaatiota... – Martti, 12–13.

Martin ja Lassen tarinoiden eroja voi tarkastella myös tarinoiden kokonaissävyn näkökulmasta. Martin tarina sävyttyy Lassea enemmän haasteiden, hyväksynnän puutteen ja uhrin asemaan joutumisen kautta. Tarina muistuttaa eri klassisista tarinatyypeistä eniten *tragediaa* – tarinaa, jossa sankari kohtaa pahuuden voimat, mutta joutuu niiden voimien kukistamaksi. Tragedian päähenkilön tavoin Martti on viaton ja herättää myötätuntoa.¹⁷¹ Martin tarinasta välittyvän taiteilijuuden mallin voi nähdä edustavan eräänlaista kristus-hahmoa, joka uhraa itsensä – tosin ei taiteilijuuden, vaan pappeuden tähden. Martin taiteilijuus näyttää sen sijaan edustavan enemmän postmodernia yhteisproduktio-taiteilijaa, joka toimii osana ryhmää purkaen yksilötaiteilijan myyttiä.¹⁷² Taiteilijuus vastaa näin Martin tarinassa siihen luovuuden ja toisaalta myös yhteisöllisyyden kaipuuseen, joka on papin työssä kokenut täystyrmäyksen.

Lassen tarina ei osu yhtä selvästi yksin minkään perinteisen juonityypin kanssa, mutta tarinassa on piirteitä *sankaritarinasta*, jossa minuus ja omat kyvyt asetetaan julkiseen testiin.¹⁷³ Lassen tarinassa tärkeitä näytönpaikkoja on

¹⁷¹ Hänninen 2003, 96.

¹⁷² Lepistö 1991, 53, 64.

¹⁷³ Hänninen 2003, 96.

esiintynyt niin taiteilijana kuin papin työssä. Lassen taiteilijuuden mallin voi nähdä Heikin tavoin kumpuavan osittain taiteilijaneron myytistä, mutta toisaalta hänen omistautuvassa työtavassaan on myös uhrautuvan kristus-hahmon piirteitä.

6.2. Ammatti-identiteetti vuorottelutarinoissa

Myös Lasse ja Martti käsittelivät ammatti-identiteettiään erityisesti persoonallisen identiteetin kautta, eli ammatti-identiteetin henkilökohtaisella tasolla. Persoonalliseen identiteettiin liittyvät teemat kuitenkin painoutuivat eri tavoin. Erot ja yhtäläisyydet on esitetty seuraavassa taulukossa.

Taulukko 11: Ammatti-identiteetin teemat vuorottelutarinoissa

	LASSE	MARTTI	YHTEISTÄ
HENKILÖKOHTAINEN TASO	Oma usko taiteen teon taustalla	Itsensä toteuttaminen Vapaus	Luovuus Itsenäisyys
	Näkemyks taiteen ja kirkon yhteisestä tehtävästä		
SOSIAALINEN TASO	Sitoutuminen kirkkoon Yksinäisyys	Erilaisuuden kokemus Hyväksynnän puute Työpaikkakiusaaminen Erottautuminen kirkosta Samaistuminen omaan taiteilijaryhmään	
KÄYTÄNNÖN TASO	Molempien alojen näkökulmia yhdistävät työtehtävät	Taidemaailman toimintatavat	Papin työn kokonaisvaltaisuus ja ajankäyttö

Henkilökohtaisella tasolla molemmille tärkeitä arvoja olivat luovuus ja itsenäisyys, mutta Martin kohdalla nämä arvot eivät olleet papin työssä päässeet toteutumaan. Lassen kohdalla on toisin: asema kirkkoherrana oli mahdollistanut luovuuden ja itsenäisyyden myös pappina. Lassen kohdalla sekä pappisuuden että taiteilijuuden taustalla vaikuttaa selkeästi oma usko. Siihen liittyvät arvot ja kokemukset ovat luoneet pohjan ja vahvan sisäisen motivaation molemmissa ammateissa toimimiseen.¹⁷⁴ Lassen käsitys taiteilijan ja papin tehtävästä näyttää kytkeytyvän erottamattomasti koko hänen jumalakuvaansa. Ilon Jumalan palveluksessa taiteilijalla ja papilla on yhteinen tehtävä: kutsua toisia ihmisiä iloon. Myös itse maalaaminen voi olla kuin rukousta.

Jumalahan on ilon puolella. Mun mielestäni. Jumala on ilon Jumala. Noin perustaltaan. Ja tota, kyllähän papin tehtävä on kutsua ihmisiä iloon. - - Että siin on niinku samaa, taiteilijan prosessissa on samaa kun papin työssä, on se niinku

¹⁷⁴ Salmi 2001, 27.

ilon välittäminen ja kutsuminen luokse. Taideteoshan kutsuu katsomaan, kutsuu luokse. Pappi kutsuu myöskin Jeesuksen luo. – Lasse, 10–11.

...nyt jälkipuoliskolla luomiskauden mä olen siunannu sen pohjan aina. Ja sitte tietysti se prosessi. Se on eräänlainen ahdistava rukous. Joka purkautuu sitten, kun sen saa valmiiks – niin se tuo sellasen suunnattoman mielihyvän, täyttymyksen. Se mihin pyrkii niin se täyttyy. Täyttymys. – Lasse, 15.

Lasse ei käytä sanaa kutsumus, mutta hänen sitoutumistaan taiteilijan ja papin työtä yhdistäviin arvoihin voi verrata kutsumukseen. Frostin tutkimuksen mukaan kutsumus-sanaa käytetään pappien keskuudessa melko arasti, mutta samaan aikaan kutsumuksen kokeminen on tärkeää.¹⁷⁵ Frostin mukaan kutsumuksen kohdalla koettiin tärkeäksi myös se, ettei kutsumus ole pakkopaita tai väline, eikä toisaalta myöskään pelkkää kiinnostusta papin työtä kohtaan.¹⁷⁶ Myös Lassen kohdalla kutsumuksen kokeminen näyttäytyi tärkeänä, samoin kuin mahdollisuus tulkita sitä vapaasti. Lassen tarinassa taiteilijan ja papin työn yhteisten piirteiden tunnistaminen näyttäytyy tärkeänä osana oman ammatti-identiteetin pohdintaa.

Mä oon ainaki kokenu sen että papin tulis olla niinku luova henkilö. Uutta luova henkilö. Eli eli että siis pahinta on se, että ajautuu semmoseen tiettyihin, tietyille rattaille, että mikään ei liikahda...

... taide, se on luomisprosessi. - - Jos puhutaan nyt näin karkeasti sanottuna että ihmisten käsittely – se on luovaa puuhaa. Se on taidetta mun mielestä, ihmisten käsittely. - - Se on luovaa. Luovaa työtä. Ja tietysti saarna on luomisprosessi. – Lasse, 10.

Martin tarinassa oman uskon tärkeys nousi esiin sekä papiksi suuntaamisen yhteydessä että tarinan lopussa. Pappisuuden ajan kokemukset kertoivat sen sijaan Martin tunteista ja näkemyksistä lähinnä negatioiden kautta. Positiiviset kokemukset ja arvot painottuivat pääasiassa taiteilijuuteen. Taide olikin lähtökohtaisesti ollut Martin elämässä läsnä omasta kiinnostuksesta ja sisäisestä tarpeesta johtuen, ei ulkoisista paineista. Taide oli merkinnyt itsensä toteuttamista, vapautta ja luovuutta. Martin motivaatio tehdä taidetta on näin ollen ollut aina selkeästi sisäinen.¹⁷⁷ Pappisuus oli alkanut merkitä huonojen kokemusten myötä jotakin aivan päinvastaista – kaiken vapauden ja luovan itsensä toteuttamisen vastakohtaa.

Myös Lasselle luovuus oli tärkeä arvo, mutta hänen elämässään luovuuteen liittyi oman isän perintönä tulleita vahvoja vaikutteita. Lasse kuvaa taiteilijuutta usein ilmauksilla, jotka kuvaavat kaipuuta vapaampaan ilmaisuun taiteilijana.

¹⁷⁵ Kutsumuksen tärkeyden ovat havainneet myös mm. Niemelä 1999, 231, Salmi 2001, 177, Saarinen 2005, 211–212.

¹⁷⁶ Frosti 1996, 92–93.

¹⁷⁷ Salmi 2001, 27.

Ja sitten mulla on hirveen ehdoton toi muoto. - - mul on kaikki niin tarkasti kontrollissa ja mä olen sen orja myöskin, että mua on ärsyttänyt että miksi mun täytyy tämmöstä tehdä koko ikäni... - - Et joskus mä tein sillai et mä heitin ämpärillä maalia, et nyt saa valua. (H: Miltä se tuntu?) Hyvältä! Ku sai oikein lotrata ja vääntää ja kääntää... - Lasse, 5.

Papin työssä luovuus oli kuitenkin saanut puhjeta kukkaan uudella tavalla.

Juu juu nimenomaan, tämä (papin työssä tehty projekti) oli luova. Ja mä sain sen toteuttaa. Ja se oli sitä mitä mä halusin. – Lasse, 9.

Myös **sosiaalisen tason** käsittelyyn liittyi Lassen ja Martin tarinoissa eroja. Kumpikaan ei ollut samaistunut vahvasti muihin pappeihin, mutta Lasse oli kuitenkin vahvasti sitoutunut luterilaiseen kirkkoon ja omaan seurakuntaansa. Omiin vertaisryhmiin – muihin taiteilijoihin ja pappeihin – liittyvää pohdintaa ei juuri esiinny Lassen tarinassa. Vertaisryhmien sijaan tarinassa on mukana vahvoja esikuvia, joista keskeisin on oma taiteilija-isä.¹⁷⁸ Pappina erityisen tärkeänä hahmona näyttäytyy piispa, jonka kohtaamisen myötä Lasse päätyi sitoutumaan kirkkoon.

Martti sen sijaan oli tahtonut pitäytyä tiiviisti erillään kirkosta, joka oli tuottanut hänelle pettymyksen erityisesti työyhteisönä. Martti ei olisi omaloitteisesti tahtonut lähteä papin työstä, mutta ahdistavassa ilmapiirissä hänelle ei ollut jäänyt muuta vaihtoehtoa. Martti ei ollut kokenut tullessa hyväksytyksi seurakunnan työyhteisössä pappina, mutta myöskään taiteilijuudelle ei ole annettu seurakunnassa arvoa. Taiteilijuutta ei oltu arvostettu myöskään omassa lähipiirissä. Näin samaistumisen mahdollisuudet olivat jääneet kaiken kaikkiaan hyvin vähäisiksi. Pappien sijaan Martti oli kuitenkin voinut samaistua omaan taiteilijaryhmäänsä, joka oli mahdollistanut uudenlaista itsenäisyyttä ja omatoimisuutta, ja jossa kaikki jäsenet olivat hyötyneet toisistaan.

Ne (näyttelyt) on mun organisoimia, minä oon järjestänyt. - - Mä oon ollu tässä vähän niinku tämmönen ikäänku, epävirallinen taidemanageri. – Martti, 10.

Me ollaan niinku ystäviä, ollaan tässä vuosien myötä tultu hyviksi ystäviksi ja tota – siit on ollu kaikille hyötyä. – Martti, 11.

Selkein yhteinen teema Martin ja Lassen ammatti-identiteetin eri teemojen joukossa löytyi **käytännön tasolta**: papin työn kokonaisvaltaisuus ja ajankäytön haasteet olivat molemmat omalta osaltaan vaikuttaneet väsymiseen papin työssä. Työaikaan liittyvät haasteet olivat papin työssä tyypillisiä myös Frostin

¹⁷⁸ Lepistö 1991, 253. Lasse on Lepistön tietojen mukaan melko poikkeuksellinen taiteilija, sillä ns. kulttuurikodeista tulee Lepistön mukaan Suomessa huomattavasti vähemmän kuvataiteilijoita kuin kirjailijoita.

tutkimuksessa.¹⁷⁹ Martin kohdalla käytännön tason pohdintaan liittyivät myös papin työn raskaus ja epäitsenäisyys. Martti oli herkkänä ihmisenä kokenut papin töihin liittyvät kuormittavat tehtävät erityisen rankkoina, ja rankkuutta oli lisännyt kokemus siitä, että omaa työtä ei ollut mahdollista määritellä ja rajata itse. Omaa luovuutta oli ollut mahdollista toteuttaa paljon itsenäisemmin nuorisotyössä, jossa Martti oli toiminut useita vuosia ennen pappautaan.

Frostin tutkimuksessa papin työssä katsottiin olevan paljon inhimillisesti raskaita työtehtäviä esimerkiksi sairauksiin ja kuolemaan liittyen. Raskaat tilanteet saatettiin kuitenkin kokea myös kasvun paikkoina. Tottumuksen ja hyvän rutiinin sekä joustavan työn suunnittelun koettiin suojaavan papin psyykettä ja vähentävän työn raskautta.¹⁸⁰ Martin kohdalla työn epäitsenäisyys ja kiireisyys eivät ole kuitenkaan mahdollistaneet joustavaa ajankäytön suunnittelua, ja sosiaalisen tuen puutteessa raskaiden tehtävien rankkuus on korostunut entisestään.

Käytännön tason pohdinnassa nousivat esiin Martin kohdalla myös taidemaailman toimintatavat. Monen muun taiteilijan tavoin Martti koki, että ilman kulttuurisukua tai rahaa on vaikeaa päästä osoittamaan osaamistaan ja päästä alkuun taiteilijan työssä. Ongelma nousee esiin myös Lepistön tutkimuksessa sekä uusimmissa taiteilijan työtä käsittelevissä tutkimuksissa. Vain harvat kuvataiteilijat kykenevät ansaitsemaan elantonsa ainoastaan päätoimisena taiteilijana. Etenkin alkuvaiheessa moni taiteilija joutuu hankkimaan toimeentulonsa erilaisilla sivuansioilla tai toisen pääammatin avulla. Joskus eletään työttömyyskorvausten varassa.¹⁸¹ Oman isän esimerkin kautta Lassella onkin Marttiin verrattuna ollut helpompi lähtökohta taiteilijuuteen.

Molempien alojen näkökulmia yhdistäviä työtehtäviä ilmeni käytännön tasolla vain Lassen tarinassa: papin työn tekeminen luovasti tasapainotti sitä, ettei taiteelle ollut muuten aikaa tai voimia. Papin työssä Lasse oli käyttänyt taidettaan muun muassa saarnojen tukena. Molempien alojen yhdistyminen näkyi myös siinä, että Lasse näki taiteellaan vahvasti hengellisen funktion.

*Ja sitte yleensä ku mä pidin, mul oli semmonen teline jonka mä nostin kirkkosalin eteen ja pistin siihen tauluun ja puhuin sen taulun kautta. Ja se oli, se oli tosi hyvä.
- - Siinä poistu jotain semmosta siitä viestin välistä, joka helposti siellä puhutun*

¹⁷⁹ Frosti 1996, 107; Salmi 2001, 146. Myös Salmen mukaan työajat ja -määrä aiheuttivat keskimäärin eniten psyykkistä rasitusta seurakuntien hengellisen työn tekijöille.

¹⁸⁰ Frosti 1996, 98, 100, 139.

¹⁸¹ Lepistö 1991, 254; Karttunen 2013, 123; Herranen & Houni & Karttunen 2013, 52.

sanan lomassa on. Eli kun saa näkemällä nähdä. - - kun mä muunsin sen puhutun saarnan kuvaksi. – Lasse, 7.

Mä nähtävästi sain sen luovan tarpeeni tyydytettyä tossa papin työssä. – Lasse, 11.

Ja tota, se mulla on semmonen pääajatus näiden taulujen kohdalla, että niissä täytyy olla kristillinen sisältö. Niiden täytyy kertoa jotakin uskosta, Kristuksesta, Jumalasta. – Lasse, 5.

Martti oli kokenut aiemmin, että hengellisten aiheiden käsittely olisi ollut liian raskasta taiteilijana. Viime aikoina myöskään selkeän hengelliset aiheet olivat kuitenkin alkaneet tuntua kutsuvilta. Vaikka Martti olikin etäännytynyt luterilaisesta kirkosta, taide ja usko olivat lähentyneet toisiaan. Tähän oli liittynyt kokemus uudesta iän ja elämäntilanteen tuomasta vapaudesta.

...enää ei tarvitse mielistellä ketään. – Martti, 20.

6.3. Kohti uutta

Vuorottelutarinat muodostavat ammatillisen tarinan, jossa taiteilijuuden ja pappeuden suhde hahmottuu vuorottelun ja vastakkaisuuksien kautta. Tarinan muoto on näin ollen vuoroin progressiivinen, vuoroin regressiivinen: tasaantumista ilmenee vasta loppuvaiheessa. Vuorottelutarinoista välittyvä sisäinen tarina näyttää ohjautuvan vahvimmin *omistautumisen* ura-ankkurin mukaan.¹⁸² Vuorottelevan tarinan kulun lisäksi tarinoita yhdistää kokemus papin työssä uupumisesta. Yhteistä on myös se, että molempien tarinoissa ammatti-identiteettiä hahmotetaan erityisesti *persoonallisen identiteetin* kautta. Persoonallisessa identiteetissä tärkeitä arvoja ovat molemmille *itsenäisyys* ja *luovuus*.

Yhteisistä piirteistä huolimatta tarinoissa on eroja. Martin kohdalla lapsuuden kodin ilmapiiri on vaikuttanut taiteilijuutta tukahduttavasti, Lassen kohdalla taas rohkaisevasti. Myös uupumisen syyt ovat erilaiset. Martin kohdalla uupumisen taustalla on vahvasti työpaikkakiusaaminen sekä kokemus siitä, että papin työssä ei ollut mahdollista käyttää omaa luovuutta ja olla itsenäinen. Lasse taas näkee uupumisen syyksi sen, ettei osannut itse hidastaa tahtia. Lisäksi kummankin kohdalla taustalla on myös papin työn kokonaisvaltaisuus.

Myös *taiteilijuuden ja pappeuden yhdistyminen* muodostaa selkeän erottavan tekijän Lassen ja Martin ammatti-identiteetissä. Kummankaan tarinassa ei ilmene tietoista pyrkimystä kahden alan yhteensovittamiseen, mutta siitä huolimatta Lassen kohdalla on tapahtunut taiteilijuuden ja pappeuden

¹⁸² Lieblich et. al. 1998, 91.

yhdistymistä ja limittymistä usealla eri ammatti-identiteetin käsittelyn tasolla. Lassen kohdalla oma usko on sekä taiteilijuuden että pappeuden perusta, joka vaikuttaa hänen työskentelytapoihinsa sekä taiteilijana että pappina. Lasse myös näkee taiteilijan ja papin tehtävissä paljon yhteistä. Lassen vahvaa sitoutumista hengellisiin arvoihin sekä taiteilijuudessa että pappeudessa voi nimittää myös kutsumukseksi. Martin kohdalla taiteilijuus ja pappeus lähenevät vasta tarinan loppuvaiheessa, mutta silloinkin enemmän oman spiritualiteetin alueella. Syvien luterilaiseen kirkkoon kohdistuvien pettymysten jälkeen pappeus ei enää ole Martille ajankohtainen asia. “Mahdollisen minän” alueella taiteen yhdistyminen hengellisiin teemoihin alkaa kuitenkin tuntua kiinnostavalta.¹⁸³

Taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymisessä näkyvä ero voi liittyä moniin asioihin aina lapsuuden kodin ilmapiiristä kokemuksiin papin työssä. Lassen tarinassa kodin ilmapiiri on muodostanut lähtökohdan, josta on ollut hyvä ponnistaa taiteilijaksi. Se ei ole kuitenkaan ole asettanut myöskään pappeutta vähempiarvoiseen asemaan taiteilijuuteen verrattuna. Myöhempi, kirkkoon liittyvä hengellinen kokemus on lisäksi vakuuttanut Lassen sitoutumisestaan kirkkoon. Martin kohdalla lapsuuden kokemukset eivät ole rohkaisseet taiteilijuuteen, ja lisäksi kokemus kirkosta on sävyttynyt lapsuudessa perheen ankaran kristillisyyden myötä negatiivisesti. Myöhemmin Martti on lähtenyt perheensä toivomalle tielle omasta halustaan, mutta työelämän kokemukset ovat toimineet papin identiteettiä nujertavasti.

Papin työstä minut savustettiin. (Martti)¹⁸⁴

Lassen ja Martin erilaisia kokemuksia papin työssä näyttää määrittävän paljon se, missä määrin papin työssä on koettu itsenäisyyttä. Itsenäisyys on mahdollistanut luovuuden ja itsensä toteuttamisen. Lassen kohdalla luovuuden käyttäminen on ollut kirkkoherrana mahdollista, mutta Martin työssä epäitsenäisyys ja kiireisyys ovat tehneet sen mahdottomaksi. Toinen kokemuksia papin työssä määrittävä tekijä liittyy vahvasti työyhteisöön. Martin kohdalla työyhteisön tulehtunut ilmapiiri ja työpaikkakiusaaminen ovat syventäneet pettymystä pappeuteen ja tehneet papin työssä toimimisesta ja kasvamisesta mahdotonta. Lasse ei puhu vastaavista ongelmista, mikä selittyyneen ainakin

¹⁸³ Hänninen 2003, 62.

¹⁸⁴ Martti analyysin palautteena lähetetyssä sähköpostissa 25.3.2014.

osittain sillä, että kirkkoherrana hänellä on ollut työhönsä enemmän päätäntävaltaa kuin Martilla.

Katsoessaan menneisyyttään Lasse ja Martti ovat kumpikin sitä mieltä, että asiat olisivat voineet mennä paremminkin.

Mä menen niin täysillä mukaan. Siinä käy huonosti. Ja niin mulle kävi huonosti. – Lasse, 14.

Mulle se on ilmeisesti ollut rasite ja on ollu aika rankkaa ja raskasta että – helpommalla olis päässy jos olis ollu vaan pappi – tai toisin päin. – Martti, 23.

Kumpikaan ei silti näe tulevaisuutta toivottomana. Molemmilla on mielessään ajatuksia ja ideoita uusista taiteellisista projekteista. Pappuus ei ole enää taiteilijuutta rajoittava tekijä. Tätä vapautta Lasse ja Martti käyttävät ja tulkitsevat taustoistaan käsin kuitenkin eri tavoin.

Taiteilija lepää pappina ja pappi taiteilijana. (Lasse)¹⁸⁵

Papin työtehtävät pystyy hoitamaan kuka tahansa teologin planttu, mutta minun työtäni taiteilijana ei pysy tekemään kukaan muu kuin minä itse. Tietenkin jos Luoja suo. (Martti)¹⁸⁶

¹⁸⁵ Lasse analyysin palautteena lähetetyssä sähköpostiviestissä 19.3.2014

¹⁸⁶ Martti analyysin palautteena lähetetyssä sähköpostissa 25.3.2014

7. Yhdistymisen ja eriytymisen tarinat

7.1. Ammatilliset tarinat vertailussa

Tutkimuksen ensimmäistä kysymystä taiteilijuuden ja pappeuden suhteesta haastateltavien ammatillisissa tarinoissa hahmotettiin narratiivisen tutkimuksen holistista muodon analyysia hyödyntäen. Haastattelut ryhmiteltiin ammatillisiin tarinaryhmiin sen mukaan, millaisessa suhteessa taiteilijuus ja pappeus ilmenivät toisiinsa nähden haastateltavien elämässä: olivatko taiteilijuus ja pappeus eläneet rinnakkain, vai oliko toinen joutunut väistymään toisen tieltä. Näin löytyi kolme erilaista tarinaryhmää: muutostarinat (Marja ja Heikki), kompromissitarinat (Marika, Vilho ja Eemil) ja vuorottelutarinat (Lasse ja Martti).

Tarinaryhmiä tarkasteltaessa havaittiin, että tarinoiden kulkua ja taiteilijuuden ja pappeuden suhdetta määrittävät kussakin ryhmässä erilaiset arvot ja motiivit. Eri motivaatiotekijöitä kuvaavista käsitteistä *ura-ankkurit* kuvasivat havainnollisimmin sitä, mitkä arvot yhdistivät tarinoita toisiinsa.

Taulukko 11: Tarinaryhmien ura-ankkurit

	URA-ANKKURI	YHTEISTÄ
MUUTOSTARINAT	luovuus	itsenäisyys
KOMPROMISSITARINAT	turvallisuus	vapaus
VUOROTTELUTARINAT	omistautuminen	itsensä toteuttaminen

Muutostarinoissa yhteisenä ura-ankkurina on *luovuus*, jota voisi kutsua Salmen tapaan myös *kasvumotivaatioksi*.¹⁸⁷ Kun luovuus ei ole voinut toteutua kylliksi kokonaisvaltaisessa papin työssä, eikä omaa kasvupotentiaalia näin ollen ole voitu käyttää, ammatillisessa tarinassa on tehty selkeä muutos siirtyä pois kokoaikaisesta papin työstä päätoimiseen taiteilijuuteen. Näin taiteilijuus oli priorisoitu suhteessa ajan käyttöön, vaikka itse pappeudesta ei ole luovuttu.

Kompromissitarinoissa määrävänä yhteisenä ura-ankkurina on *turvallisuus*. Papin työ toimii tasapainottavana elementtinä taiteilijuuden epävarmuudelle. Kompromissitarinoissa pappeus on saanutkin toteutua itsenäisemmin kuin muutostarinoissa (sairaalapapin työssä ja pienessä seurakunnassa). Turvallisuuden voi nähdä Salmen työmotivaation tasojen jaottelussa *yleiseksi motivaatiotekijäksi*,

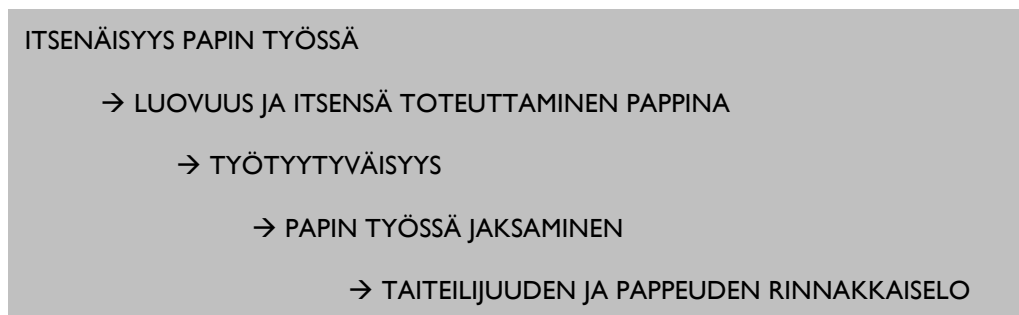
¹⁸⁷ Salmi 2001, 60; Salminen 1989, 63.

joka kuvaa kompromissitarinoissa yhteistä kokemusta siitä, että turvalliset olosuhteet tukevat omaa jaksamista työssä ja sopivat omaan luonteeseen.¹⁸⁸ Sisäisten ja ulkoisten motivaatiotekijöiden näkökulmasta turvallisuus edustaa ulkoista motivaatiota.¹⁸⁹ Lisäksi rinnalla on kaipuu itsenäisyyteen ja luovuuteen, jotka kuitenkin näyttävät toteutuvan kylliksi kompromissitilanteessa.

Vuorottelutarinoissa määräävänä yhteisenä ura-ankkurina taas on *omistautuminen*.¹⁹⁰ Tämän saattoi päätellä siitä, että taiteilijuus ja pappeus ovat olleet Lassen ja Martin tarinoissa niin suurta omistautumista vaativia töitä, että niiden on ollut vaikeaa elää rinnakkain. Kaiken aikaa omistautumisen rinnalla kulkee kuitenkin myös tarve luovuuteen ja itsenäisyyteen, mutta sen toteutuminen on riippunut työpaikasta ja työyhteisöstä. Salmen jaottelussa omistautuminen ei asetu selkeästi kasvu- arvostus- tai yleiseksi motivaatiotekijäksi. Sen sijaan omistautumista voi kuvailla sisäisen ja ulkoisen motivaation yhdistelmäksi, jossa oma halu pyrkii yhdistymään ympäristön odotuksiin.¹⁹¹

Riippumatta siitä, millainen oli taiteilijuuden ja pappeuden suhde ammatillisessa tarinassa, kaikille haastateltaville oli tärkeää voida toimia työssään itsenäisesti ja vapaasti ja toteuttaa itseään. Itsenäisyys näyttääkin toimivan eräänlaisena positiivisen kehityksen mahdollistajana, jonka johdosta taiteilijuus ja pappeus voivat tukea toisiaan ammatillisessa tarinassa. Tätä ”ihannetilaa” havainnollistaa seuraava kuvio:

Taulukko 12: Itsenäisyyden merkitys taiteilija-papin tarinassa



Ilman riittävää itsenäisyyttä ja vapautta ei ole ollut mahdollista käyttää luovuutta eikä toteuttaa itseään, mikä on ajanut muutostarinoissa valintaan jättää päätoiminen papin työ, ja vuorottelutarinoiden Martin kohdalla myös

¹⁸⁸ Salmi 2001, 60.

¹⁸⁹ Salmi 2001, 27.

¹⁹⁰ Salminen 1989, 62–63.

¹⁹¹ Launonen 2009, 17.

työuupumukseen.¹⁹² Itsenäisyys näyttäytyy tarinoissa myös edellytyksenä pappeuden ja taiteilijuuden yhdistämiselle suhteessa ajankäyttöön. Kompromissitarinoissa itsenäisyys papin työssä oli mahdollistanut papin työn tekemisen omalla tavallaan, ja siten myös suuremman työtyytyväisyyden. Samalla taiteilijuus oli voinut toteutua helpommin papin työn rinnalla. Myös Heikin tarinassa tällaisesta yhdistymisestä löytyy positiivinen esimerkki ajalta, jona hän toimi sivutoimisena pappina merivoimissa.

Itsenäisyys ei kuitenkaan ollut tae taiteilijuuden ja pappeuden rinnakkaiselosta. Lassen tarinassa itsenäisyys oli toteutunut työssä kirkkoherrana, mutta yhdistettynä työn kokonaisvaltaisuuteen ja ajankäytön ongelmiin se oli ajanut uupumukseen. Näyttääkin siltä, että parhaiten itsenäisyys tukee sekä pappetta että taiteilijuutta silloin, kun papin työtä tehdään muualla kuin seurakunnassa. Myös kompromissitarinoiden Eemil, jonka tarinassa taiteilijuus ja pappeus olivat toteutuneet samanaikaisesti, koki työn kirkkoherrana ajan käytön kannalta hankalaksi. Eemil ei kuitenkaan näennäisesti samanlaisesta työtilanteesta huolimatta joutunut kokemaan työuupumusta.

Hännisen mukaan ihmisen arvojen ja hänen elämänsä todellisuuden välillä on aina jonkinasteinen yhteys. Tämä yhteys liittyy toisaalta siihen, että ihminen on voinut muovata elämäänsä arvojensa suuntaan, ja toisaalta siihen, että arvojärjestelmää muokataan sen mukaan, millaiset arvot elämäntilanne sallii. Esimerkiksi äkkinäinen muutos elämäntilanteessa voi johtaa arvojen ja todellisuuden välisen kuilun syntymiseen ja asettaa paineen muuttaa arvojärjestelmä tilanteen mukaiseksi. Monesti muutos voi olla käännteentekevä ja aiheuttaa myönteistä kehitystä.¹⁹³

Tarinaryhmistä erityisesti muutostarinoissa ja vuorottelutarinoissa on nähtävissä selkeitä arvojen tasolla tapahtuneita muutoksia. Hännisen mukaan esimerkiksi erilaiset kääntymiskokemukset ja uudestisyntymiskokemukset ovat esimerkkejä siitä, miten arvojen tasolla tapahtunut muutos muuttaa myös ihmisen koko elämän hahmotustapaa.¹⁹⁴ Vuorottelutarinoissa uskonnollinen kokemus on ensin muuttanut arvojärjestystä niin, että papin työ on tullut taiteilijuutta ensisijaisemmaksi. Papin työssä uupuminen on kuitenkin saanut tarkistamaan tätä uutta arvojärjestystä ja muistamaan taiteilijuuteen liittyvien arvojen tärkeyden

¹⁹² Niemelä 2004, 32. Havainnon voi nähdä tukevan Niemelän tutkimustulosta siitä, että papeille on tänä päivänä yhä tärkeämpää voida toteuttaa työssään itseään.

¹⁹³ Hänninen 2003, 65–66.

¹⁹⁴ Hänninen 2003, 66.

omassa elämässä. Muutostarinoissa papin työstä lähtemisen voi nähdä toisaalta seurauksena arvojen tasolla tapahtuneesta muutoksesta tai tiedostamisen prosessista. Toisaalta itse muutoksen voi nähdä myös aiheuttaneen arvojen uudelleen arviointia ja kiteytymistä. Kompromissitarinoissa arvojen ja oman elämän välistä tasapainoa on nähtävästi haettu koko työuran ajan, joten äkillisille muutoksille ei ole ilmennyt tarvetta.

Tarinoiden sisältämiä muutoksia voi tarkastella myös identiteetin hahmottamisen ja rakentumisen prosessina. Heikkisen mukaan kaikki itseilmaisun muodot ovat eräänlaista identiteetin luomista ja hahmottamista, ja myös työ voidaan nähdä yhtenä itseilmaisun muotona. Aina itseyden representaatiot eivät kuitenkaan ole tyydyttäviä: representaatio voi olla puutteellinen tai sen merkitys voi muuttua ajan kuluessa.¹⁹⁵ Tästä näkökulmasta muutostarinoiden ja vuorottelutarinoiden elämänmuutokset voidaan nähdä myös identiteetin muokkautumisen prosessina, jonka eri vaiheissa elämäntilannetta on pyritty korjaamaan oman muuttuneen identiteetin mukaiseksi – tai identiteettiä elämäntilannetta vastaavaksi. Kompromissitarinoissa identiteetin ja oman elämän välillä on nähtävästi vallinnut riittävä vastaavuus, jolloin tarvetta tilanteen korjaamiseen ei ole ilmennyt.

Hännisen mukaan tarinallisessa lähestymistavassa keskeiset teoriat tarkastelevat ihmisen toimintaa ”*intentionaalisenä, päämäärään pyrkivänä ja merkityksellistettyyn ulkomaailmaan kohdistuvana toimintana*”. Näin ollen ihmisen tekemisiä ei pidä selittää kausaalisten syiden avulla, vaan intentioiden ja perusteidensa kautta.¹⁹⁶ Ura-ankkurit ja niihin sisältyvät arvot ja motiivit voidaan nähdä taiteilija-pappien tarinoissa intentioina, jotka ovat suunnanneet heidän tarinoidensa kulkua elämäntilanteiden sallimien mahdollisuuksien mukaan. Intentioihin ovat puolestaan vaikuttaneet niin lapsuudenkokemukset kuin kulttuuriset taiteilijuuden ja pappeuden mallitarinat, joista kuitenkin mikään yksittäinen malli ei näytä korostuvan ylitse muiden. Lisäksi kokemuksiin ammatin merkityksestä elämän kokonaisuudessa näyttävät vaikuttavan osittain myös muut kulttuuriset mallitarinat, kuten äitiys Marjan kohdalla.¹⁹⁷

Merkillepantavaa on, että juuri niissä tarinoissa, joiden lapsuudenkokemuksissa taiteilijuutta on ankarimmin vastustettu ja väheksytty, ja pappetta puolestaan ihannoitu, taiteilijuus ja pappuus erkanevat toisistaan tarinan

¹⁹⁵ Heikkinen 2001, 120.

¹⁹⁶ Hänninen 2003, 67.

¹⁹⁷ Hänninen 2003, 51.

edetessä. Niissä tarinoissa, joissa taiteilijuus ja pappeus ovat suhteutuneet toisiinsa tasapainottelun kautta, lapsuudenkodin ilmapiiriä kuvaa avoimuus tai neutraalius sekä taiteilijuutta että pappeutta kohtaan. Kuitenkaan kompromissitarinat eivät ole ainoita taiteilijuuden ja pappeuden välille etsittyä tasapainoa kuvaavia tarinoita: myös muutostarinoiden Heikki sekä vuorottelutarinoiden Lasse ovat löytäneet oman tiensä taiteilijuuden ja pappeuden välillä tasapainotteluun – tosin hieman erilaista reittiä kuin kompromissitarinat.

Eroista huolimatta kaikkia tarinoita yhdisti eräs mielenkiintoinen piirre: kiinnostus ja tarve taiteen tekoon on ollut kaikkien tarinoissa läsnä pienestä pitäen.¹⁹⁸ Pappeuden viedessä enemmän aikaa taide on odottanut vuoroaan aina siihen asti, kunnes sille on tullut taas tilaa. Vaikka papin työstä olivat jotkut lähteneet tai joutuneet lähtemään, taiteilijuudesta ei kukaan ollut luopunut.

Kootusti taiteilijuuden ja pappeuden ammatillisista tarinoista voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

Taulukko 13: Johtopäätökset taiteilija-pappien ammatillisista tarinoista

- Taiteilija-pappien ammatilliset tarinat eivät noudata yhtenäistä juonirakennetta, mutta kaikkia tarinoita yhdistää jo lapsuudesta asti elämässä ollut kiinnostus taiteeseen ja luovuuteen.
- Pappeuteen on lähes kaikkien lapsuudenkodeissa suhtauduttu lähtökohtaisesti rohkaisevammin kuin taiteilijan ammattiin, vaikka taidetta olisi tuettu harrastuksena.
- Taiteilijuus ja pappeus suhteutuvat elämäntarinoissa toisiinsa nähden joko *muutoksen*, *kompromissin* tai *vuorottelun* kautta.
- Tarinaryhmät ilmentävät *intentiona* (ura-ankkureita, arvoja ja motiiveja), jotka ovat ohjanneet haastateltavien elämäntarinoita joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Intentionot antavat vihjeitä tarinaryhmien sisäisten tarinoiden luonteesta.
- Intentionoiden lisäksi ratkaisuihin ovat vaikuttaneet myös papin työn luonteeseen ja työyhteisöön liittyvät ulkoiset tekijät.
- Papin ja taiteilijan työ ovat voineet toteutua elämässä yhtäaikaaisesti vain silloin, kun työ on luonteeltaan hyvin itsenäistä ja sallinut luovuuden käytön myös papin työssä.
- Tällöin papin työ on tällöin toiminut tasapainottavana tekijänä taiteilijuuden epävarmuudelle ja yksinäisyydelle, ja taiteilijuus on tukenut pappeutta tarjoamalla kanavan luovuudelle ja itsensä toteuttamiselle sekä vaikeiden asioiden käsittelylle.
- Kuitenkaan itsenäisyys ei ole ollut tae taiteilijuuden ja pappeuden yhdistämiselle ammatillisessa tarinassa, jos papin työ on ollut liian kiireistä ja kokonaisvaltaista.

¹⁹⁸ Houni & Ansio 2013d, 74. Myös Hounin ja Ansion tulosten mukaan kiinnostus taiteilijuutta kohtaan herää yleensä jo varhain.

7.2. Ammatti-identiteetin tarkastelu

Taiteilijuuden ja pappeuden suhdetta ammatti-identiteetissä tarkasteltiin Heikkisen (2001) ja Jokisen (2002) mallien avulla identiteetin sosiaalisen ja persoonallisen ulottuvuuden näkökulmasta. Samalla pyrittiin ottamaan huomioon myös taustalla vaikuttava ammatillinen tarina, josta identiteetin ja siihen sisältyvän ammatti-identiteetin katsotaan kumpuavan. Ammatti-identiteettiä lähestyttiin teemoittain holistisen sisällönanalyysin avulla.

Ammatti-identiteetin teemojen ryhmittelytavat muokkautuivat tutkimuksen edetessä. Aluksi etsittiin erikseen taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyviä teemoja, sitten niitä mainintoja, joissa taiteilijuus ja pappuus limittyivät. Lopulta löytyneet teemat asettuivat luontevimmin kolmeen pääryhmään, jotka kuvastavat kukin yhtä ammatillisen identiteetin käsittelyn tasoa.

Taulukko 14: Ammatti-identiteetin käsittelyn tasot Heikkistä ja Jokista mukaillen.

HENKILÖKOHTAINEN TASO	persoonallinen identiteetti	<i>arvot, asenteet, usko, näkemykset, motivaatio, oma erilaisuus</i>
SOSIAALINEN TASO	sosiaalinen identiteetti	<i>samaistuminen, sitoutuminen, sosiaalistuminen, roolit.</i>
KÄYTÄNNÖN TASO	työn luonne ja työn käytännöt	<i>työaika, työn rajoitteet/mahdollisuudet</i>

Aluksi teemoja tarkasteltiin tarinaryhmittäin. Henkilökohtaisella tasolla selvitettiin, mistä persoonallisen identiteetin teemoista haastateltavat puhuivat taiteilijuuteen ja pappeuteen liittyen. Näitä teemoja olivat arvot, asenteet, oma usko, motivaatiotekijät ja oman erilaisuuden kokemukset. Sosiaalisella tasolla tarkasteltiin, mitkä sosiaalisen identiteetin teemat nousivat haastatteluissa keskeisiksi. Näitä teemoja olivat työhön liittyviin arvoihin sitoutuminen, työhön liittyvät rooliodotukset ja ympäristön ennakkoluulot. Sosiaalistumisen teema jäi aineistossa vähemmän tärkeäksi. Käytännön tasolla tarkasteltiin lisäksi niitä teemoja, jotka eivät suoraan liittyneet joko persoonalliseen tai sosiaaliseen identiteettiin, vaan työn luonteeseen ja käytäntöihin – kuten työaikoihin, työn asettamiin vaatimuksiin, rajoitteisiin ja mahdollisuuksiin.

Tarinaryhmien välillä ja sisällä esiintyvät teemat vaihtelivat kuitenkin jonkin verran, mikä vaikeutti ammatti-identiteetin eri osa-alueiden tarkastelua. Tarinaryhmien jäsenten välisten erojen vuoksi teemoja oli tarkasteltava tarina

kerrallaan. Esimerkiksi muutostarinoissa henkilökohtaisella tasolla esiintyvät arvot kohtasivat kyllä luovuuden kohdalla, mutta erosivat selkeästi näkemyksissä taiteen ja kirkon tehtävistä. Vuorottelutarinoissa oli nähtävissä samankaltainen jakautuma. Kompromissitarinoissa teemat olivat kaikkein yhtenevimpiä eri tarinoiden välillä.

Tarinaryhmien eroista johtuen tarinoiden teemoja päätettiin vielä loppuvaiheessa tarkastella ilman ryhmiin jaottelua. Näin vahvistui jo tarinoiden kokonaisuutta tutkittaessa syntynyt havainto siitä, että ammatti-identiteetti rakentui tarinoissa pitkälti oman erilaisuuden ymmärtämisen ja kokemisen kautta – eli persoonallisesta identiteetistä käsin. Sosiaalisen identiteetin alueella ilmeni valikoivaa suhtautumista oman ammatin vertaisryhmiin. Lisäksi pohdittiin paljon ympäristön suhtautumista, joka sisälsi sekä rooli-odotuksia että ennakkoluuloja. Näin ollen sosiaalisen tason pohdinta kietoutui erottamattomasti henkilökohtaiseen tasoon. Jokisen mallissa, jossa ammatti-identiteetti nähdään elämäntarinan pohjalta nousevana sosiaalisen ja persoonallisen identiteetin osa-alueena, taiteilija-papin ammatti-identiteetti sijoittuu näin ollen vahvemmin identiteetin persoonalliselle puolelle. Sosiaalisella puolella on merkitystä, mutta suhteessa sosiaalisiin viiteryhmiiin painottuu enemmän erottautumisen kuin samaistumisen teema. Taiteilija-pappi toimii ammatillisessa tarinassaan omalla tavallaan huolimatta ympäristön ennakkoluuloista.¹⁹⁹

Yhteisessä tarkastelussa löytyi lopulta vielä uudenlainen tapa hahmottaa tarinat ryhmiin. Ammatillisen tarinan ja ammatti-identiteetin teemojen jaottelussa kävi selväksi, että osa tekijöistä selkeästi tuki kahden alan yhdistymistä ammatti-identiteetissä, ja osa taas toimi yhdistymistä vaikeuttavasti. Näin jaotellen tarinat jakautuivat nyt kahteen uuteen ryhmään: taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymistä ja eriytymistä kuvaaviin tarinoihin. Yhdistymisellä ei tarkoiteta tässä yhteydessä taiteilijan ja papin identiteettien sulautumista yhdeksi, vaan taiteilijuutta ja pappia yhdistäviä tehtäviä, arvoja, näkemyksiä ja kokemuksia. Uudessa jaottelussa pyrittiin ottamaan huomioon sekä ammatillisessa tarinassa että ammatti-identiteetin tarkastelussa esiin nousseet teemat.

¹⁹⁹ Jokinen 2002, 127.

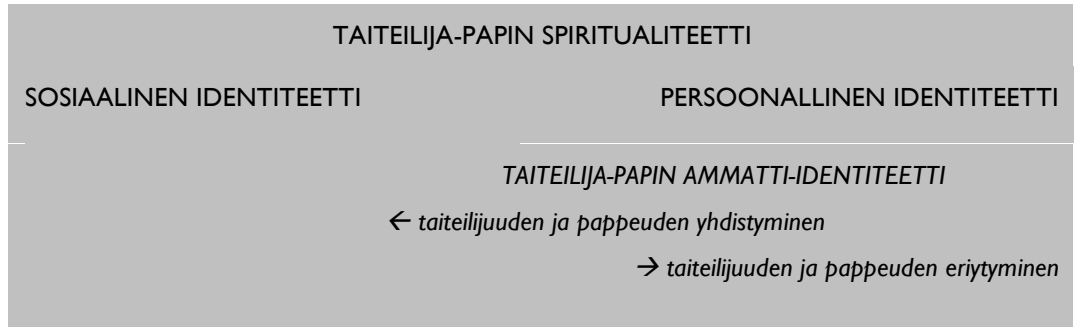
Taulukko 15: Taiteilijuuden ja pappisuuden yhdistyminen ja eriytyminen ammatillisissa tarinoissa

YHDISTYNEITÄ	Heikki, Vilho, Lasse, Eemil, Marika	<p><i>Yhteistä:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsuudenkodissa myönteinen/ neutraali suhde taiteeseen ja kirkkoon • Taiteen merkitys omassa spiritualiteetissa • Kanava käyttää molempia näkökulmia samassa tehtävässä • Taiteen(taiteilijan) ja kirkon (papin) yhteinen tehtävä/viesti (kutsumus).
ERIIKTYNEITÄ	Marja, Martti	<p><i>Yhteistä:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsuudenkodissa taiteilijuuden väheksyntä, pappisuuden ihannoiti • Pettymys/Vähäinen sitoumus kirkkoon • Kuitenkin oma spiritualiteetti siltana taiteen ja uskon välillä • Kasvu tarinan keskiössä (selviytymistarina) • Taiteilijuus prioriteettina

Yhdistyneissä tarinoissa merkillepantavaa oli se, että omalla uskolla näytti olevan tärkeä rooli kahden ammatin yhdistymisen näkökulmasta. Uskoa kuvattiin taiteen teon pohjana tai voimavarana, mutta samaan aikaan taide oli myös osa omaa spiritualiteettia. Lisäksi taiteen katsottiin tukevan papin työtä niin papin työssä ilmenevien raskaiden asioiden käsittelykanavana kuin papin työtapoja rikastuttavana tekijänä. Hengelliset aiheet näkyivät omassa taiteessa, ja teologisesta tietämyksestä oli konkreettista hyötyä esimerkiksi sakraalituloihin tilatuissa teoksissa. Näin taiteilijuus ja pappisuus tukivat toisiaan vastavuoroisesti.

Eriytymisen tarinoissa oma usko oli puolestaan muuttunut tai se oli koettu melko yksityisenä asiana. Molempia eriytymisen tarinoita luonnehtii etäännyminen kirkosta. Marja kuvaa uskonsa muuttuneen universaalimpaan suuntaan. Martti kokee kristillisen uskonsa säilyneen, mutta irtautuneen luterilaisesta kirkosta. Eriytymisen tarinoissakaan taiteilijuuden ja pappisuuden ero ei kuitenkaan ollut täysin ehdoton: Martin tarinan lopussa hengellisten aiheiden käsittely taiteessa nousee tärkeäksi uudeksi teemaksi, ”mahdollisen minän” tehtäväksi. Marjan tarinassakin on nähtävissä ajatus siitä, että jos kirkko olisi toisenlainen ja avarampi, taiteellakin voisi olla kirkossa tilaa.

Taulukko 16: Spiritualiteetin merkitys taiteilija-papin ammatti-identiteetissä.



Valtosen tutkimuksessa spiritualiteetti ilmeni opiskelijoilla sekä persoonallisen että sosiaalisen identiteetin osana. Se, oliko ammattiryhmään sosiaalistuttu, vaikutti siihen, ilmenikö spiritualiteetti myös ammatti-identiteetissä.²⁰⁰ Valtosen tutkimustulokseen verrattuna taiteilija-pappien spiritualiteetti on painottunut persoonallisen identiteetin puolelle, mutta yhdistymisen tarinoissa spiritualiteetti ilmenee myös ammatissa. Näitä tarinoita yhdistää myös myönteinen tai avoin suhde kirkkoon, vaikka sosiaalistumista kirkon piirissä ei olisi erityisen vahvasti tapahtunut. Näin ollen Valtosen havainto ammattiryhmään sosiaalistumisen merkityksestä ammatti-identiteetin hengellisen ulottuvuuden kannalta saa tämän tutkimuksen perusteella tukea.

Kaiken kaikkiaan taiteilijuuden ja pappeuden *yhdistyminen* ammatti-identiteetissä ei näytä olevan riippuvainen siitä, millainen taiteilijuuden ja pappeuden suhde on ollut ammatillisessa tarinassa. Sen sijaan näyttää siltä, että mitä vahvemmin haastateltava näkee myös taiteilijuutensa hengellisistä lähtökohdista, sitä yhtenäisemmin taiteilijuus ja pappeus kuuluivat hänen ammatti-identiteettiinsä yhä useammalla ammatti-identiteetin ulottuvuudella. Yhdistymistä tukivat lisäksi ympäristön tuki sekä kokemukset molempien alojen näkökulmia hyödyntävistä tehtävistä.

Falck-Rahikaisen tutkimuksessa havaittiin, että työttömät papit saattoivat kokea kutsumuksen joko konkreettisesti tai sisäistetysti. Konkreettisesti koettuna kutsumus toteutui papin työn kautta. Sisäistetysti koettu kutsumus ei liittynyt ainoastaan työhön, vaan toteutui kaikilla elämän alueilla. Osalle haastateltavista kutsumus herätti työttömyystilanteessa ristiriitaa, mutta sisäistetty kutsumus vahvisti myönteistä kokemusta työttömyydestä. Kutsumustietoisuuden katsottiin lisäävän myös kaikkien haastateltavien työhön sitoutumista.²⁰¹ Taiteilija-pappien

²⁰⁰ Valtonen 2009, 223–224.

²⁰¹ Falck-Rahikainen 1994, 106.

kokemus taiteen teon hengellisestä motiivista näyttää viestivän samasta ilmiöstä, josta Falck-Rahikainen käyttää ilmausta sisäistetty kutsumus. Sisäistettyä kutsumusta on mahdollista toteuttaa taiteilijana siinä missä pappinakin, sillä kutsumus ei sitoudu ainoastaan papin virkaan, vaan toteutuu yhtä lailla kaikilla elämän alueilla – myös taiteilijana.²⁰²

Vaikka taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymistä tai yhteensovittamista ei nähty tutkimuksessa ammatti-identiteetin kannalta itsestään selvästi tavoiteltavana asiana, on kuitenkin merkillepantavaa, että ne tarinat, joissa suhde kirkkoon on etäännytynyt ja yhdistymistä ei ole tapahtunut lainkaan, kertovat myös muita useammin haasteista. Eriytymisen tarinoita yhdistää niin lapsuudenkodin ahdasmielisyys kuin myöhemmin elämässä koettu pettymys kirkkoon. Oma spiritualiteetti ilmeni kuitenkin kaikissa tarinoissa taiteilijuuteen verrattavana, papin virkaa pysyvämpänä identiteetin alueena, joka liittyi nimenomaan identiteetin persoonalliseen ulottuvuuteen. Vaikka taiteilijuus ja pappeus eivät muutoin olisi yhdistyneet toisiinsa, spiritualiteetin tasolla taiteilijuuden ja pappeuden tietyt osa-alueet saattoivat kohdata. Oma spiritualiteetti määrittyi myös vahvasti persoonallisen identiteetin kautta. Johtopäätöksenä taiteilijuuden ja pappeuden suhteesta ja merkityksestä haastateltavien ammatti-identiteetissä voi todeta seuraavaa:

Taulukko 17: Johtopäätökset taiteilija-pappien ammatti-identiteetistä

- Taiteilija-papin ammatti-identiteetti määrittyy ja rakentuu ensisijaisesti persoonallisen identiteetin varaan. *Persoonallinen identiteetti* määrittyy vahvasti oman erilaisuuden kokemuksen kautta.
- *Sosiaalisessa identiteetissä* ilmenee valikoivaa suhtautumista samaistumisen kohteisiin. Ympäristön suhtautuminen ja rooliodotukset nousevat myös sosiaalisen identiteetin tärkeiksi teemoiksi.
- *Oma usko* toimii yhdistävänä siltana taiteilijuuden ja pappeuden välillä persoonallisessa identiteetissä.
- *Ammatti-identiteetissä* tapahtuu taiteilijuuden ja pappeuden yhdistymistä vain, jos taiteilijalla ja papilla nähdään jonkinlainen yhteinen tehtävä ja/tai taiteilija-pappi on samaistunut ja sitoutunut kirkon keskeisiin arvoihin.
- Vastaavasti taiteilijuus ja pappeus ovat ammatti-identiteetissä *erilliset* silloin, kun samaistuminen kirkkoon on heikkoa ja näkemystä taiteilijan ja papin yhteisestä tehtävästä ei ole.

²⁰² Seppälä 1998, 28. Myös Lutherin kutsumuskäsitys puoltaa ajatusta kutsumuksesta useissa eri elämän rooleissa ja tehtävissä.

8. Uskon ja luovuuden risteys

8.1. Tutkimuksen rajoitukset ja mahdollisuudet

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella taiteilija-papin ammatti-identiteettiä ja ammatillista tarinaa. Tutkimustehtävän keskiössä oli kahden alan välinen suhde. Tällainen rajaus on luonnollisesti kaventanut tutkimuksen näkökulmaa niin, ettei tutkimuksessa ollut mahdollista perehtyä syvällisesti taiteilijuuden ja pappeuden erityiskysymyksiin. Toisaalta taiteilijuuden ja pappeuden erillinen tarkastelu olisi laajentanut tutkimuksen vaatiman teoreettisen viitekehyksen liian laajaksi tutkielman kokonaiskuvaajaksi ajatellen. Samalla rajaus on tuonut tutkimuskohteeksi juuri sen, mikä taiteilija-papin ammatti-identiteetissä on ainutlaatuista ja harvinaista – taiteilijuuden ja pappeuden kohtaamispiirien.

Tutkimusmetodiksi valittu narratiivinen tutkimusote näkyi paitsi kokonaisvaltaisena tutkimusnäkökulmana, myös analyysimenetelmänä. Holistinen muodon analyysi ja sisäisen tarinan käsite ohjasivat haastateltavien ammatillisen tarinan hahmotusprosessia. Holistista sisällönanalyysia käytettiin jäsentämään tarinoissa ilmeneviä teemoja ammatti-identiteetin eri osa-alueiden näkökulmasta.

Eri analyysimenetelmien pyrkimys tukea ja täydentää toisiaan onnistui. Sisällönanalyysin teemat täydensivät ammatillisten tarinoiden muodostamaa kuvaa ja auttoivat jäsentämään yhteyksiä myös eri tarinaryhmien välillä. Sisällönanalyysi osoittautui kuitenkin odotettua haastavammaksi analyysimenetelmäksi tarinaryhmien sisäisen vaihtelun vuoksi. Näin ollen tarkastelu oli odotettua tarinakohtaisempaa. Tätä puutetta täydennettiin tutkimuksen edetessä tarkastelemalla teemoja ilman jakoa tarinaryhmiin. Jälkeenpäin katsottuna olisi kuitenkin ollut hyödyllistä käyttää haastattelutilanteessa tukena esimerkiksi lyhyttä kyselyä, jossa tietyt pääteemat olisivat tulleet käsitellyiksi ennen varsinaista kerrontatilannetta. Osittain haastavuus saattoi johtua myös siitä, että tutkimustehtävä tarkentui vielä hieman haastattelujen jälkeen.

Yksi tutkimuksellinen haaste liittyi teoreettisen viitekehyksen muodostamiseen ja narratiiviseen tutkimusotteeseen. Vaikka pyrin perehtymään identiteettiin ja narratiivisuuteen mahdollisimman kattavasti jo suunnitteluvaiheessa, vasta tutkimuksen edetessä aiheen laajuus ja monitahoisuus paljastuivat kokonaisuudessaan. Identiteettiin liittyvää kirjallisuutta ja tutkimusta on paljon, mutta koska identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmät vaihtelevat tutkimuksissa suuresti, omaa tutkimusnäkökulmaa oli haettava kauan. Lisäksi

selvisi, että identiteetin tutkimuksen runsaudesta huolimatta juuri ammatti-identiteetin tutkimus oli kauttaaltaan harvinaisempaa – puhumattakaan kahden alan ammatti-identiteettiä käsittelevistä tutkimuksista. Ammatteja, työtä, ammatillista kasvua, ammattirooleja ja urapolkuja käsittelevän tutkimuksen moninaisesta kentästä oli kurottava kokoon kokoelma erilaisia lähimpänä omaa aiheitani sivuavia tutkimuksia, jotka yhdessä muodostaisivat riittävän vertailukohdan taiteilija-papin ammatti-identiteetin tarkastelulle. Tutkimuksen edetessä näkökulma selkeni, mutta tässä vaiheessa olin jo hyvin tietoinen siitä, miten monilla muillakin tavoilla olisin voinut tätä aihetta lähestyä – pysyen silti narratiivisen tutkimuksen piirissä.

Yhtenä tutkimuksen rajoitteena voi nähdä sen, että tutkimusjoukko oli hyvin pieni ja erityislaatuinen, eikä tutkimustuloksista näin ollen voi tehdä kovin laajasti yleistäviä päätelmiä. Tutkittavien joukon pieni koko olisi voinut aiheuttaa haasteita myös tarinoiden ryhmittelyssä. Tutkimuksen edetessä tarinaryhmien sisällä havaittiinkin sisäistä vaihtelua, mikä teki analyysiprosessin haastavammaksi. Kaiken kaikkiaan tutkimusjoukon pienuus ei kuitenkaan ollut haitta. Monimuotoisuudessaan tarinat sisälsivät aineistoa useammankin tutkimuksen edestä. Merkittävästi suuremmassa tutkimusjoukossa kokonaisvaltainen tarkastelu olisi vaikeutunut merkittävästi – vähentäen samalla myös tarinakohtaisten havaintojen tekemistä.

Pienuudestaan ja erityislaatuudesta huolimatta taiteilija-pappien joukko tarjoaa näkökulmia laajemminkin papin ja taiteilijan työn kokonaiskuvaa ajatellen. Tutkimuksen alussa todettiin, että työelämän paineet ovat kasvaneet ja vaatimukset koventuneet. Tämä muutos vaikuttaa taiteilijoiden ja pappien työhön siinä missä mihin tahansa muuhunkin alaan – mutta persoonallista panosta vaativilla aloilla ylimitoitettut vaatimukset voivat tuntua erityisen raskailta ja ajaa lopulta loppuun palamiseen.

Tämän tutkimuksen tarinat osoittavat, että vaikka taiteilija-papin ammatti-identiteetti rakentuu pitkälti persoonallisen identiteetin varaan, työyhteisön ilmapiirillä on silti suuri merkitys papin työssä jaksamisen – tai työssä uupumisen – kannalta. Erityisen merkittävältä näyttää se, onko työyhteisössä mahdollista käyttää omaa luovuuttaan. Usean taiteilija-papin kokemus papin työn luovuutta rajoittavasta ilmapiiristä on otettava vakavasti. Luovuus ei ole vain taiteilijoiden ominaisuus, vaan voimavara, jota myös papit näyttävät tarvitsevan kokeakseen työssään mielekkyyttä ja onnistumisenkokemuksia.

Luovuuden vaalimisen haaste kohdistuu erityisesti seurakuntien johtajiin, kirkkoherroihin. Salmen mukaan seurakunnan työntekijöiden työmotivaatio oli keskimäärin hyvä, mutta samalla kuitenkin havaittiin, että vain 25 % vastaajista koki seurakunnan ilmapiirin hyväksi. 56% koki ilmapiirin neutraaliksi, ja 19% huonoksi. Martin tarina loppuun palamisesta työpaikkakiusaamisen seurauksena vahvistaa myös Salmen tutkimuksen havaintoa siitä, että seurakunnat voivat olla kaukana siitä ihannetodellisuudesta, johon liittyviä mielikuvia seurakuntien työyhteisöihin saatetaan kohdistaa.²⁰³ Kun otetaan huomioon, että huono ilmapiiri yhdistyi Salmen tutkimuksessa huonon johtamisen lisäksi myös huonoihin mahdollisuuksiin toteuttaa itseään, kysymys luovuudesta alkaa näyttäytyä samalla kysymyksenä työhyvinvoinnista.²⁰⁴

Taidemaailman näkökulmasta on puolestaan havahduttavaa, kuinka vähän henkistä tukea taidemaailma näyttää tarjoavan jäsenilleen, vaikka tarve sille näyttää olevan suuri. Tämänhetkinen taidemaailman ylläpitämä työkuultuuri ei näytä kannustavan taiteilijoita luovuuteen sen enempää kuin kirkkokaan. Hounin ja Ansion mukaan monet taiteilijat ovat kokeneet työssään kiusaamista ja jopa väkivaltaa. Pienen piirin kilpailu resursseista näyttäytyy jatkuvana henkisenä rasitteena taiteilijan työssä. Monet taiteilijat myös kokevat ilmapiirin taidemaailmassa epäkollegiaaliseksi ja kateutta ruokkivaksi.²⁰⁵ Myös tämän tutkimuksen haastateltavien kokemuksissa nousivat esiin taidemaailman sisäpiirimäisyys, apurahasysteemin puolueellisuus, kilpailuhenkisyys ja taloudellinen haastavuus. Taidemaailman haasteeksi nouseekin tämän tutkimuksen pohjalta kysymys siitä, kuinka taiteilijoiden keskuudessa voitaisiin tukea ja ylläpitää niitä rakenteita ja toimintatapoja, jotka ruokkivat luovuutta, eivät kateutta ja kilpailuhenkeä.

Koska ammattiin kohdistuvat tarpeet näyttävät kuitenkin tämän tutkimuksen perusteella moninaisilta, yksi tulevaisuuden mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi selvittää, millä tavalla taiteilijat ja papit ammatti-identiteetin käsitteen lopulta ymmärtävät – ja millaista tukea he ammatti-identiteettiinsä todellisuudessa tarvitsevat. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että taiteilijuus ja pappeus voivat tukea ja täydentää toisiaan. Kirkko tarjosi työpaikkana sitä turvaa ja jatkuvuutta, jota taidemaailma ei kyennyt tarjoamaan – taiteen kautta toteutui puolestaan kaipuu

²⁰³ Salmi 2001, 178, 193.

²⁰⁴ Salmi 2001, 181, 196.

²⁰⁵ Houni & Ansio 2013c, 159, 166.

vapauteen ja luovuuteen. Näyttääkin siltä, että sekä kirkolla että taidemaailmalla olisi tässä yhteydessä opittavaa toisiltaan.

Olisi myös mielenkiintoista tarkastella kysymystä siitä, millainen rooli sosiaalisella samaistumisella ja sitoutumisella on taiteilijan ja papin käsityksessä ammatti-identiteetistä – ja vastaako tämä käsitys heidän elämänsä todellisuutta. Jos taidemaailman ja kirkon sosiaaliset viiteryhmät olisivat vähemmän ristiriitaisia, olisivatko taiteilija-pappien kokemukset sosiaalisen identiteettinsä tasolla erilaisia? Kuinka paljon taiteilija-papin identiteetin määrittäminen persoonallisesti liittyy ammatin luovaan luonteeseen, ja kuinka paljon siihen, missä määrin samaistuminen on ylipäätään mahdollista?

Kolmas mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi avautua taiteilija-käsitteen laajentamisesta useampien taiteenalojen edustajiin. Taiteilija-pappi voisi tarkoittaa myös muusikkoa, runoilijaa, näyttelijää tai kirjailijaa. Näin olisi mahdollista vertailla eri taiteenalojen välisiä eroja suhteessa papin identiteettiin. Tässä tutkimuksessa taiteilijuus on viidellä seitsemästä toiminut papin työtä rikastuttavana tekijänä, ja pappuus on kyllin itsenäisesti toteutuessaan toiminut myös taiteilijuutta tasapainottavana tekijänä. Millaisia mahdollisuuksia muiden taidesuuntien edustajat näkevät pappuuden ja taiteen yhteiselossa?

8.2. Pohdinta

Työkulttuurin muutosten valossa taiteilija-papin persoonaan nojautuvan ammatti-identiteetin voi nähdä eräänlaisena pienikokoisena peilinä laajemmasta ilmiöstä, joka ei koske vain yksittäisiä ammatinharjoittajia tai tietyn alan edustajia. Työkulttuurin murrosten keskellä oman persoonallisen identiteetin määrittelyn tarve korostuu – niin myös taiteilija-papin.

Taiteilija-papin ammatti-identiteetin painotuksiin vaikuttavat kuitenkin muutkin tekijät kuin vallitsevat työelämän trendit. Taiteilijuus ja pappuus ovat molemmat ammatteja, joihin liittyy vahvoja aatteellisia ja persoonallisia ulottuvuuksia. Näin ollen taiteilija-papin ammatti-identiteetin persoonallisen ulottuvuuden painoarvo tuskin kertoo ainoastaan ajankohtaisesta ilmiöstä, vaan taiteilijuuden ja pappuuden luonteesta ylipäätään. Tehdäkseen tehtävänsä hyvin, taiteilija ja pappi yksinkertaisesti tarvitsevat persoonaansa ja luovuuttaan. Tutkimuksen taiteilija-papit näyttävät sisäistäneen tämän käsityksen vahvasti omakseen.

Luovuuden käyttämiseen työssä liittyy kuitenkin myös haaste: oma persoona asetetaan alttiiksi ulkoiselle arvioinnille, joka saattaa olla kaikkea muuta

kuin rohkaisevaa. Silti oman työn taustalla on kyettävä seisomaan. Tässä tilanteessa mitataan oman sitoutumisen määrä – ja samalla muutakin. Jos kutsumus ymmärretään Helanderin tapaan tunnepohjaisena kiinnittymisenä henkilölle merkittävään kohteeseen, kysymys sitoutumisesta on aina myös kysymys kutsumuksesta.²⁰⁶

Kutsumuksen teema nousikin esiin tutkimuksessa mielenkiintoisena. Tutkimuksen lähtökohtina todettiin, että taiteilijoiden ja pappien suhteessa kutsumukseen on nähtävissä muuttumisen merkkejä. Tästä syystä heräsi kysymys, ilmenisikö taiteilijoiden ja pappien tarinoissa kutsumusta lainkaan, ja mikäli ilmeni, olisiko se ammatti-identiteetin kannalta vahvistava vai heikentävä tekijä?

Tutkimuksen havainnot kutsumuksesta yllättivät kuitenkin positiivisesti. Vaikka kutsumus-käsitettä käytettiin varovasti, taiteilija-pappien tarinoissa ilmeni kutsumukseen verrattavaa sitoutumista työn taustalla oleviin arvoihin. Tietoista pyrkimystä kahden alan yhteensovittamiseen ei esiintynyt niin paljon kuin olin odottanut, mutta yhdistyneissä tarinoissa oma usko toimi kuitenkin siltana taiteilijuuden ja pappisuuden välillä. Näitä tarinoita yhdisti myös näkemys taiteilijan ja papin yhteisestä tehtävästä. Tämä tutkimus vahvistaa näin ollen useissa tutkimuksissa esiin nousutta käsitystä hengellisen kutsumuksen merkityksestä ammatti-identiteetin osatekijänä – tässä tapauksessa myös taiteilijuutta ja pappisuutta yhdistävänä tekijänä.²⁰⁷

Mielenkiintoista oli, että myös niissä tarinoissa, joissa taiteilijuus ja pappisuus eivät kohdanneet ammatti-identiteetin tasolla, oman uskon ja luovuuden välillä oli kohtaamispaikka. Näin ollen taiteilijuus ja pappisuus olivat saattaneet vaikuttaa toisiinsa myös tiedostamattomasti, kuten Martti kuvaili vielä vuosi haastattelun jälkeen lähetetyssä sähköpostissa. Jälkikäteen Martti näki pappisuuden vaikuttaneen hänen taiteeseensa jollakin tasolla myös aikoina, joina hän ei tietoisesti ollut halunnut käsitellä taiteessaan hengellisiä teemoja.

Niemelän mukaan teologien monialaisuus on herättänyt huolta siitä, riittääkö kirkossa sitoutuneita työntekijöitä suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle.²⁰⁸ Tässä tutkimuksessa havaittiin, että useissa yhdistymisen tarinoissa taiteilijuus on toiminut tärkeänä papin työssä jaksamisen tukena. Taide on auttanut purkamaan ja työstämään työn rankkoja puolia, ja toisaalta taiteen teko

²⁰⁶ Helander 2001, 14.

²⁰⁷ Niemelä 2013, 292; Valtonen 2009, 221–222; Salmi 2001, 176–177.

²⁰⁸ Niemelä 2013, 11. Niemelän mukaan teologien monialaisuus on herättänyt kirkossa huolta riittävästä suuntautumisesta papin työhön.

on voinut tuoda papin työhön jotakin uutta ja erilaista. Tämän tutkimuksen perusteella näyttääkin siltä, että monialaisuus voi olla papin työtä rikastuttava ja tasapainottava tekijä. Samankaltainen havainto voidaan tehdä myös pappeuden vaikutuksesta taiteilijuuteen. Silloin kun papin työ on ollut riittävän itsenäistä, pappeus on tuonut taiteilijan työhön turvaa, mutta myös uutta kasvua ja työllistymismahdollisuuksia. Havainto tukee myös Hounin, Herrasen ja Karttusen tutkimustulosta siitä, että taiteilijan työssä monialaisuus koetaan tänä päivänä yhä tärkeämpänä.²⁰⁹

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella ammatillisia tarinoita ja ammatti-identiteettiä taiteilijuuden ja pappeuden suhteen näkökulmasta. Ennakkoletukseni tästä suhteesta olivat hieman ristiriitaisia. Kuvataiteen ja teologian opiskelijana toivoin luonnollisesti löytäväni haastateltavieni tarinoista myös kokemuksia, jotka eivät asettaisi taiteilijuutta ja pappeutta vastakkain. Tietoisena siitä, että en saisi antaa toiveeni vaikuttaa tutkimusprosessiin liikaa, pyrin kuitenkin tarkastelemaan tarinoita myös etäältä ja havainnoimaan eriytymisen kokemuksia yhtä avoimesti kuin yhdistymistä kuvaavia kokemuksia.

Pyrkimyksestäni huolimatta sain yllättyä siitä, että kokonaiskuva, joka taiteilija-pappien tarinoista piirtyi, ei asettanutkaan itse taiteilijuutta ja pappeutta ristiriitaan toistensa kanssa. Sen sijaan vastakkain asettuivat *luovuutta vaaliva ja luovuutta tukahduttava toimintaympäristö*. Kaikissa tarinoissa käsiteltiin tavalla tai toisella ympäristön suhtautumista ja oman erilaisuuden kokemusta suhteessa muihin taiteilijoihin ja pappeihin. Monet olivat saaneet osakseen ennakkoluuloja niin taiteilijoiden kuin pappienkin keskuudessa. Negatiivisimmillaan ympäristön vaikutus oli työyhteisöissä, jossa oli huono ilmapiiri ja jossa luovuudelle ei ollut tilaa työn epäitsenäisyyden ja kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Myös lapsuudenkodin ilmapiiri saattoi vaikuttaa luovuuteen joko tukahduttavasti tai kannustavasti. Luovuutta vaalivassa ilmapiirissä taiteilijuuteen oli suhtauduttu lähtökohtaisesti myönteisesti tai neutraalisti. Luovuutta tukahduttavassa ilmapiirissä lapsen oli kohdistettu odotuksia, ja lapselle tärkeitä asioita oli pidetty vähempiarvoisina. Ei ehkä ole merkityksetöntä, että juuri ne haastateltavat, jotka olivat eläneet tällaisessa ilmapiirissä lapsuutensa, olivat pettyneimpiä kirkkoon ja olivat pitäneet taiteilijuuden ja pappeuden selkeästi erillään toisistaan.

Taiteilija-pappien ammatilliset tarinat eivät tarjonneet tutkimuskysymyksiin helppoja vastauksia. Kaikki tarinat ovat omanlaisiaan ja ilmentävät mitä

²⁰⁹ Houni & Herranen & Karttunen 2013, 147.

moninaisempia kokemuksia taiteilijuudesta ja pappeudesta. Näiden kirjaviiden kokemusten niputtaminen yhden määritelmän alle olisi yksinkertaistavaa, eikä toisi esiin yksilöllisten tarinoiden ainutlaatuisuutta.

Kaksi asiaa nousi kuitenkin tarinoista selkeiksi yhteisiksi taiteilija-papin identiteettiä kuvaaviksi tekijöiksi: usko ja luovuus. Näiden kahden perustavanlaatuisen arvon kohtaaminen näyttää olevan taiteilija-papin identiteetissä mahdollisuus, jota kuvaavat hyvin Vilhon sanat:

...se on myös ihana asia jos pappi voi kohdata omassa itsessään tätä Jumalan luovuutta. Mut yhtä lailla taiteilija vois havahtua näkemään, et hän on suuremmalla asialla kuin vain omalla asiallaan. – Vilho, 17–18.

Uskon ja luovuuden risteyspaikka näyttää taiteilija-pappien tarinoiden perusteella inspiroivalta paikalta, josta käsin niin kirkon kuin taiteen maailma näyttäytyy uudessa valossa. Miten tämän kohtaamisinnan moninaisia mahdollisuuksia voitaisi hyödyntää yhä laajemmin? Ehkä seuraava askel olisi otettava kohti taiteilija-pappien ominta maailmaa – sitä, jossa sanat eivät enää riitäkään.

Niihän sitä sanotaan et yks kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. – Marika, 6.

Liite: Haastattelurunko

Aloituskysymys:

Miten sinusta on tullut taiteilija ja pappi? (Kerro vapaasti ja aloita mistä haluat.)

I TIE KUVATAITEILIJAKSI JA PAPIKSI

- lapsuus
 - o kodin ilmapiiri taiteeseen/uskontoon liittyen
 - o harrastukset & kiinnostuksenkohteet
 - o mahdolliset esikuvat
- miten ja milloin opiskelemaan taidetta/teologiaa
 - o opiskeluajan kokemukset

II KUVATAITEILIJANA JA PAPPINA

- yleiset käsitykset taiteilijuudesta ja pappeudesta
 - o mahdolliset muutokset käsityksissä työuran aikana
- kokemukset omasta pappeudesta ja taiteilijuudesta
 - o työn raskaat/palkitsevat puolet
 - o oma kutsumus/tapa tehdä töitä
 - o rooli työyhteisöissä
 - o lähipiirin suhtautuminen: odotukset, ennakkoluulot
 - o vaikutus persoonaan/arvoihin/elämäntapoihin
 - o taiteilijuuden ja pappeuden vaikutus toisiinsa: käytännössä, arvoissa, samastumisessa
 - o taiteilijan ja papin kutsumuksen erot ja yhtäläisyydet
- miltä menneisyys näyttää nyt
- haaveet tulevaisuudesta

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lyhenteet

KJ Kirkkojärjestys

Diss. Väitöskirja

Painamattomat lähteet

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006.

KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu].
Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 04.03.2014.)

Salomäki, Hanna

2013 Haastettu kirkko uuden edessä. – Haastettu kirkko – Osallisuus, yhteisöllisyys, usko. Kirkon tutkimuskeskuksen [www-julkaisu](http://www.fsd.uta.fi) 32.

Kirjallisuus

Aaltola, Juhani & Valli, Raine

2007 Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus. WS Bookwell Oy.

Aaltonen, Terhi

2010 “Taiteilija ei vanhene”. Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. Diss. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Bourdieu, Pierre

1985 Sosiologian kysymyksiä. Jyväskylä: Vastapaino.

Bosma, H. A. & Graafsma, T. L. G. & Grotevant, H. D. & de Levita, D. J.

1994 Identity and development: an interdisciplinary approach. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Bruner, Jerome

1996 The culture of education. London: Harvard University Press.

1991

The narrative construction of reality. *Critical Inquiry* 18:1–23.

Dewey, John.

1997 Democracy and education: an introduction to the philosophy of education. New York: Free Press.

Dunderfelt, Tony

1998 Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Porvoo: WSOY.

- Erikson, E. H.
1968 Identity, youth and crisis. New York: Norton.
- Erkkilä, Helena & Vesanen, Marja
1989 Miten taiteilijaksi tullaan? Helsinki: Hanki ja jää.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja
2008 Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. – Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Kansanvalistusseura ja aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Eteläpelto, Anneli
2007 Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. – Työ, identiteetti ja oppiminen. 90–142. Toim. Eteläpelto, Anneli & Collin, Kaija & Saarinen, Jaana. Helsinki: WSOY.
- Falck-Rahikainen, Saija
1994 Pappi vai ei? Työttömyys ja papin identiteetti. Kirkkososiologian pro gradu-tutkielma. HYTTK.
- Frosti, Saira
1996 Papin työ ja perhe: Seurakuntapapin työ perheen näkökulmasta. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma. HYTTK.
- Giddens, Anthony
1991 Modernity and self-identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.
- Hall, Stuart
1999 Identiteetti. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, Hannu
2001 Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Diss. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Helander, Eila
2001 Kutsumus kantaa: Naislähetit Suomen lähetysseuran työssä toisen maailmansodan jälkeen. Helsinki: Suomen Lähetysseura.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela
1998 Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Herranen, Kaisa & Houni, Pia & Karttunen, Sari
2013 “Pitäisi laajentaa työalaansa”. Kuvataiteilijoiden ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä. Helsinki: Cupore.

- Houni, Pia & Ansio, Heli
 2013a Mitä kuuluu, taiteilija? – Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. 11–16. Toim. Houni, Pia & Ansio, Heli. Helsinki: Työterveyslaitos.
- 2013b Tutkimuksen esiyymmärrys. – Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. 18–24. Toim. Houni, Pia & Ansio, Heli. Helsinki: Työterveyslaitos.
- 2013c Taiteellisen työn haasteet. – Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. 142–173. Toim. Houni, Pia & Ansio, Heli. Helsinki: Työterveyslaitos.
- 2013d Taiteilijan työpolku. – Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. 72–83. Toim. Houni, Pia & Ansio, Heli. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula
 2000 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huovinen, Eero
 2001 Pappi? Helsinki: WSOY.
- Hyvärinen, Matti
 2010 Haastattelukertomuksen analyysi. – Haastattelun analyysi. Toim. Ruusu vuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma
 2003 Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Diss. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Julkunen, Raija
 2007 Työ – talouden ja minän välissä. – Työ, identiteetti ja oppiminen. 18–48. Toim. Eteläpelto, Anneli & Collin, Kaija & Saarinen, Jaana. Helsinki: WSOY.
- Juntunen, Elina & Valtonen, Minna
 2013 ”Mitä pappi tekee täällä?” Kertomuksia kirkon oppilaitostyöntekijöiden identiteetistä. – Aikuiskasvatus 3/2013. 201–214.
- Junnola, Reijo & Juuti, Pauli.
 1993 Arvot ja johtaminen. JTO tutkimuksia sarja 7. Tampere.
- Jokinen, Jyrki
 2002 Aikuisopettajan identiteetti. Yksinäisestä sankariopettajasta tiimiytyneeseen yrittäjään. Diss. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Kaasila, Raimo
2008 Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. – Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Karttunen, Sari
2009 “Kun lumipallo lähtee pyörimään”. Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Kasvio, Antti
2013 Taidetyö murtuvan työn maailmassa. – Taiteilijan työ. Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. 25–31. Toim. Houni, Pia & Ansio, Heli. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Korpelainen, Kari
2005 Näkökulmia luovan organisaation johtamiseen. – Ammatti ja kasvatusta. Ammattikasvatuksen tutkimuksia vuonna 2004. Toim. Tuominen Markku, Wihersaari Jari. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kuula, Arja
2006 Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Launonen, Pekka
2009 Kasvu kirkon työntekijäksi. Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2008. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lepistö, Vappu
1991 Kuvataiteilija taidemaailmassa. Tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisesta merkityksestä. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lieblich, A. Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T.
1998 Narrative Research. Reading, Analysis, and Interpretation. Applied Social Research Methods Series Volume 47. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lähteenmäki, Satu.
1995 "Mitä kuuluu – kuka kääntää?": yksilöllinen urakäyttäytyminen ja sitä ohjaavat tekijät suomalaisessa liiketoimintaympäristössä - vaihemallin mukainen tarkastelu. Diss. Turku : Turun kauppakorkeakoulu.
- Niemelä, Kati & Salminen, Veli-Matti (toim.)
2013 Teologiksi kasvamassa. Koulutusalan valinta, opiskeluprosessi ja ammattiin suuntautuminen. KTKJ 118. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- Niemelä, Kati
2004 Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineessa. KTKJ 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- 1999 Teologiksi? Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uravalintamotiivit ja ammattiin suuntautuminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja Sarja A Nro74. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Niemelä, Kati & Salonen, Kari
2001 Suomalaisten suhtautuminen naispappeuteen. Teologinen aikakausikirja 1/2001.
- Pitkäranta, Reijo.
2001 Suomi-latina-suomi – sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Polkinghorne, Donald.
1988 Narrative knowing and the human sciences. Albany: State University of New York Press.
- Rensujeff, Kaija
2014 Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Ricoeur, Paul
1992 Oneself as Another. Chigago: University of Chigago Press.
- Ruohotie, Pekka
1998 Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita.
- Saarinen, Satu
2005 ”On sovelias ikeeni ja keveä on kuormani”. Naispastoreiden kokemuksia pappeudesta Oulun hiippakunnassa 1980-luvulta 2000-luvun alkuun. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Saastamoinen, Mikko
2006 Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. – Minuus ja identiteetti. Toim. Saastamoinen, Mikko & Rautio, Pertti. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Salmi, Pontus.
2001 Seurakuntien hengellistä työtä tekevien työmotivaatio. Diss. JTO-tutkimuksia sarja 14. Tampere: Johtamistaidon opisto.
- Salminen, E. Olavi
1989 Elämän ja uran ankkurit. Helsinki: Gaudeamus.
- Salomaa, Heikki
2007 Minustako papiksi? Soveltavia opintojaan suorittava teologian opiskelija papin ammattikuvan ja identiteettinsä rakentajana. Diss. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Sava, Inkeri & Katainen, Arja
2004 Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. – Taiteeksi tarinoitu oma elämä. 22–40. Toim. Inkeri Sava & Arja Katainen. Juva: PS-Kustannus.
- Schein, Edgar H.
1990 Career Anchors. Discovering Your Real Values. San Francisco (CA): Jossey-Bass/Pfeiffer.
- Schneider, Kim & Gavrielides, Eleftherios & Luukkonen, Marsa (toim.)
1992 Suomi-kreikka-suomi-sanakirja. Jyväskylä: Gummerus.
- Seppälä, Tapio
1997 Kestääkö kutsumus? Teologin työnäky arjen puristuksessa. Turun arkkihiippakunnan synodaalikirja 1998. Helsinki: Kirjapaja.
- Sippo, Matti
2000 Sairaalasielunhoitajan ammatti-identiteetti. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, Päivi
1999 Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere: Kirjayhtymä Oy.
- Valtonen, Minna
2009 Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta. Kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien spiritualiteetin ja ammatillisen identiteetin muotoutuminen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 23. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Varila, Juha & Rekola, Hilikka.
2003 Mitä on työssä oppiminen: teoreettisia ja empiirisiä näkökulmia työssäoppimiseen. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja 83. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Widdershoven, Guy A. M.
1994 Identity and Development: A Narrative Perspective. 103–117. – Identity and Development: Interdisciplinary approach. London: Sage Publications.